

**ZORBALIĞA MARUZ KALAN
ÖZEL YETENEKLİ
ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK ALGILARI**

Saadet BAYAR
Yüksek Lisans Tezi
Eskişehir 2018

**ZORBALIĞA MARUZ KALAN ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK
ALGILARI**

Saadet BAYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Üstün Zekâhların Eğitimi Programı

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Uğur SAK

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ağustos 2018

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Saadet BAYAR'ın "Zorbalığa Maruz Kalan Özel Yetenekli Öğrencilerin Zorbalık Algıları" başlıklı tezi 14.08.2018 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca uyarınca Özel Eğitim Anabilim Dalı Üstün Zekalılar Öğretmenliği Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Unvanı-Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı)

: Prof. Dr. Uğur SAK

.....

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Elvan GÜNEL

.....

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Şule GÜÇYETER

.....

Doç.Dr. Yasemin ERGENEKON

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür V.

ÖZET

ZORBALIĞA MARUZ KALAN ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK ALGILARI

Saadet BAYAR

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Üstün Zekâlıların Eğitimi Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ağustos, 2018

Danışman: Prof. Dr. Uğur SAK

Zorbalık, neden ve sonuçları itibariyle bireyler üzerinde ciddi etkileri olan evrensel bir olgudur. Alana yönelik çalışmalar incelendiğinde, birçok kişinin zorba, mağdur ya da izleyici rolüyle zorbalığa dâhil olduğu görülmektedir. Mağdur rolündeki bireyler sahip oldukları kişisel özellikler ve bireysel farklılıklar gibi nedenlerle zorbalığa maruz kalabilmektedir. Bu nedenler; bireyin yaşı, cinsiyeti, fiziksel özelliği, akademik başarısı, zekâ seviyesi olarak sınıflandırılabilir. Zorbalık, neden ve sonuçları itibariyle bireyler üzerinde ciddi etkileri olan evrensel bir olgudur. Alana yönelik çalışmalar incelendiğinde, birçok kişinin zorba, mağdur ya da izleyici rolüyle zorbalığa dâhil olduğu görülmektedir. Mağdur rolündeki bireyler sahip oldukları kişisel özellikler ve bireysel farklılıklar gibi nedenlerle zorbalığa maruz kalabilmektedir. Bu nedenler; bireyin yaşı, cinsiyeti, fiziksel özelliği, akademik başarısı, zekâ seviyesi olarak sınıflandırılabilir.

Bireysel özellikleri nedeniyle zorbalığa maruz kalan bireylerden bazıları da özel yeteneklilerdir. Zorbalığa yönelik yapılan çalışmaların bu bireylerde genellikle mağdur, zorba ve izleyici olma durumunu belirledikleri görülmektedir. Ancak bu durumu derinlemesine inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışmada özel yetenekli öğrencilerin zorbalığı nasıl algıladıkları, maruz kalma nedenleri ve zorbalıkla nasıl baş ettikleri araştırılmıştır.

Bu amaçla, 2017-2018 eğitim öğretim yılında, Eskişehir’de “Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP)” ve “Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi’nde (BİLSEM) eğitim gören 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu” uygulanarak zorbalığa maruz kalma düzeyi en yüksek olan 11 öğrenci belirlenmiştir. Fenomenolojik araştırma deseni kapsamında 11 katılımcı ve rehber öğretmenleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonrasında beş temel bulguya ulaşılmıştır. Araştırma doğrultusunda katılımcıların

zorbalığı deneyimleri doğrultusunda değerlendirdikleri ve okullarında sık sık zorbalığa maruz kaldıkları, kendilerine yapılan davranışları yanlış tanımlayabildikleri, zorbalığa maruz kalmalarındaki temel nedenin kıskanılmaları oldukları, üstün yetenekliler eğitim programlarında zorbalığa maruz kalmadıkları ve zorbalıkla baş etmede yetersiz kaldıkları bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Özel yetenekli öğrenciler, Zorbalık, Zorbalık algısı, Zorbalığa maruz kalma, Zorbalıkla baş etme.

ABSTRACT

BULLYING PERCEPTIONS OF GIFTED STUDENTS WHO ARE EXPOSED TO BULLYING

Saadet BAYAR

Department of Special Education

Gifted Education Programme

Anadolu University, Institute of Educational Sciences, August 2018

Advisor: Prof. Uğur SAK

Bullying is a universal phenomenon with serious effects on individuals in terms of causes and consequences. According to research, many people are involved in bullying as bullies, victims or bystanders. Particularly, individuals in victim roles are subject to bullying due to their individual differences. These causes of bullying can be classified into such categories as age, gender, physical characteristics, academic success, and intelligence.

Gifted individuals are also exposed to bullying due to their individual characteristics. Studies with this group of individuals demonstrated them as bullies, bystanders and more commonly as victims of bullying. However, research related to bullying among gifted students lacks in-depth analysis. Therefore, in this study, how gifted students perceived bullying, how they dealt with bullying and causes leading them to be exposed to bullying were examined.

“Peer Bullying Scale – Adolescence Form” was used to screen gifted students with potential bullying experience. Participants included 6th, 7th and 8th graders who were attending Education Programs for Talented Students (ÜYEP) at the Center for Research and Practice for High-Ability Students and Emine-Emir Şahbaz Science and Art Center (BİLSEM) in Eskisehir. A total of 11 students were identified with the highest scores on the scale. As a part of phenomenological research design, interviews with the 11 participants and their school counsellors were conducted. Analysis of these interviews

revealed five main findings. Results showed that participants evaluated bullying in accordance with their experience, showing signs of being bullied frequently in their schools. However, they were not bullied in gifted education programs. They were inadequately dealing with bullying. They believed that jealousy was the main reason they were bullied by others.

Keywords: Gifted students, Bullying, Perception of bullying, Exposure to bullying, Coping with bullying.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ve tez çalışması döneminde vermiş olduğu bilgiler ve düşünceleriyle süreçte bana yol gösteren sayın hocam Prof. Dr. Uğur SAK'a, aldığım her derste farklı bakış açıları kazanmamı sağlayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Elvan GÜNEL'e, lisans döneminden itibaren benden yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Şule GÜÇYETER'e teşekkür ederim.

Tez sürecinde her daim kendilerini yanımda hissettiğim değerli çalışma arkadaşlarım Naciye Ece ÜNAL, Deniz ARSLAN, Gamze KAYACAN, Büşra SERTEL, Saadet KILIÇARSLAN, Hatice Kübra SÖZEL ve Esranur DÜLGER'e,

ÜYEP'teki kıymetli çalışma arkadaşlarıma, süreçte her türlü yardımda bulunan ÜYEP öğrencileri ve değerli velilerine, Eskişehir Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi öğretmenleri ve öğrencilerine,

Her daim yanımda olduklarını bildiğim, Selin BOZBEY ESMEROĞLU, Nazmiye Nazlı ATEŞGÖZ'e ve Bilge BAL SEZEREL'e, süreçte benden yardımlarını esirgemeyen Ercan ÖPENGİN ve Bahadır AYAS'a,

Değerli dostlarım Fatma UZUN, Melike Şule YILDIZ, Figen GÜNEŞ, Enise GÖNÜL, Yasemin GÜL, Yağmur KURTOĞLU, İlkay DEMİRALP'e,

Bana hayatı anlamlı kılan değerli aileme, her daim yanımda oldukları, bir evladın sahip olabileceği en güzel aile oldukları, nefes aldığım her anı değerli kıldıkları için canım annem Güllü BAYAR, babam Alaittin BAYAR ve ağabeyim Akın BAYAR'a, ailemize yeni katılan ve mutluluğumuza mutluluk katan ablam Ayşe BAYAR'a teşekkür ederim. Bana kattıkları her şey için hepsine minnettarım.

Adını taşımaktan onur duyduğum ve attığım her adımı onun adını yaşatmak amacıyla gerçekleştirdiğim canım babaanneme...

14.08.2018

ETİK İLE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Saadet BAYAR

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vii
ETİK İLE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	viii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Teorik Çerçeve	5
1.4. Araştırmanın Önemi.....	7
1.5. Araştırma Soruları.....	9
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
1.7. Araştırmanın Varsayımları.....	9
2. ALANYAZIN	10
2.1. Özel Yetenekli Bireyler	10
2.1.1. Özel yetenek nedir?.....	10
2.1.2. Özel yetenekli bireylerin karşılaştıkları problemler.....	13
2.2. Zorbalık.....	16
2.2.1. Zorbalık nedir?	16

2.2.2. Zorbalığın türleri	18
2.2.3. Farklı ortamlarda zorbalık	21
2.2.3.1. Siber zorbalık	21
2.2.3.2. Okulda zorbalık	23
2.2.4. Zorbalığın ortaya çıkmasında etkili unsurlar	24
2.2.5. Zorbalığın etkileri	25
2.2.6. Zorba bireylerin özellikleri	27
2.2.7. Zorbalığa maruz kalan bireylerin özellikleri	29
2.2.8. Özel yetenekliler ve zorbalık	33
3. YÖNTEM.....	37
3.1. Araştırma Deseni.....	37
3.2. Katılımcılar	38
3.2.1. Katılımcı belirleme süreci	40
3.2.1.1. <i>Form uygulaması</i>	40
3.2.2. Katılımcı profilleri	43
3.2.2.1. Katılımcı 1: Caner	43
3.2.2.2. Katılımcı 2: Serdar	44
3.2.2.3. Katılımcı 3: Burak.....	46
3.2.2.4. Katılımcı 4: Barış	47
3.2.2.5. Katılımcı 5: Gökçe.....	48
3.2.2.6. Katılımcı 6: Ece	51
3.2.2.7. Katılımcı 7: Gökalp.....	53
3.2.2.8. Katılımcı 8: Mehmet	54
3.2.2.9. Katılımcı 9: Gamze	56
3.2.2.10. Katılımcı 10: Akın	57
3.2.2.11. Katılımcı 11: Selin	59

3.3. Veri Toplama Süreci	61
3.4. Veri Analizi Süreci	62
3.5. İnandırıcılık	65
4. BULGULAR.....	67
4.1. Katılımcıların Zorbalık Algıları	67
4.1.1. Zorbalık tanımları.....	68
4.1.2. Zorbaca davranışlar	69
4.1.3. Zorbaların özellikleri.....	70
4.1.4. Mağdurların özellikleri.....	74
4.2. Zorbalığa Maruz Kalma.....	79
4.2.1. Yaşanılan zorbalık	79
4.2.2. Zorbalık sonrası yaşananlar	83
4.3. Maruz Kalma Nedenleri	87
4.4. Ortam	90
4.5. Zorbalıkla Baş Etme	93
5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	98
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	98
5.2. Öneriler	104
5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler	104
5.2.2. Araştırmalara yönelik öneriler	105
KAYNAKÇA.....	107

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

Ek 2: Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu

Ek 3: Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu Kullanım İzni

Ek 4: Öğrenci Gönüllü Katılım Formu

Ek 5: Veli İzin Belgesi

Ek 6: Öğretmen İzin Belgesi

Ek 7: Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

Ek 8: Etik Kurul Araştırma İzni

Ek 9: NVivo Kod ve Tema Örnekleri

Ek 10: Birinci Görüşme Soruları

Ek 11: Rehber Öğretmenle Görüşme Soruları

ÖZGEÇMİŞ

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Özel yetenekli bireylerin özellikleri	12
Tablo 2.2. Aşırı duyarlılık alanları..	15
Tablo 2.3. Zorbalığın türleri ve örnekleri.....	19
Tablo 2.4. McGrath tarafından derlenen zorbalığın mağdurlar üzerindeki etkileri	27
Tablo 2.5. Zorba bireylerin özellikleri	28
Tablo 2.6. Zorba birey tipleri	29
Tablo 2.7. Zorbalığın işaretleri.....	30
Tablo 2.8. Zorbalık aşamalarında zorba mağdur ve izleyiciler.....	32
Tablo 3.1. Madde ve alt boyut çıkarımları sonrası ölçek ve alt boyutların iç tutarlılık kat sayıları ve madde sayıları	41
Tablo 3.2. Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu uygulamasının sonuçları.....	42
Tablo 3.3. Katılımcıların akran zorbalığı belirleme ergen formunda belirttikleri maruz kalma düzeyleri	42
Tablo 3.4. Katılımcı ve rehber öğretmen görüşme süreleri	62
Tablo 4.1. Katılımcıların zorbalık tanımları	68
Tablo 4.2. Katılımcılara göre zorba bireylerin özellikleri.....	73
Tablo 4.3. Yaşanan zorbalık.....	79
Tablo 4.4. Katılımcılara göre maruz kalma nedenleri.....	89
Tablo 4.5. Katılımcıların ÜYEP ve BİLSEM'deki zorbalığa yönelik düşünceleri.....	91

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, okullarında zorbalığa maruz kaldığı belirlenen özel yetenekli on bir öğrencinin, zorbalığa yönelik algıları ve maruz kalma nedenleri araştırılmıştır. Burada amaç, zorbalığı deneyimleyen bu öğrencilerin yaşadıkları duruma yönelik kendi bakış açılarını elde edebilmektir. Çalışmanın içeriğinde zorbalık kavramına, özel yetenekli öğrenciler ve özelliklerine, zorbalığa yönelik yapılan çalışmalara, özel yeteneklilerde zorbalığa yönelik yapılan çalışmalara değinilmiştir. Ardından tez süreci anlatılmış ve katılımcılara yönelik elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Zorbalık, hiçbir yargılama olmaksızın güçlü bir bireyin kendisinden daha güçsüz bireye yönelik, tekrarlayan baskısı ve acımasızca yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Rigby, 2007, s.11). Zorbalığın temelinde tekrar ve bilinçli zarar verme isteği olduğu ifade edilebilir. Olweus (2004, s. 10), bir eylemin zorbalık olarak değerlendirilebilmesi için arada mutlaka bir güç dengesizliğinin olması gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle zorbalık, diğer saldırganlık, şiddet eylemi gibi durumlara kıyasla daha karmaşık bir yapı göstermektedir.

1970’li yıllardan itibaren zorbalık üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmış, özellikle Olweus’un çalışmasıyla, “okullarda zorbalık” sorununa dikkat çekilmiştir (Rigby, Smith ve Pepler, 2004, s. 1). Olweus tarafından 1978’de ergenlik öncesi erkeklerle gerçekleştirilen çalışmada, örneklemin yaklaşık %5’lik kısmının ciddi şekilde istismar edildiği ve yine yaklaşık %5’lik kısmın ise sürekli olarak zorbalık uyguladığı görülmüştür (Garcia and Margallo, 2014, s. 269). Olweus’un elde ettiği bu sonuç ve 1982’de Norveç’te 10-14 yaş arasındaki üç çocuğun yaşadıkları istismar nedeniyle intihar girişiminde bulunması sonrası, “zorbalık” dikkat çekici bir kavram haline gelmiştir. Ardından 1983-1984 yılları arasında Norveç’te ulusal boyutta gerçekleştirilen bir diğer çalışmada, 568.000 öğrenci arasından yaklaşık %9’unun mağdur, %7’sinin ise zorba olduğu belirlenmiştir (Olweus, 2004, s.13). Avusturya’da Rigby (1991) tarafından yapılan araştırmada 10 çocuktan birinin zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Akranların zorbalığa katılımlarına yönelik Kanada’da gerçekleştirilen diğer bir çalışmada ise %20,7 oranında öğrencinin zorbalık anında fiziksel ya da sözel olarak duruma dâhil olduğu

sonucuna ulaşılmıştır (O'Connel, Pepler and Craig, 1999, s.446). Amerika'da 15.000'den fazla katılımcıyla gerçekleştirilen bir başka çalışmada da %29,9'luk bir kesimin zorba ya da mağdur olduğu tespit edilmiştir (Nansel vd., 2001, s.296). Bu sonuca göre yaklaşık 3 kişiden birinin zorbalığa dâhil olduğu ifade edilebilir. Garcia ve Margallo'nun (2014, s.269-270) belirttiği üzere son dönemdeki çalışmalarda Amerika, Avustralya ve Japonya genelinde %15'den fazla, İngiltere ve İskandinavya'da %10, Akdeniz lkelerinde ise %6 ile 9 oranında bir kesimin okulda taciz yaşadığı, az gelişmiş ülkelerde okullardaki zorbalığın daha da arttığı belirtilmiştir. Yunanistan'da yapılan bir çalışmada, Pateraki ve Houndoumadi (2001) ise 8-12 yaş arası 1312 öğrenciden kendilerini değerlendirmeleri istenmiş ve yaklaşık %15'i mağdur, % 6'sı zorba, %5'i ise hem zorba hem mağdur olduklarını belirtmişlerdir. Türkiye'de ise 659 ğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada haftada birkaç kez zorbalığa maruz kaldığını belirten öğrencilerin örneklemin %8.17'si olduğu belirlenmiştir. Ayrıca örneklemin yarısı kadar öğrencinin farklı sıklıklarda da olsa zorbalığa maruz kaldığı, yaklaşık üçte biri ise zorbaca davrandığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Dlek, 2002). Kartal ve Bilgin (2009) ise 688 ğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışma sonrasında %41'lik bir kesimin zorba, %30'luk bir kesimin ise mağdur olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Pişkin'in (2010) 1154 ğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmada da öğrencilerin %30.2'si zorba, %35.1'i mağdur %6.2'si de zorba mağdur olarak belirlenmiştir. Bu bulgulara göre de zorbalığa rastlanma durumu azımsanamayacak kadar çoktur.

Birçok insanın zorbalığa maruz kaldığını, tanık olduğunu, kendisinin zorbaca davranışlar sergilediğini belirten çalışmalarla birlikte, zorbalığın nedenlerine yönelik bazı düşüncelerin ortaya atıldığı görülmektedir. Örneğin Olweus (2004, s.34), zorbaca davranışların altında mutlak güç, üstünlük, başkalarını kontrol edebilme ihtiyaı, aile ortamında çevreye karşı olumsuz bir tutumun varlığı ve davranışlarıyla kendilerine fayda sağlamak gibi nedenler olduğunu belirtmektedir. Rigby (2007, s. 67-93), aile yapısı, kültürel faktörler, zorbalığa teşvik edilme, cinsiyet, okul kültürü, alt kültür, taciz, eğitim ortamı, ğretmen davranışları, rekabet, sıklılma gibi etkenlerin yanı sıra, zorba ve mağdur olarak kabul edebileceğimiz bireylerin özelliklerinin de zorbalıkta etken olabileceğini ifade etmektedir. Bunlar, bireyin utangaç olması, düşük özgüvene sahip olması gibi özelliklerinin yanı sıra, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, asperger sendromu, öğrenme glğ gibi özel durumlara sahip olması gösterilebilir (Fried and Sosland, 2009, s.30). Bu zel durumlardan biri de özel yeteneklilik olarak ifade edilebilir.

Özel yetenekli bireyler, diğer bireylere nazaran zorbalığa daha fazla maruz kalabilirler (Jumper, 2009, s.93; Peterson and Ray 2006b, s.257). Buna yönelik olarak Fried ve Sosland (2009, s.70-71), özel yetenekli bireylerin farklı ihtiyaçlara sahip olduğunu, özellikle zorbalığın etkilerine, daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Akranların kıskanma ya da bireyi farklı olarak algılamalarından dolayı, özel yetenekli bireylerin sıklıkla alay objesi olduklarını, hatta akranları tarafından yalnızlaştırıldıklarını da belirtmektedirler. Bu tür durumlar, özel yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal açıdan olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Yılmaz (2015, s.174), zorbalığa maruz kalan özel yetenekli bireylerde, okuldaki etkinliklerine yönelik katılım isteğinin azalması, akademik başarıda düşüklük, arkadaşlarından uzaklaşma, sürekli evde kalma isteği, içe kapanıklık, uykusuzluk gibi etkilerin görülebileceğini ifade etmektedir.

Zorbalığın bu denli etkileyici sonuçlara sebep olması dikkat çekicidir. Bu yüzden zorbalığın nedenleri ve sonuçlarının anlaşılması zorbalığa yönelik yapılacak müdahalelerde etkili olacaktır. Smith (2010, s.140), bu müdahale yöntemlerine yönelik araştırmaları derlemiş ve ortaokul dönemindeki öğrencilerle yapılan çalışmaların ilkökul öğrencilerine göre daha az etkileyici olduğunu belirtmiştir. Bu durumdaki ana faktörü ise gelişimsel değişim yani ergenlik olarak ifade etmiştir.

Ergenlik, zorbalığın sık görüldüğü bir dönemdir. Freud, ergenlik dönemini gerilim ve çatışmalarla dolu bir süreç olarak ifade etmektedir (Santrock, 2012, s.27). Bireyin hem kendi içsel çatışmalarının hem de çevresiyle etkileşiminin birey üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu noktada Yavuzer (1998, s.284-286), ergenlik döneminde, sosyal kabul, başarı, zekâ düzeyi gibi durumların birey üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu dönemde, ergenler çevrenin istediği gibi davranabilir, duygularını saklayabilir, içe kapanabilir. Özellikle istemediği durumlarla karşılaştığında, öfke, kıskançlık, korku gibi tepkiler verebilirler. Çünkü arkadaşları tarafından sevmek, bir gruba kabul edilmek ihtiyacı içerisinde oldukları için. Ayrıca, dönem gereği de içinde bulundukları yüksek duygusallığın etkisiyle öfke sergileyebilirler. Bu öfke durumları ise çocukluktan farklı olarak oyuncak ya da günlük olaylarla ilgili değil, sosyal etkenlerden kaynaklanabilir. Nitekim ergenlik dönemi, arkadaşlık ilişkilerine ve grup kabulüne gereksinim duyulan, kabul gereksinimi karşılanmadığında kaygı, stres, aşırı duygusallık veya saldırganlık, istenmeyen davranışlar sergileme gibi durumların var olabileceği bir süreçtir (Santrock,2012, s.295-304). Ayrıca akranlarının etkisiyle ergen gençlerin riskli

davranışlar göstermeye meyilli olmaları (Gerrig and Zimbardo, 2012, s.324), kötü ya da olumsuz olarak değerlendirilebilecek davranışları sergilemesinde etken olabilir. Bu olumsuz davranışlardan biri de “zorbalık” olarak değerlendirilebilir.

Özel yetenekli bireyler ergenlik döneminde benzer problemlerle karşılaşabilirler. Gelişimsel bakımdan akranlarına göre daha farklı özellikler gösteren özel yetenekli bireylerde depresyon, suça meyilli olma, mükemmeliyetçilik, benlik algısı, öğrenme güçlüğü, akran ilişkileri gibi etkenler, bireyin çevresi ile ilişkisinde belirleyici rol oynayabilir (Neihart and Huan, 2009, s.25-28). Ayrıca, ergenlik dönemindeki bedensel, duygusal değişimler ve özel yetenekli bireylerin gösterdiği özellikler düşünüldüğünde, zorbalığın bu bireylerin hayatında etkili olabileceği ifade edilebilir. Özel yetenekli bireylerde zorbalığa yönelik yapılan çalışmalarda normal gelişim gösteren öğrenciler ile özel yetenekli öğrencilerin zorbalığa maruz kalma ve zorbalık düzeylerinin karşılaştırılması (Estell vd., 2008; Peter and Bain, 2011; Ryoo vd., 2017), özel yetenekli öğrencilerin zorbalığa uğrama düzeyleri (Pelchar and Bain, 2014; Peterson and Ray, 2006a), zorbalık ve zorbalığa maruz kalma deneyimleri (Peterson and Ray, 2006b) gibi incelemelerin yapıldığı görülmektedir. Türkiye’de ise özel yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerde zorbalık ve zorbalığa maruz kalma düzeylerine (Oğurlu ve Sarıçam, 2018), zorbalıkta intikamın etkisine (Sarıçam ve Çetinkaya, 2017) ve siber zorbalığa yönelik geliştirilen bir programın özel yetenekli öğrenciler üzerindeki etkisine (Bal ve Kahraman, 2015) yönelik araştırmalar mevcuttur.

Özel yetenekli öğrenciler ve zorbalığa yönelik yapılmış çalışmalar olsa da çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Öğrencilerin hayatlarında bu denli etkileyici rol oynayabilecek bir sorunun araştırılması, bireyi anlamak, yaşanabilecek sorunlara önlem almak ve müdahale etme bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle yapılan araştırmada, zorbalığa maruz kalan özel yetenekli öğrencilerin, zorbalık deneyimleri, zorbalığa karşı bakış açıları, zorbalığa maruz kalma nedenleri, var olan durumla nasıl baş ettikleri ve verdikleri tepkiler keşfedilmeye çalışılmıştır. Amaç, öğrencilerin zorbalığa maruz kalma istatistiklerini elde etmekten ziyade maruz kalma nedenlerini ve öğrencilerin zorbalık algılarının ne olduğunu anlamaktır. Ayrıca özel yetenekli olmanın zorbalığa maruz kalmada nasıl bir etkiye sahip olduğunu belirlemektir. Bu sebeple, grup ve arkadaşlık ilişkilerinin ön planda olduğu, öğrencilerin davranışlarının

şekillendiği dönemde yani ergenlik dönemi içerisinde bulunan, akranlarına göre farklı özellikler gösterebilen özel yetenekli öğrencilerle araştırma gerçekleştirilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, okullarında zorbalığa maruz kalan özel yetenekli öğrencilerin zorbalığa yönelik algılarını belirlemek amaçlanmaktadır. Ayrıca onlara göre zorbaca davranışların neler olduğunu, neden zorbalığa maruz kaldıklarını, bu tür davranışlar karşısında neler yaptıklarını belirlemek hedeflenmektedir. Buna ek olarak özel yetenekli olmanın zorbalığa maruz kalmada bir etken oluşturup oluşturmadığını anlamaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda okullarında zorbalığa maruz kalan özel yetenekli öğrencilerle araştırma gerçekleştirilmiştir. Deneyimin kavramları algılama ve bakış açısını şekillendirmedeki etkisi, ergenlik döneminin arkadaşlık ilişkileri üzerindeki etkisi ve sosyal ilişkilerin ön planda olduğu okul ortamının etkisi düşünülerek katılımcı seçimi gerçekleştirilmiştir. Bu kriterler doğrultusunda yapılan katılımcı seçiminin amaca ulaşmada etkili olabileceği düşünülmüştür.

1.3. Teorik Çerçeve

Zorbalık, günümüzde dünya genelinde bir problem olarak ele alınmaktadır. Genelde kendisinden daha güçsüz birine karşı yapılan, kişinin korkmasını, itaat etmesini, sindirmeyi hedefleyerek kırıncı, tehdit edici, korkutucu hareketler olarak tanımlanan zorbalığın, okul suçu veya saldırganlık kapsamında ele alınabildiği görülmektedir (Bartollas and Schmallegger, 2017, s.218-221). Yine Olweus'un (1997, s.496) tanımında zorbalık, kasıtlı olarak gerçekleştirilen bir saldırganlık türü olarak adlandırılmaktadır. Fiziksel ve psikolojik saldırganlık içeren davranışlar da zorbalığın içeriğini oluşturmaktadır (Çivilidağ, 2013, s.59). Bu nedenle zorbalığı anlayabilmek için temelde saldırganlığı anlamak gerekmektedir. Çünkü saldırganlık, sosyalleşmenin bir yönüdür ve sonucunda muhakkak zarar veren, herkesin bir şekilde maruz kalabildiği bir sorundur (Kağıtçıbaşı, 2013, s. 384).

Saldırganlık kavramını 17. yy'da Hobbes, insanların kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri ve bu nedenle saldırganca davranışları olarak açıklamaktadır (Aronson, Wilson and Akert, 2012, s.676-677). Ancak saldırganlığa yönelik açıklamalar, temelde

üç görüşün etrafında toplanmaktadır. İlk görüşün savunucuları arasında Freud ve Lorenz bulunmaktadır ve her ikisi de saldırganlığın doğuştan geldiğini belirtilmektedir. İkinci görüşe göre ise saldırganlık, öğrenilen bir kavramdır. Üçüncü görüş, saldırganlık için hayal kırıklığının yani bir engellenmenin tetikleyici unsur olduğunu öne sürmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s.230-235). Psikanalitik Kuram, Sosyal Öğrenme Kuramı, Engelleme Kuramı gibi kuramlarda da saldırganlık kavramına yer verilmiştir.

Psikanalitik Kuram'da Freud, ahlak gelişimini oluşturan süreci id, ego ve süperegö olarak adlandırdığı kavramlar arasında bir denge olarak ifade etmektedir. "İd"i insanların doğuştan sahip olduğu güdülerin oluşturduğunu, bu güdülerinde temelde cinsellik ve saldırganlık güdülerini olduğunu ifade etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2013, s. 361). Dolayısıyla saldırganlık, bireyin özünde var olan ve ahlak gelişimindeki denge durumuna göre ortaya çıkabilen bir güdü olarak ele alınmaktadır. Kaldı ki Freud bu durumu, "id ve ego" olarak adlandırıldığı alanlarda ahlakın var olmaması, doğru ya da yanlışın önemsenmemesi ile açıklamaktadır. Yani bu noktada, birey eğer "bastırma" gibi savunma mekanizmalarını doğru şekilde yönetemiyorsa bazı olumsuz davranışlar gösterebilir (Santrock, 2012, s.27-28). Bu durumun temel nedeni ise en az cinsellik güdüsü kadar önemli olduğunu ifade ettiği saldırganlık güdüsünün etkisi olarak ifade etmiştir (Schultz and Schultz, 2007, s. 41). Ayrıca Freud, saldırganlığın birey için gerekli olduğunu, bir rahatlama aracı olduğunu, aksi takdirde bireyin bu güdüsünü bastırmasının ruhsal rahatsızlıklara yol açabileceğini belirtmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s.230-231).

Saldırganlığa bir başka açıdan yaklaşan Bandura, düşmanca ya da saldırganca yapılmış davranışların taklit edilme olasılığının çok yüksek olduğunu belirtmektedir (Schultz and Schultz, 2007, s.507). Bu durumu ise sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde açıklamaktadır. Bandura'nın iki farklı gruptaki çocuklarla yaptığı çalışmada, deney grubundaki çocuklara bir yetişkinin oyuncaya yönelik şiddet uygulaması, diğer gruba ise oyuncaya şiddet uygulamayan bir yetişkin izletilmiştir. Sonuç olarak deney grubundaki çocukların oyuncak bebeğe yönelik izledikleri gibi saldırganca davranışta bulundukları görülmüştür (Ayas, 2017, s.12). Bu durum ebeveynlerin çocuklarını büyüme sürecindeki tutumunun etkisini göstermektedir. Nitekim şiddeti, saldırganlığı gözlemleyen çocuk, bu davranışları kendisi de gösterebilir. Çünkü birey gözlemlediklerini öğrenebilir, taklit edebilir (Senemoğlu, 2011, s.218). Örneğin, büyüme sürecinde dövme, fiziksel cezalandırma gibi durumları çocuk taklit edebilir ve vicdanlı olmak yerine saldırgan

olmayı öğrenebilir (Kağıtçıbaşı, 2013, s.364). Bu noktada Pavlov ve Skinner'in çalışmaları da örnek verilebilir. Her iki çalışmada da bir koşullanmanın varlığı mevcuttur. Duruma uyum sağlamak için gerçekleşen klasik ya da edimsel koşullanma da öğrenmenin bir başka boyutudur. Dolayısıyla yine bireyin yaşam süreci içerisindeki öğrenmeleri, saldırganlığı öğrenmede etkili olabilir. Bu durumu Skinner, ödül ve cezanın bireyin hem gelişiminde hem de davranış oluşturmadaki etkisi ile açıklamaktadır (Santrock, 2012, s.32).

Engelleme Kuramı'nda ise bireyin ulaşmak istediği amaca yönelik engelle karşılaştığı durumu temel alınmaktadır. Bu engelleme durumuna, birey saldırganlıkla cevap verir (Baron and Branscombe, 2014, s.354). Baker, Dembo ve Lewin'in gerçekleştirdiği deneyde çok sayıda oyuncak bulunan bir oda çocuklara gösterilmiş ancak odaya girmeleri engellenmiştir. Uzun süre bekleyen çocuklar, oyuncakların bulunduğu odaya girdiklerinde, oyuncaklara saldırganca davranmışlardır. Bir grup çocuk ise beklemeden odaya alınmış ve çocukların oyuncaklara daha nazik davrandıkları görülmüştür (Block and Martin, 1955, s.281). Bu durum da engel koymanın ya da engellenmenin saldırganlıktaki etkisini göstermektedir.

Tüm bunlar da göze alındığında saldırganlık, fiziksel olarak ya da psikolojik olarak zarar vermeyi hedefleyen davranışlar olarak değerlendirilebilir (Aronson, Wilson and Akert, 2012, s.675). Dolayısıyla bu davranışların bir boyutunu zorbalığın oluşturduğu söylenebilir. Kuramların temeldeki ortak yanı, saldırganlığın bir davranış olarak kabul edilmesi olarak ifade edilebilir. İçgüdüsel olarak öğrenme sonucu ya da engelleme sonrası ortaya çıkabilen bu davranışlar birçok kişiyi etkileyebilir. Bu davranışlara maruz kalan kişinin yaşadıkları ve duruma tepkisi de bu araştırmanın konu alanını oluşturmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde zorbalığa yönelik çalışmalar özellikle 2000'li yıllardan sonra artış göstermiştir. Çalışmaların zorbalığı belirleme (Dölek, 2002), aile tutumu (Akgün, 2005; Sarıtaş, 2006; Turgut, 2005; Yıldırım, 2001), zorbalıkla başa çıkma (Kutlu, 2005), okul etkisi (Çayırdağ, 2006; Satan, 2006), program etkililiği (Ayas, 2008; Şahin, 2007; Takış, 2007; Türktan, 2013), öğretmen tutumu (Dursun-Balanuye, 2007; Türker, 2012), siber zorbalık (Çalışgan, 2013; Dilber, 2013; Peker, 2013) gibi alanlar üzerine

gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda genellikle cinsiyet, sınıf, yaş gibi alt alanlarda zorbalığa maruz kalan ya da zorba öğrenciler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Ancak, zorbalığa maruz kaldığı belirlenen özel yetenekli öğrencilerle yapılan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu durum, sahip oldukları özellikleri bakımından da zorbalığa maruz kalabilecekleri ifade edilen özel yetenekli öğrencilere yönelik çalışma yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Yapılan bu çalışma ile özel yetenekli öğrencilerin zorbalığı nasıl değerlendirdiklerine, hangi davranışları zorbalık olarak adlandırdıklarına, kendilerinin karşılaştıkları zorba davranışların neler olduğuna, bu davranışlara yönelik neler yaptıklarına, neden zorbalığa maruz kaldıklarını düşündüklerine yönelik sonuçlara ulaşılmıştır. Bu noktada elde edilen sonuçlar, özel yetenekli öğrencilerin kendileri, öğretmenleri ve aileleri için önem arz etmektedir. Çünkü bu sonuçlar benzer durumların belirlenebilmesi ve önlenmesinde etkili olabilir. Bunların yanı sıra özel yetenekli öğrencilere yönelik uygun ortamın oluşturulmasında da etkili olabilir. Nitekim elde edilen bulgularda öğrenciler ihtiyaç duydukları ortam, sosyal ilişki ve bireysel özelliklerine yönelik ifadelerde bulunmuşlardır. Bu noktada alan yazında diğer çalışmalardan elde edilen veriler ve hipotezlere ek olarak öğrencilerin kendi ifadelerinin yer alması onların daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir, bireye yönelik sahip olunan ön yargı ve beklentileri düzenleyebilir.

Ayrıca özel yetenekli olmanın zorbalığa maruz kalmada nasıl bir rol oynadığının belirlenmesi, bu iki durum arasındaki ilişkinin daha net anlaşılmasını sağlayabilir. Nitekim bu ilişkiye yönelik elde edilen sonuçlar ışığında özel yetenekli öğrencilerin deneyimleri ya da yaşayabilecekleri durumlar daha net anlaşılabilir. Özellikle hem öğrencilere hem de yaşanan duruma yönelik uygun müdahalelerin yapılmasını sağlayabilir.

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında alana yönelik birçok araştırma gerçekleştirilebilir. Alana yönelik çalışma sayısının sınırlılığı düşünüldüğünde, bu araştırma yapılacak olan diğer araştırmalara kaynak olabilir. Diğer çalışmalardan elde edilecek sonuçlarla da özel yeteneklilik ve zorbalığa maruz kalma durumları arasındaki ilişki aydınlatılabilir.

1.5. Araştırma Soruları

Araştırma için belirlenen araştırma soruları, 2017-2018 eğitim döneminde Üstün Yetenekliler Eğitim Programları'nda (ÜYEP) araştırmacı tarafından verilen karakter eğitimi dersi sırasında, iki öğrencinin zorbalık hakkında konuşmak istediğini belirtmesi üzerine şekillenmiştir. Araştırmaya yönelik hiçbir çalışma yapılmadan önce, dönem başında yapılan ilgi anketi çerçevesinde öğrencilerin bu konunun ele alınmasını istemeleri, araştırmacının aşağıdaki soruları belirlemesinde etkili olmuştur.

- Zorbalığa maruz kalan özel yetenekli öğrenciler, zorbalık kavramını nasıl algılamaktadır?
- Zorbalığa maruz kalan özel yetenekli öğrenciler, zorbalığa maruz kalma durumunu nasıl algılamaktadır?
- Zorbalığa maruz kalan özel yetenekli öğrencilerin zorbalığa maruz kalmalarında neler etkilidir?
- Zorbalığa maruz kalan özel yetenekli öğrenciler, zorbalıkla nasıl baş etmektedir?

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma Eskişehir ilinde, özel yetenekli öğrencilere eğitim veren iki kurum olan Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) ve Eskişehir Emine Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) ile sınırlıdır.
- Araştırma 11 öğrenci ile sınırlıdır.

1.7. Araştırmanın Varsayımları

- Araştırmada katılımcıların belirlenmesi, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan form uygulamasının zorbalığa maruz kalan öğrencileri belirlemede yeterli olduğu varsayılmıştır.
- Katılımcı belirlemek amacıyla kullanılan “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu”nun, katılımcıların zorbalığa yönelik algılarını değiştirmede varsayılmıştır.

2. ALANYAZIN

2.1. Özel Yetenekli Bireyler

2.1.1. Özel yetenek nedir?

Bireylerin farklı gelişim özellikleri gösterebildikleri bilinen bir olgudur. Bu farklılıklar, kendi içinde gösterdikleri özelliklere göre sınıflandırılmaktadır. Farklı gelişim olarak ifade edebileceğimiz olgulardan biri özel yetenekliliktir. Bu kavramın oluşmasında ise zekâ gelişimi üzerine yapılmış çalışmaların ve tanımların etkili olduğu ifade edilebilir.

1800’lü yıllarda Galton’un zekânın ölçülebilir olduğunu belirtmesinin ardından birçok tartışma başlamış ve 1905’te Binet gerçekleştirdiği standartlaştırılmış ölçümlerle zekâyâ yönelik çalışma ve tanımlar artmıştır (Gerrig and Zimbardo, 2012, s.271-275). Genellikle zekâ testlerinde 130 IQ ve üzeri kişiler özel yetenekli olarak kabul edilse de Terman, gerçekleştirdiği geniş kapsamlı bir çalışmada, 135 IQ ve üzeri bireyleri özel yetenekli olarak tanımlamıştır (Sak, 2012, s.4-9). Ancak zekâ testlerinde belirlenen eşik değerlere ek olarak, özel yetenek kavramına yönelik daha geniş kapsamlı tanımlar da yapılmıştır.

- Birçok uzmanın birlikte yayımladığı Marland Raporu’nda (1972, s.2) özel yetenekli bireyler, zihinsel yetenek, akademik başarı, yaratıcı ve üretici düşünme, liderlik yeteneği, görsel ve performans sanatları ve psikomotor yetenek alanlarından bir veya birkaçında gösterilen başarı ya da potansiyel yeteneğe sahip bireyler olarak nitelendirilmektedir.
- Renzulli ise Üç Halka Kuramı’nda özel yetenekliliğin, ortalamanın üzerinde yetenek, yaratıcılık ve motivasyon öğelerinin etkileşimi ile ortaya çıktığını belirtmektedir (Callahan, 2009, s.387).
- Sternberg, Üçlü Zekâ Kuramı’nda zekâyı, analitik, yaratıcı ve pratik olmak üzere üçe ayırır ve özel yetenekliliğin bu alanların bir ya da bir kaçındaki olağanüstü verimliliğinden kaynaklı olduğunu belirtir. Ayrıca bu üç alan içerisindeki fark kombinasyonlardaki etkileşimin, farklı alanlarda özel yetenekliliğin oluşmasını sağladığını belirtir (Sousa, 2009, s.17).
- Sternberg ve Zhang, zekâ testlerinden elde edilen sonuçlara göre sadece %1’lik bir dilimin üstün zekâlı olarak tanımlanmasının yeterli olmayacağını

belirterek, üstün zekânın daha iyi anlaşılabilmesi için olağanüstülük, enderlik, kanıtlanabilirlik, üretkenlik ve değer kriterlerinden oluşan “beşgen kuram”ın daha etkili olduğunu ileri sürmüştür. Kurama göre bu beş kriteri karşılayan bireyler, özel yetenekli olarak tanılanabilir (Sternberg, Jarvin and Grigorenko, 2011, s.1-11).

- Gagne, Ayrımsal Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramı’nda üstün zekâ ve üstün yeteneği birbirinden ayırarak, üstün zekânın doğuştan geldiğini, üstün yeteneğin ise öğrenilerle geliştirilebileceğini ifade eder (Davis, Rimm and Siegle, 2011, s.21).
- Tannenbaum, gelişmiş yeteneğin yetişkinlerde görülebileceğini, çocuklarda üstün zekâyı fiziksel, duygusal, sosyal, entelektüel ve estetik alanda üretim ve performans potansiyeli olarak ifade edilmesini önermektedir. Yıldız Modeli’nde ise yüksek düzeyde genel yetenek, ayırt edici özel yetenek, zihinsel olmayan bireysel özellikler, çevresel destek ve şans olmak üzere toplamda beş faktörün zekâ üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Her bir faktörün dinamik ve statik alt faktörü bulunmaktadır. Statik faktörler bireyin zaman ve çevresel unsurların etkilediği hazırbulunuşluk düzeyini, dinamik faktörler ise bireyin davranışlarını şekillendiren öğrenme süreçlerini içermektedir (Tannenbaum, 2003, s.45-59).
- Gardner (2006, s.60), zekâ ölçekleri ile bir ya da iki alanda ölçüm yapılabildiğini, kişiye yönelik net bilgiye ulaşamadığını, ancak zekânın daha geniş bir kapsama sahip olduğunu belirtmektedir. Zekâyı dilsel, mantıksal-matematiksel, uzamsal, müziksel, bedensel kinestetik, sosyal, içsel ve doğacı zekâ olarak bölümlere ayırmaktadır (Gardner, 2006, s.11).
- Ülkemizde ise Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi’nde (2007) ele alınan tanımda özel yetenekli bireyler, zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik ya da özel akademik alanlarda akranlarından daha üst düzeyde performansla sahip olduğu uzman tarafından belirlenen kişi olarak tanımlanmaktadır.

Tanımlardan yola çıkarak özel yetenekli bireylerin sadece psikometrik testlerde belli bir eşiğin üzerine çıkmasıyla tanılanamayacağını, tanılamada etkileyici birçok unsur olduğunu ve birçok unsuru da etkilediği söylenebilir. Hatta Fonseca’nın (2015, s.1)

ifadesi ile özel yetenek, IQ puanından, akademik testlerdeki başarısından ziyade, bilişsel, kişisel, sosyal duygusal gelişim alanları gibi bireyi her yönüyle tanımayı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle özel yetenekli bireylerin, sadece genel tanımlarda ifade edildiği gibi olduklarını düşünmek yanıltıcı olabilir. Daha derin ve detaylı şekilde bireyleri tanımaya ve anlamaya çalışmak yararlı olabilir. Bu amaçla Tabla 2.1’ de özel yetenekli bireylerin genelde göstermiş olduğu bazı özelliklere yer verilmiştir. Ancak her bir bireyin kendine özgü özelliklere sahip olduğu ve benzer özellikler gösterebileceği gibi farklı özellikler gösterebileceği de unutulmamalıdır.

Tablo 2.1. *Özel yetenekli bireylerin özellikleri (Baykoç, 2014, s.26-35; Davis, 2006, s.25-36; Davis, Rimm and Siegle, 2011, s.33-49; Distin, 2006, s.22-53; Fertig, 2009, s.17-37; Hebert,2011; Sousa, 2009, s.31-34)*

Özel Yetenekli Bireylerin Özellikleri		
Bilişsel Özellikleri	Sosyal-Duygusal Özellikleri	
• Erken ve hızlı öğrenme • Gelişmiş dil yeteneği • Kompleks düşünme • Hızlı düşünme • Gelişmiş sorgulama, Derin gözlemlene yeteneği • Yüksek zihinsel ve fiziksel aktivite kapasitesi • Güçlü bellek • Problem çözme yeteneği • Olaylara kapsamlı bakabilme • Zihinsel esneklik • Yüksek IQ’ya sahip olma • Aşırı duyarlılık • Gelişmiş analiz, muhakeme yeteneği	• Yüksek motivasyon • Gelişmiş hayal gücü • İyi bir öz farkındalık • Gelişmiş mizah duygusu • Yüksek enerji • Odaklanma ve dikkati uzun süre koruma • İleri düzey ilgi alanlarına sahip olma • Merak duygusu • Amaca yönelik olma, sebatkârlık • Liderlik yeteneği • Yüksek adalet duygusu • Farklı alalara ilgi duyma	• Duygusal yoğunluk ve hassaslık • Hızlı gelişimi gösterme • Aşırı duyarlılık • Birden fazla işi bir arada yapabilme • Kendisinden ve başkalarından yüksek beklenti • Kendini gerçekleştirme ihtiyacı • Empati kurabilme • Yüksek ahlaki değerlere sahip olma • Mükemmeliyetçi olma • Kendini eleştirebilme

Tablo 2.1 incelendiğinde, özel yetenekli bireylerin hem bilişsel hem de sosyal anlamda gelişmiş özelliklere sahip oldukları ifade edilebilir. Ancak sahip oldukları özellikleri ve çevre etkisiyle bazı problemlerle karşılaşabilmektedirler. Bu nedenle özel yetenekli bireyler rehberliğe ihtiyaç duyabilirler. Özellikle aileleri, akranları, öğretmenleri ve diğer yetişkinlere yönelik duygu, tutum ve etkileşimleri üzerine kurulacak rehberlik etkili olabilir. Ayrıca kişisel ve akademik hedeflerine yönelik kendi motivasyonlarını keşfetme üzerine de rehberliğe ihtiyaç duyabilirler (Milgram, 1991 s.15). Yılmaz’ın (2015, s.206) çeşitli kaynaklardan derleyerek belirttiği üzere yaşam becerilerini geliştirme, akademik ve mesleki danışma, sahip olunan yeteneğin altında bir başarı sergileme, mükemmeliyetçilik, kaygı, akran desteği, zorbalıkla baş etme gibi

konular, özel yetenekli bireylerle danışma sürecinde en fazla karşılaşılan problem durumlarıdır. Özel yetenekli bireyleri tam olarak anlamamanın ilk adımının onlara destek olmak (Fonseca, 2015, s.1) olduğu düşünüldüğünde karşılaşılabilecekleri problemleri bilmek önem arz etmektedir.

2.1.2. Özel yetenekli bireylerin karşılaştıkları problemler

Özel yetenekliliğe yönelik olarak karşılaşılan temel problemlerden birinin bu farklılığa yönelik ön yargıların, söylencelerin, efsanelerin olduğu ifade edilebilir. Bunlar genellikle, her bireyin özel yetenek potansiyeline sahip olduğunun düşünülmesi, özel yeteneklilerin sınıfın en çalışkanları olmaları, suç ortamında büyümeleri ve kolayca manipüle edilebilmeleri, yoğun bir duygusallığa sahip olmalarından kaynaklı olarak gerçek dünyayı anlayamamaları gibi varsayımlardır (Klein, 2007, s.12). Ancak bu söylenceler gerçeği yansıtmadığı gibi, özel yetenekli bireylerin anlama ve anlaşılmasında problemler yaratabilir. Bu nedenle karşılaşılan temel problemlerden biri, doğru tanınmama ya da önyargılı davranma olarak ifade edilebilir.

Özel yetenekli bireylerin gösterdikleri farklı gelişimsel özellikler, onların duygularını daha yoğun yaşamalarını sağlayabilir, sosyal ortama uyumlarını farklılaştırabilir ve problem yaşamalarına neden olabilir (Gür, 2017, s.176). Temelde özel yetenekli bireylerin yaşayabilecekleri problemler, asenkronize gelişim, öz saygı, arkadaşlık ilişkisi, mükemmeliyetçilik, aşırı duyarlılık, yalnızlık, stres, depresyon, zorbalık kaynaklı unsurlardan oluşmaktadır (Coleman and Cross, 2000; Davis, 2006; Davis, Rimm and Siegle, 2011; Levent, 2014; Peterson and Moon, 2008).

Özel yetenekli bireylere yönelik olarak, pozitif kişisel-sosyal karaktere sahip oldukları, akranlarına oranla daha az sorun yaşadığı düşünülse de psikolojik olarak da uyum sağlamada problem yaşayabilirler (Milgram, 1991, s.16). Bu düşünce bireyin tam olarak anlaşılmasını sağlayabilir. Kendisinin anlaşılmadığını hisseden, duygusal ihtiyaçları karşılanmayan bireylerde stres, depresyon gibi psikolojik kökenli problemler de yaşanabilir (Peterson and Moon, 2008, s.229).

Bu bireylerde asenkronize gelişim, yine problem yaratabilen unsurlardan biri olarak tanımlanmaktadır. Asenkronize gelişim, bir başka deyişle eş zamanlı olmayan gelişim, bilişsel, fiziksel ve duygusal gelişimin süreçte aynı oranda gerçekleşmemesi

olarak tanımlanabilir (Sousa, 2009, s. 32). Asenkronize gelişim, bazen çevre tarafından net olarak anlaşılamayabilir. Örneğin ileri düzeyde kelime haznesine sahip özel yetenekli çocuğa sorulan bir soruya, çocuk yaşına uygun nitelikte cevap verebilir. Bu durumda kendisinden daha karmaşık cevap vermesini bekleyen bireyler için hüsrana neden olabilir (Robbins, 2012, s.36). Yani çocuğun net anlaşılmamasına, ona yönelik beklentileri karşılamamasına neden olabilir. Bu durum da çocuk için problem unsurlarından biri olabilir.

Bir başka problem durumu ise arkadaşlık ilişkileridir. Okulda yalnız kalma, akran ilişkilerinde zorluk yaşama gibi durumlar, özel yetenekli bireyin yaşadığı sorunlardan biridir (Sousa, 2009, s.31). Ayrıca sahip oldukları özellikler de arkadaşlık ilişkilerini etkilemektedir. Leana-Taşçılar (2017, s.20-21), özel yetenekli bireylerin arkadaşlık ilişkilerinde oluşabilecek problemlerin;

- Liderlik özelliklerinin etkisiyle, özellikle oyunlarda kuralları belirleyici kişi olma istekleri,
- Mükemmeliyetçilik sebebiyle ayrıntıcı davranışları, bu yüzden grup çalışmalarından dışlanmaları,
- Sorulan hemen her soruya cevap verme isteklerinin arkadaşları tarafından negatif algılanması,
- Gelişmiş adalet duygularından dolayı özellikle oyunlardaki haksızlıklara karşı çıkmaları ve bu yüzden dışlanmaları,
- İlgi alanlarının farklı ve geniş olması dolayısıyla yaşlılarından ziyade yetişkinlerle iletişim kurmaları gibi nedenlerden kaynaklanabileceğini belirtmektedir.

Problem durumuna yol açabilecek bir diğer durum ise aşırı duyarlıktır. Dabrowski'nin ortaya attığı bir teori olan aşırı duyarlılık, kelime olarak olumlu algılansa da olumsuz sonuçlara da yol açabilir. Teoriye göre özel yetenekli bireyler, psikomotor, duygusal, bilişsel, düşünsel ve duygusal olmak üzere beş farklı alanda aşırı duyarlılık gösterebilirler (Silverman, 1998, s.32). Özel yetenekli bireyler için aşırı duyarlılık, bir güç unsuru olabileceği gibi stres, eleştiri, hayal kırıklığı gibi durumlara da yol açabilmektedir (Webb, Gore and Amend, 2007, s.22). Ayrıca duygusal, zihinsel ve fiziksel anlamda sahip oldukları özellikler ve gösterdikleri aşırı duyarlılık nedeniyle “problemlili” birey olarak algılanabilmektedir (Yılmaz, 2015, s.110). Bu durum, sosyal hayatlarında etkileyici

sonuçlara neden olabilir. Tablo 2.2’de de aşırı duyarlık alanlarına yönelik kısa bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 2.2. *Aşırı duyarlık alanları (Piechowski, 1999)*

Aşırı Duyarlık				
Psikomotor	Duyusal	Bilişsel	Düşünsel	Duyusal
Enerji Fazlası <i>(hızlı konuşma, yoğun fiziksel aktivite gibi.)</i> Duyusal Gerilimin Psikomotor İfadesi <i>(dürtüsel konuşmalar, dürtüsel eylemler, sinirsel alışkanlıklar gibi.)</i>	Gelişmiş Duyusal Algı-Estetik Zevk <i>(görme, dokunma, tatma, koklama, duyma)</i> <i>(güzel objeler, müzik, ses gibi unsurlardan zevk alma)</i> Duyusal Gerilimin Duyusal İfadesi <i>(aşırı yeme, gereksiz eşya satın alma gibi)</i>	Zihnin Yoğunlaştırılmış İfadesi <i>(bilgi, merak, konsantrasyon, derinlemesine gözle, detaylı planlama)</i> Soru Sorma ve Problem Çözmeye Eğilim <i>(problem çözmede azim, yeni kavramlar oluşturmak, gerçekleri aramak)</i> Yansıtıcı Düşünme <i>(düşünmeyi düşünme, teori ve analiz üzerine düşünme gibi)</i>	Özgürce Düşünsel Güç Kullanımı <i>(sık metafor kullanımı, detaylı görselleştirme, animistik ve büyülü düşünme)</i> Hayal Dünyasında Yaşama Kapasitesi <i>(dramatize etme, hayali arkadaş, hayali bir mekan yaratma)</i> Duyusal Gerilimi Anlık Görüntülerle İfade Etme Sıkılma Durumunun Azlığı	His ve Duygu Yoğunluğu <i>(pozitif ve negatif hisler, aşırı duygusallık, karmaşık duygu ve hisler, başkalarının duygularını tanımlama)</i> Güçlü Somatik İfadeler <i>(gergin mide, kızarma, terli avuç içi gibi)</i> Güçlü Duyusal İfadeler <i>(utangaçlık, gerçek dışı duygular, depresiflik, suçluluk, korku, kaygı gibi)</i> İlişkilerde Güçlü Bağlar <i>(güçlü duygusal bağlar kurmak, merhamet, duyarlılık, yalnızlık)</i> Kendisine Yönelik Duygular <i>(İçsel diyalog ve öz yargılama)</i>

Bir diğer unsur olan mükemmeliyetçilik, özel yetenekli bireylerin eğitimine yönelik araştırmalara konu olan ve diğer öğrencilere nazaran özel yetenekli bireyleri daha fazla etkileyen bir özelliktir (Hebert, 2011, s.55). Mükemmeliyetçilik hem bireyin kendisine yönelik hem başkalarına yönelik hem de başkalarının belirlediği mükemmeliyetçilik olarak üçe ayrılabilir. Bireyin kendisine yönelik belirlediği hedeflerin yüksek olması ve kendisini yargılamak katı olması, bireyin kendisine yönelik mükemmeliyetçiliği olarak açıklanabilir. Kişinin, bu yüksek hedefleri etrafındaki kişiler için belirlemesi başkalarına yönelik, çevredekilerin kişiye yönelik yüksek beklentilerinin olması ve onun mükemmel olmalarını beklemeleri ise başkalarının belirlediği mükemmeliyetçiliktir (Hewitt and Flett, 1991, s.457). Hayatın hemen her alanında

mükemmel olmaya odaklanma gibi sağlıklı bir durum olarak ifade edebileceğimiz mükemmeliyetçilik, sadece okul çalışmalarında değil, hataya toleranslı olmama, diğer bireylerle olan ilişkilerde problem yaşama, kendisini ve başkalarını fazlaca yargılama gibi problemlere de yol açabilir (Robbins, 2012, s.108-109). Bu durumda mükemmeliyetçiliğin, bireyi hem akademik hem de sosyal-duygusal olarak etkilediği ifade edilebilir.

Özel yetenekli bireylerin karşılaştığı en önemli problemlerden biri zorbalıktır (Peterson and Moon, 2008, s.228). Zorbalık, bireyin kendisini güvende hissetmediği, saygının bulunmadığı ortamlarda farklı olarak algılanan ve korunmaya ihtiyaç duyan bireylere yönelik olarak gerçekleşir (Matthews and Foster, 2005, s.243-244). Özel yetenekli bireyler de diğer kişiler tarafından farklı olarak anlaşıldığı için, zorbalığa daha fazla maruz kalabilirler (Jumper, 2009, s.92). Ayrıca bulundukları ortamdan ya da sosyal çevrelerinden dışlanabilirler (Leary, 2005, s.48). Yani zorbalık, bireyi hem kişisel özellikleri hem de çevresel ilişkileri bakımından etkileyebilir. Bu yüzden zorbalığın ortaya çıkışı, özel yetenekli bireyin hedef seçilmesi gibi nedenlerin bilinmesi problem çözümünde etkili olabilir.

2.2. Zorbalık

2.2.1. Zorbalık nedir?

Yaklaşık 2.7 milyon öğrencinin, 2.1 milyon öğrenci tarafından her yıl zorbalığa maruz kalması, anaokulundan 12. sınıfa kadar her yedi öğrenciden birinin zorbalığa maruz kalması ya da zorbalığa başvurması, her gün yaklaşık 160.000 öğrencinin zorbalık korkusu yüzünden okula gitmemesi, 2010 yılında gerçekleştirilen zorbalık istatistiklerinde yer alan yalnızca birkaç maddeyi oluşturmaktadır (Bully Statistics, 2010). Tespit edilebilen oranın bu denli yüksek olması, zorbalığın ciddi boyutta sonuçlar yaratabilecek bir problem olduğunu gözler önüne sermektedir. Özellikle, okul çağını kapsaması ve küçük yaşlardan itibaren görünüyör olması da yaratabileceği sonuçlar açısından düşündürücüdür.

TDK'da zorbalık, “*zorbaca davranışta bulunma, müstebitlik*” olarak zorba kavramı ise “*gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse*” olarak tanımlanmaktadır. Bu ifadelerle göre zorbalığın

temelinde güç olgusunun bulunduğu söylenebilir. Ancak buradaki güç ifadesi, saldırganlık ya da şiddet ögesi olarak algılanmamalıdır. Nitekim zorbalık, bir saldırganlık türü olarak ele alınabilir fakat her saldırganlık da zorbalık olarak değerlendirilmemelidir (Gökler, 2009, s.513; Kaufman-Goodstein, 2013, s.6; Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s. 28-30). Kaldı ki zorbalık, sadece bir şiddet ya da saldırganlık davranışı olarak tasvir edilemeyecek kadar karmaşık yapıya sahip bir kavramdır (Murray-Harvey, Slee and Taki, 2010, s.35).

Olweus (2004, s.8-10), bir öğrencinin zorbaca davranışlara maruz kalmasına ya da zorbaca davranışlarda bulunmasına zorbalık diyebilmek için gösterilen olumsuz davranışların zamanla tekrar etmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca ona göre, oldukça ciddi zarar veren, ancak yalnızca bir kere gerçekleşmiş bir davranış, zorbalık olarak değerlendirmemelidir. Çünkü güçleri eşit olan iki kişinin kavga etmesi, ortada eşitlik olduğu için zorbalık olarak değerlendirilememektedir. Ek olarak Olweus, itişip kakışma, oyundaki kavgalar, kazalar gibi incitme amaçlı gerçekleştirilen davranışların da devamlılığının olmaması, dürtüsel hareketlerin anlık tepkiler içermesi ve düşünülmeden gerçekleştirilmesi bakımından zorbalık olarak tanımlanamayacağını ifade etmiştir. Bu ifadelerle göre bir eylemin zorbalık olarak tanımlanması için bazı kriterlerin varlığına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Garcia ve Margallo (2014, s.269), zorbalığı sistematik ve kasıtlı saldırgan davranışların zorba ve mağdur arasında güç bakımından orantının olmadığı ilişkilerde kullanılması olarak açıklamışlardır. Rigby (2011, s.2), zorbalığı kişiler arası ilişkilerde gücün sistematik olarak kötüye kullanımı, Goldstein (2005, s.6), dezavantajlı olduğu düşünülen bireyleri kasıtlı ve tekrarlı olarak incitme, Olweus (2004, s.9), kasıtlı olarak ve tekrarlayan bir şekilde aralarında güç dengesizliği bulunan bireylere uygulanan olumsuz davranışlar olarak ifade etmektedir. Hanewinkel (2004 s.24) ise tanımlardaki güç ifadesini, fiziksel ve psikolojik güç dengesizliği olarak açıklamıştır.

Tanımlardan yola çıkarak bir eylemin zorbalık olarak belirtilmesi için temelde üç özelliğe sahip olması gerektiği ifade edilebilir. Bunlar, zarar vermek amacıyla saldırgan davranışların sergilenmesi, zorbalık içeren eylemlerin süreklilik göstermesi ve zorbalık gösteren kişi ile mağdur arasında fiziksel ya da psikolojik açıdan güç dengesizliğinin olması yani mağdurun kendisini savunmasız hissetmesidir. (Kaufman-Goodstein, 2013, s.6; McGrath, 2007, s.4; Rigby, 2007, s.16). Ancak Volk, Dane ve Marini (2014, 339-

340) bu üç özelliği tekrar ele almış ve zorbalıkta sistematik olarak tekrarın gerekli olmadığını, önemli olanın mağdurun zorbalıktan ne kadar etkilendiği ve nasıl algıladığı olduğunu belirtmişlerdir. Bu tanımı, siber zorbalık gibi düşük frekansta gerçekleşse bile bireyin üzerinde derin etkiler bırakan olayların daha net anlaşılması amacıyla gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Tanımlarda geçen bir diğer özellik olan güç kavramı da zorbalıkta etkin rol oynamaktadır. Çünkü güç bakımından birbirine denk olan kişilerde görülen durumlar ve anlık kavgalar, akran çatışması olarak adlandırılmaktadır, bu nedenle zorbalık ile karıştırılmaması gerekmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s.30).

Akran çatışması, arkadaşlığın ve eş değer gücün varlığında, arada sırada ya da kazara var olan, planlanmamış, ciddi biçimde gerçekleştirilmeyen, temelinde güç arayışının, kazancın olmadığı, pişmanlıkla sonuçlanan, sonrasında problemin çözmesi için uğraşıldığı ve iki tarafın da eşit şekilde duygusal tepkiler verdiği, sorumluluğu üstlendiği durumlardır. Zorbalık ise bir kişi ya da grup tarafından gerçekleştirilebilir. İki tarafın da güç dengesinin ya da arkadaşlığının olmadığı, tekrar eden türde olumsuz davranışların olduğu, incitme amacı güden, uzun süreli, ciddi, fiziksel ya da ruhsal olarak zarar veren davranışlardır. Zorbalığın temelinde güç arayışı, pişmanlık yoktur, problemi çözmek için uğraşılmaz ve sadece mağdurun olumsuz duygusal tepkilerinin var olduğu durumlarda görülebilir. Farklı ortamlarda ortaya çıkabilir (Güvenir, 2006, s.28; Kaufman-Goodstein, 2013, s.14; Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s.31).

2.2.2. Zorbalığın türleri

Zorbalık, okul yaşamı boyunca tek tip olarak gerçekleşmemektedir (Garcia and Margallo, 2014, s. 270). Fiziksel saldırganlık, duygusal saldırganlık, sözel taciz ya da yıldırma yolu ile görülebilmektedir (Guttman, 2009, s.621). Bu bakımdan zorbalık, farklı türlerde ele alınmaktadır. Güvenir (2006, s.35) ve McGrath (2007, s.6), çalışmalarında zorbalık türlerini, fiziksel, duygusal ve ilişkisel olarak belirtmişlerdir. Ek olarak bu çalışmalarda, bir başkasının benlik algısına yönelik zarar vermek, fiziksel olarak tehdit etmek, kavga başlatmak, itmek, saç çekmek, vurmak, hırsızlık, cinsel saldırı, tecavüz gibi bir başka kişinin bedenine ya da varlıklarına zarar vermeyi, fiziksel zorbalık olarak belirtilmiştir. İsim takma, alay etme, kişinin ırkı, kökeni ya da dini hakkında hakaret içerikli söz söyleme, kişinin cinsel eğilimi, cinsiyet ya da yetersizlikleri hakkında aşağılamalarda bulunma gibi kişinin benlik kavramına yönelik davranışları da duygusal

zorbalık olarak tanımlamışlardır. Dedikodu, söylenti çıkarmak, gruptan dışlamak, kişinin sahip olduğu ünü bozmak, toplum tarafından aşağılanmasını sağlamak, grup içinde pasif bırakmak gibi bir kişinin gruba dâhil olmasına, arkadaşlığına, ilişkilerine zarar vermeye yönelik yapılan davranışları ise ilişkiye yönelik zorbalık olarak ifade etmişlerdir.

Şahin ve Akbaba (2017, s. 26), zorbalık türlerini dokuz boyutta ele almışlardır. Bunları sözel, fiziksel, duygusal, saklama, başkasına ait bir şeyi alma, ırkçı davranış, cinsel zorbalık olarak ifade etmişlerdir. Sözel zorbalığın; isim takma, kızdırma, dedikodu yayma, fiziksel zorbalığın ise itme, yumruklama, tekme atma, silah kullanma gibi davranışlarda ortaya çıkabileceğini belirtmişleridir. Ayrıca dışlama, utandırma gibi davranışları, duygusal zorbalık, başkalarının değerli eşyasına zarar verme, elbise, para, oyuncak gibi eşyaların zorbaca saklamasını da başkasına ait bir şeyi alma ve saklama zorbalığı olarak ele almışlardır. Irkçı zorbalığı, bireyin etnik kökeni, kıyafeti, beden yapısı gibi özellikleriyle dalga geçme ya da hakarete bulunmak, davranış zorbalığını yumruk gösterme, yüz ekşitme gibi hareketlerle, bozucu zorbalığı oyunu sabote etme, ödevi karalama örnekleriyle açıklarken cinsel zorbalığı ise tacizde bulunma, küfür niteliğinde sözel ifadelerde bulunma olarak belirtmektedirler.

Zorbalık türleri her ne kadar farklı isimlerle adlandırılrsa da aslında zorbaca olarak belirlenen davranışlarının temelde aynı eksen üzerinde olduğu görülmektedir. Bazı davranışların birden fazla alt boyuta girmesinin de bu farklılıklara yol açtığı düşünülebilir. Aşağıda Tablo 2.3.'de farklı kaynaklardan derlenerek zorbalık türleri açıklanmıştır.

Tablo 2.3. Zorbalık türleri ve örnekleri (Güvenir,2006; Kaufman-Goodstein, 2013; McGrath,2007)

Zorbalık Türü	Özellikler	Davranış Örnekleri
Fiziksel Zorbalık	Amaçlı olarak bir başkasının vücuduna zarar verme	Kavga başlatma, hareketini engelleme, itirme, çimdikleme, tırmalama, tokat atma, tükürme, saç çekme, ısırma, tekmeleme, çelme takma, cinayet, kundaklama, silahla tehdit etme
Sözel Zorbalık	Amaçlı olarak sözel yollarla kişiye zarar vermek	Bağırma, alay etme, aşağılama, incitici şakalar yapma, küfürlü konuşma, tehdit etme, telefonla taciz etme
Duygusal Zorbalık	Amaçlı olarak kişinin benlik algısına zarar vermek	Alay etme, ırk, etnik ve dine yönelik hakaret, lakap takma, engel durumu, cinsiyet, cinsel eğilim gibi özelliklerle dalga geçme, aşağılayıcı çizimlere konu etme, korkutma, toplum içinde meydan okuma

Zorbalık Türü	Özellikler	Davranış Örnekleri
İlişkisel Zorbalık	Amaçlı olarak kişinin arkadaş grubuna katılması, sosyal kabulü, ilişkilerine yönelik zarar verme	Dedikodu, söylenti çıkarma, olumsuz beden dili ve mimik kullanımı, kandırmak, toplum içinde aşağılama, görmezden gelme, ilişkiyi bitirmekle tehdit etmek, gruptan dışlamak, diğer kişilerle olan ilişkisini bozmak, dışlamak, toplumun aşağılamasını sağlama
Eşyaya Yönelik Zorbalık	Amaçlı olarak kişinin sahip olduğu eşyaya zarar verme, izinsiz alma	Hırsızlık, gasp, eşyaya zarar verme
Cinsel Zorbalık	Amaçlı olarak kişinin cinsel kimliğine yönelik ya da cinsel öğeler ya da olaylarla kişiye zarar verme	Tecavüz, cinsel istismar, cinsel içerikli mesaj, resim, çizim gibi unsurlar gönderme, konu etme
Siber Zorbalık	Sanal ortam, sosyal medya gibi araçlar kullanılarak amaçlı olarak kişiye zarar vermek	Telefon, mail, mesaj gibi yollarla korkutma, aşağılayıcı ya da cinsel içerikli yorumlar yapma sosyal medya, video paylaşım siteleri tartışma grupları, oyun siteleri gibi alanlarda kişinin şifresini, görüntüsü, kişisel bilgilerini vs. paylaşma

Zorbalık türlerinin bazı araştırmacılar tarafından farklı alt boyutlarda ele alındığı görülmektedir. Örneğin Guilbault (2008, s.12), zorbalığı doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki boyuta ayırmaktadır. Doğrudan zorbalığı vurma, itme, kavga etme, alay etme, lakap takma, müstehcen jestler ve sözlü tehditler kullanma olarak belirtmektedir. Ayrıca doğrudan zorbalığın ilkökulda artmaya başladığı, ortaokulda doruğa çıktığı, lise de ise düşüş eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Dolaylı zorbalığı ise kişiyi izole etme, dışlama, dedikodu yayma, ilişkilerini manipüle etme olarak açıklamaktadır. Ural ve Özteke (2010, s.12-13) de bu davranışları benzer şekilde ele almışlardır. Onlara göre doğrudan zorbalık davranışlarını fiziksel ve sözel saldırı, dolaylı zorbalığı ise doğrudan zorbalığa göre daha duygusal ve pasif-agresif davranışlar oluşturmaktadır.

Zorbalık türlerinin ele alındığı ve cinsiyete göre zorbalığa maruz kalma türlerinin belirtildiği çalışmalarda benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir. Benbenishty ve Astor'un (2005, s.26) da çeşitli çalışmalardan derleyerek ulaştıkları sonuca göre erkekler doğrudan zorbalığa kızlar ise dolaylı zorbalığa daha fazla maruz kalmaktadırlar. Scheithauer ve arkadaşlarının (2006) 2086 beşinci sınıf öğrencisi ile gerçekleştirdikleri

çalışmada, Özdiğer-Arslan ve Savaşer (2009) de inceledikleri araştırmalar doğrultusunda aynı sonuca ulaşmışlardır. Carbone-Lopez, Esbensen ve Brick'in (2010) 1222 öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmada da yine erkeklerin doğrudan, kızların ise dolaylı zorbalığa daha fazla uğradığı belirtilmektedir. Pateraki ve Houndoumadi'nin (2011) çalışmasında kendilerinin daha fazla zorba ve mağdur olduklarını belirten erkeklerin fiziksel, kızların ise duygusal zorbalıkla daha fazla karşılaştıkları ve yaş arttıkça zorbalığın azaldığını belirlemişlerdir. Yapılan çalışmalardaki ortak sonuçlar dikkat çekicidir. Bu noktadaki temel neden erkek ve kızlar arasındaki fiziksel güç farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Öyle ki erkekler birbirlerine yönelik fiziksel güç gösteriminden çekinmezlerken, kızlar böyle bir durumla karşılaşmak yerine dolaylı yünden güç gösterimine gidebilirler. Ayrıca zorbalıktan etkilenme düzeyleri de farklılaşabilir. Nitekim Menesili ve arkadaşlarının (1997) yapmış olduğu çalışmada, zorbalığa maruz kalan kızların erkeklere göre daha fazla üzüntü yaşadıkları ve daha çok olumsuz etkilendikleri sonucuna ulaştıkları görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, erkek ve kızların farklı zorbalık türlerine daha fazla uğramalarından kaynaklı olabilir.

2.2.3. Farklı ortamlarda zorbalık

2.2.3.1. Siber zorbalık

Son dönemlerde, internetin hızlı yayılımı ve kolay ulaşımının da etkisiyle sosyal medya, blog, video paylaşım siteleri gibi internet ortamında da bireylerin zorbalığa başvurduğu görülmektedir. Kısaca tanımlamak gerekirse siber zorbalık, zorbalık davranışlarının dijital ortama taşınması ve burada kullanılması olarak ifade edilebilir (Shariff, 2009). Bu duruma dikkat çeken araştırmacılarından biri olan Kaufman-Goodstein (2013, s.11) de fiziksel, sözel, ilişkisel zorbalığa ek olarak siber zorbalığın da bir başka zorbalık türü olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca siber zorbalığa başvurma nedenlerini, güç dengesizliğin olmaması, kısa sürede dünya çapında bir izleyici kitlesine ulaşılabilmesi, kişinin kimliğini belirtmesine gerek kalmadan bu davranışı gerçekleştirebilmesi, kişilerin bazı durumlarda dezavantaj sahibi olsalar dahi sanal ortamda cesur olabilmeleri gibi unsurlar olarak ifade etmiştir. Zararlı materyal göndermek, postalamak ya da internet ya da dijital teknolojileri kullanarak gerçekleştirilen sosyal saldırganlık biçimi olarak siber zorbalığı tanımlayan Willard (2007, s. 1-2), kötü niyetli e-posta göndermek, kötülemek (iftira atma, dedikodu yayma

gibi durumlarla kişiyi karalamak), kimliğe bürünmek (bir başkası gibi davranma, o kişinin bilgilerini kullanma), bir kişinin sırlarını, bilgilerini ya da resimlerini paylaşmak, kandırmak, dışlamak, internet üzerinde insanları taciz etmek (kasıtlı ve tekrar eden bir biçimde yoğun olarak kişiyi rahatsız edici davranışlarda bulunma) gibi alt türlerde siber zorbalık davranışlarının gerçekleştiğini belirtmiştir. Akbulut, Şahin ve Erişti'nin (2010, s.195-198) 1470 katılımcı ile gerçekleştirdikleri araştırmada, katılımcıların %56'sının en az bir kere mağduriyet yaşadıkları belirlenmiştir. Rızası olmadan görüntülerinin, videolarının kullanılması, hakaret içeren mailler, fiziksel görünüş ya da karaktere yönelik hakaret, anlık ileti programlarında küfretmek, konuşmak istemedikleri kişiler tarafından rahatsız edilmek olarak belirtilmiştir. 533 öğrenci ile gerçekleştirilen bir çalışmada öğrencilerin %13.5'i bir hafta ile bir ay öncesine kadar, %5.9'u dönem içerisinde, %13.7'si bir önceki yıl, %25'i ise bir yıldan fazla süre öncesinde siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Smith, vd. 2008) 12-18 yaş arasında 868 öğrenci gerçekleştirilen bir çalışmada, okul ortamı ve sanal ortamda gerçekleşen zorbalığın ne kadar benzerlik gösterdiğine bakılmıştır. Öğrencilerin yaklaşık %32'sinin okulda, %22'sinin sanal ortamda, zorba, mağdur ve zorba/mağdur olarak zorbalığa müdahil olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, erkeklerin sanal ortamda daha fazla zorbaca davrandıkları ve erken ergenlikte daha fazla risk altında oldukları bulunmuştur. Araştırma sonucunda ise okul ortamı ve sanal ortamda yapılan zorbalığın ise %63'lük bir oranda benzeştiği sonucuna ulaşılmıştır (Burnukara ve Uçanok, 2012). Dolayısıyla siber zorbalığın ciddi oranlarda görüldüğü ve birçok öğrenciyi etkilediği ifade edilebilir.

Zorbalık tanımlarında, zorbaca olarak tanımlanan davranışın, yalnızca bir kere yapılmasının zorbalık olarak değerlendirilemeyeceği belirtilse de siber zorbalık için zarar verici bir biçimde bir kere yapılan davranış, zorbalık olarak değerlendirilebilir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s.167). Çünkü siber zorbalık materyali hızlı yayılabilir ve çoğunlukla geri alınamaz (Willard, 2007, s.9-10). Bu nedenle davranış bir kere dahi gerçekleşse uzun süre boyunca etkileri görülebilir. Bu nedenle gerçekleşen davranış zorbalık kapsamında ele alınabilir.

Zorbalık türlerinin ele alındığı çalışmalarda, cinsiyete göre zorbalığa başvurma türlerinin belirtildiği görülmektedir. 7000 ilk ve ortaokul öğrencisi ile gerçekleştirilen çalışmada ilköğretim düzeyinde erkeklerin fiziksel ve sözel, kızların ise dolaylı zorbalığa zorbalığa daha fazla başvurdıkları, ortaokul düzeyinde erkeklerin fiziksel, kızların sözel

ve duygusal zorbalığa daha fazla başvurdukları tespit edilmiştir. (Rivers ve Smith, 1994). Craig'ın (1998) 5-8. sınıf öğrencilerinden 564 öğrenciyle gerçekleştirdiği çalışmada ise hem erkeklerde hem de kızlarda fiziksel ve sözel zorbalığın daha fazla olduğu, ancak zorbalığın üst sınıflara geldikçe arttığı saptanmıştır. 7182 öğrenci ile gerçekleştirilen bir başka çalışmada fiziksel zorbalığın %20.8 sözel zorbalığın %53.6, ilişkisel zorbalığın %51.4 ve siber zorbalığın %13.6 oranında gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkeklerin fiziksel ve sözel zorbalığa daha fazla başvurdukları, kızların ise hakkında dedikodu çıkarma, dışlama gibi daha fazla duygusal zorbalığa başvurdukları belirlenmiştir (Wang, vd. 2009).

2.2.3.2. Okulda zorbalık

Zorbalığın okul dışı ortamlarda daha fazla gerçekleştiğine yönelik düşünce, Norveç ve İsveç'te gerçekleştirilen çalışmanın ardından değişikliğe uğramıştır. Öyle ki zorbalığın okul dışı ortama kıyasla ilkokulda iki, ortaokulda üç kat fazla gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. (Olweus, 2004, s.21). 4-12. sınıf arasında yaklaşık 11000 öğrenci ile gerçekleştirilen bir çalışmada zorbalığın en fazla gerçekleştiği ve öğrencilerin tehlikeli olarak adlandırdıkları alanlar belirlenmiştir. Bu çalışmada ilkokul öğrencileri için zorbalık tehlikesinin en fazla olduğu alan, oyun alanları olarak belirlenmiş, ardından sırasıyla okul dışında ve okul içinde görünmesi zor köşeler, koridorlar ve sınıflar, tehlikeli alanlar olarak belirtilmiştir. Ortaokul öğrencileri ise koridorların en tehlikeli alan olduğunu, bu alanı sırasıyla yemekhane, okul dışındaki görünmesi zor köşeler, okul içindeki köşeler ve okul önü olarak sıralamışlardır (Vaillancourt vd., 2010). Benzer sonuçların başka çalışmalarda da elde edildiği görülmektedir.

Pişkin'in (2002) çeşitli çalışmalardan elde ettiği sonuçlara göre öğrenciler, en fazla oyun alanında, ikinci olarak okul koridorlarında, üçüncü olarak ise sınıflarda zorbalığa uğramaktadır. Kepenekçi ve Çinkır'ın (2006) zorbalığa maruz kaldığını belirten 692 öğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışmada da öğrencilerin %28.5'i sınıfta, %24.1'i okul çıkışında ya da okul yolunda, % 16.4'ü okul kantini, spor salonu gibi alanlarda zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yurtal ve Cenkseven'in (2007) 433 öğrenci ile gerçekleştirdikleri bir başka çalışmada ise öğrencilerin en fazla zorbalığa maruz kaldıkları alanlar, okul bahçesi, okul çevresi, sınıflar ve koridorlar olarak belirlenmiştir. 763 ortaokul öğrencisi ile gerçekleştirilen çalışmada da öğrenciler %23,5'inin sınıfta,

%21,6'sının okul bahçesinde, %12,3'ünün ise okul koridorlarında zorbalığın meydana geldiğini ifade etmişlerdir (Kılıç, 2017).

Yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular okul içindeki bazı ortamlarda zorbalığın görülmesi için elverişli ortamlar olduğu ifade edilebilir. Hatta Arslan'ın (2013, s.87) ifadesiyle okul ortamı zorbalığa uğrama ve uygulamada doğal bir laboratuvar ortamı olarak değerlendirilebilir. Özellikle sınıf, okul bahçesi, koridorlar gibi alanlarına hemen her çalışmada değinilmesi ilgi çekici olarak ifade edilebilir. Özellikle bu ortamların şekilsel yapılarının, okul yapısının, öğretmen ve öğrenci tutumlarının zorbalığın görülmesinde etkili olduğu ifade edilebilir. Nitekim okul ortamlarında oluşan zorbalığın temelinde okulda saldırgan öğrencilerin bulunması, psikolojik danışman ya da uzman yardımı eksikliği, zorba davranışlarını görmezden gelen öğretmen, öğrenci ve yöneticilerin okul kurallarını uygulamadaki tutarsızlıklarının etkili olduğu ifade edilebilir (Ural ve Özteke, 2010, s.11-12).

2.2.4. Zorbalığın ortaya çıkmasında etkili unsurlar

Zorbalığın ortaya çıkmasına teorik çerçevede belirtilen kuramsal yapıların yanı sıra bireysel ve çevresel unsurlarından etkili olduğu ifade edilebilir. Nitekim Colorosso (2003), iletişimde saldırganca ifadelerin kullanıldığı bir ailede büyümek, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutarsız davranışları, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını yeterince gözlemlememesi, çocuklarının gerçekleştirdiği olumsuz davranışlara yönelik fiziksel cezaların verilmesi, aile ortamında iyi ilişkilerin kurulmamış olması, ebeveynlerin çocuklarının olumsuz düşüncelerini pekiştirecek davranışlarda bulunması, çocukların zorbalık yapan bireylerle aynı ortamda olması, onları gözlemlemesi, gelişim sürecinde çocukların şiddet içeren programlar izlemesi ya da bu tür bilgisayar oyunları oynaması gibi unsurların zorbalıkta etkili olabileceğini belirtmiştir. Ural ve Özteke (2010, s.11-12) ise bu unsurları zorbalığın ortaya çıkmasında etkili risk faktörleri olarak ele almıştır. Bireysel faktörleri, arkadaşlarını kendilerini zorla kabul ettirme, alıngan, tedbirsiz, güvenilmez kişilik özellikler ve özellikle erkeklerde fiziksel zayıflık belirtmişlerdir. Çevreye yönelik olarak ise aşırı korumacı aile ortamı, akranlarla ilişki kurmada problem yaşama, yalnız bırakılma, okulda ise saldırgan öğrencilerle aynı ortamda olma, psikolojik danışman eksikliği, zorbaca davranışa yönelik müdahalede

bulunmayan öğretmen ve öğrencilerin varlığı, okul kurallarının uygulanmasında tutarsızlık olarak ifade etmişlerdir.

Olweus (2002, s.39-45) ise zorbalığın ortaya çıkmasına yönelik etkili olabilecek unsurları;

- Zorbaca davranışın gözlemlenmesi sonucu davranışın öğrenilmesi,
- Bireyin zorbaca davranan bireye yönelik herhangi bir baskı unsuru ile karşılaşmadığının gözlemlenmesi sonucunda, zorbaca davranmasını engelleyen baskının ortadan kalktığını hissetmesi ve zorbaca davranması,
- Gelişim sürecinde bireye ailesi tarafından fiziksel güç ya da duygusal şiddet kullanımı,
- Çocuğun mizacının saldırganlığa yatkın olması (ancak bu durumun diğer unsurlara göre daha az etkili olduğu belirtilmiştir),
- Grupça gerçekleştirilen zorbalığa yönelik hiçbir grup üyesinin sorumluluğu üstlenmemesinden kaynaklı olarak zorbalığın devam etmesi,
- Zorbalık yapan kişinin bir süre sonra mağdur ettiği kişinin yaptığı davranışı hak ettiğini düşünmesi olarak ifade etmiştir.

2.2.5. Zorbalığın etkileri

Zorbalığın ortaya çıktığı durumlarda çocuklar, aile ya da okul ortamlarında, kendilerini güvende hissetmediklerini belirten işaretler ya da tepkiler verebilirler. Bu tepkiler farklı biçimde görülebilir. Örneğin, bir anda bireyin okula gitmede isteksizlik göstermesi, okulda başarısının düşmesi, ilgi alanlarından uzaklaşması örnek verilebilir. (Ural ve Özteke, 2010, s.10-11). Bireyin gösterdiği bu tepkiler, onun diğer bireylerden daha farklı olduğu ve korunmaya ihtiyaç duydukları anlamına gelebilir (Matthews and Foster, 2005, s.244). Bu nedenle zorbalığın sonuçlarının bilinmesi, bu ihtiyaca karşılık vermede etkili olabilir.

Okulda zorbalığa maruz kalan öğrencilerdeki okula devamsızlık, bilişsel yeteneklerde düşüş, okuldan soğuma, akademik başarıda düşüş gibi tepkiler (Garcia and Margallo, 2014, s. 273; Gökler, 2009, s.514; Ural ve Özteke, 2010, s.16-18) okullarda oluşan güvenilir olmayan ortamın varlığından kaynaklanabilir. Nitekim böyle bir ortam, öğrencinin okula yönelik motivasyonunu etkileyebilir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011,

s.17). Ayrıca okulda maruz kalınan zorbalık, öğrencinin akranlarıyla ilişkilerini de olumsuz etkileyebilir (Olweus, 2004, s.21). Yaşanan bu olumsuzluklar da uzun vadede okul iklimini etkileyebilir (Smith and Ananiadou, 2003). Bu ifadelerle göre bireylerin okullarda maruz kaldığı zorbalığın uzun süreli etkilerinin görülebileceği söylenebilir.

Zorbalığa maruz kalan bireyler genel olarak mutsuzluk, düşük benlik saygısı, öfke, üzüntü, düşük psikolojik iyi oluş; sosyal çevreye nefret, yalnızlık, izolasyon, devamsızlık gibi durumlar kötü sosyal uyum; yüksek kaygı düzeyi, depresyon, intihar düşüncesi psikolojik sıkıntı; tıbbi olarak belirlenen hastalıklar ve psikosomatik belirtiler ise fiziksel hastalık kategorisinde ele alınmaktadır. Bunların dışında birey, kendi karakterinde olmayan davranışları da sergileyebilir. Örneğin, okulda öğretmenin gözetimi altında olmadığı zaman zorbalığa maruz kalan bireyler, öğretmenden uzaklaşmamak ya da öğretmenin sınıftan ayrılmaması için sınıf içerisinde bilinçli şekilde istenmeyen davranışlar gösterebilirler (Kaufman- Goodstein, 2013, s.31-37; McCabe and Martin, 2005, s.35; Rigby, 2003, s.584; Rigby, 2007, s.48-66). Yapılan çalışmalarda da bu yönde sonuçların elde edildiği görülmektedir. Örneğin Rigby (2011, s.8-9), gerçekleştirdiği boylamsal çalışma sonrasında da zorbalığın, öğrencilerin mental ve fiziksel sağlığı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Houbre ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da zorbalığa maruz kalan öğrencilerde psikosomatik semptomların görüldüğünü, somatik ağrılar, sindirim sistemi ve deri hastalıklarına yönelik şikâyetlerinin bulunduğunu belirlemişlerdir. Sabuncuoğlu ve arkadaşlarının (2006) gerçekleştirdiği çalışmada ise zorbalığa uğrama ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duy ve Yıldız'ın (2014) çalışmalarında hem zorba hem mağdur konumunda olan öğrencilerin yaşam doyumlarının ve okula yönelik doyumlarının zorba ve mağdurlardan daha düşük olduğu, zorbaların arkadaşlık doyumunun, yaşam doyumunun daha yüksek olduğu, mağdurların ise empatik eğilimlerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Demircan'ın (2017) toplamda 250 öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmada ise duygusal ve fiziksel zorbalığa uğrayan öğrencilerin benlik algılarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bir başka çalışmada da zorba ve mağdurların benlik algılarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aydemir, 2014).

Zorbalık, bireyi hem kişisel anlamda hem de çevresiyle olan ilişkileri bakımında etkilemekte olduğu ve bu durumun bazı sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Öyle ki bu

sonuçlar, zorbalığa maruz kalma süresi ve şiddetine bağlı olarak değişiklik gösterebilir (McCabe and Martin, 2005, s.34). Dolayısıyla her bireyin etkilenme düzeyi ya da gösterdiği tepki aynı olmayabilir. Ancak zorbalığın, bireyi fiziksel, duygusal ve duygusal anlamda etkilediği ifade edilebilir. Tablo 2.4.'de bu sonuçlar ele alınmıştır.

Tablo 2.4. McGrath tarafından derlenen zorbalığın etkileri (McGrath, 2007)

Fiziksel Etki	• Sıklıkla hastalanma özellikle strese bağlı rahatsızlıklar • Zorbalık sonucu oluşan fiziksel yaralanma • İntihara kalkışma
Duygusal Etki	• Dışlanmış, yabancılaştırılmış, yalnız bırakılmış hissetme • Arkadaşlık kurmada zorlanma • Korku ve anksiyete • Depresyon • Kendini güçsüz ve eksik hissetme
Akademik Etki	• Okuldan uzaklaşma isteği, • Özellikle strese bağlı rahatsızlıklardan kaynaklı hastalıklar yüzünden okulda devamsızlık sayısının artması • Düşük akademik başarı, derse katılımın azalması • Okul çalışmalarına odaklanmakta zorluk

2.2.6. Zorba bireylerin özellikleri

Sistematik bir biçimde kendisinden daha güçsüz bireyleri kontrol eden, üzerinde baskınlık kuran bireyler “zorba” olarak tanımlanmaktadır (Kaufman-Goodstein, 2013, s. 27). Akranlarına, öğretmenlerine, yetişkinlere, ebeveynlerine yönelik saldırgan davranışlarda bulunan, genellikle güdüsel davranan, başkaları üzerinde baskı kurma isteğinde ve mağdur bireylerle empati kurmaktan uzak bireylerdir (Olweus, 2004, s. 34). Ayrıca, mağdur ettikleri bireylere zarar vermekten hoşlanırlar. Hatta yaptığı davranışın da mağdur bireyin kendisini kışkırtması neticesinde yaptığını belirtebilirler (Şahin ve Akbaba, s.27). Dolayısıyla yaptıklarının sorumluluğunu kabul etmedikleri gibi, mağdur ettikleri bireyi anlamaya yönelik bir çaba içerisinde oldukları da söylenemeyebilir. Ancak güç duygusundan hoşlanma, kıskanma, başarısızlık kaygısı, güvenli bir ortama sahip olmama gibi sebeplerle öğrenci zorbalığa başvurabilir (Ayas, 2017, s.28-29). Bunun sonucunda ise zorba öğrenciler, sosyal çevreden dışlanma, anti sosyal ve suç unsurları içeren davranış gösterme, sorumluluk almama, madde kullanımı, başka alanlarda da istenmeyen davranışlar gösterme, görevden kaçma, suça karışma, düşük akademik başarı, okula yönelik uyumda zayıflık gibi olumsuzluklar gösterebilirler (Dake, Price and Telljohan, 2003, s.174; Ural ve Özteke, 2010, s.18).

Zorba bireylerin özelliklerinin belirlendiği yaklaşık 11.000 öğrenciyle gerçekleştirilen bir çalışmada psikosomatik semptomlar, depresyon, anksiyete, yeme bozukluğu gösteren öğrencilerden kızların %9'u, erkeklerin %17'sinin zorbalığa müdahil olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ergenlik döneminde zorbalığa başvurmanın ruhsal bozukluk riskinin bir göstergesi olarak görülmesi gerektiği ifade edilmektedir (Kaltiala-Heino vd., 2000). Bu sonuçlara göre bireylerin ruh sağlıklarının da zorbaca davranmalarında etken rol oynadığı ifade edilebilir.

Tablo.2.5. Zorba bireylerin özellikleri (Ayas, 2017, s.22; Kaufman-Goodstein, 2013, s.28; Olweus, 1995, s.197-198; Rigby, 2007, s.22; Rigby, 2011, s.12-19; Ural ve Özteke, 2010, s.20)

Zorba Bireylerin Özellikleri
• Başkalarına karşı incitici ifadeler söyleme, • Eğlenmek amaçlı incitici şakalar yapma, • İncitici şeyler yapmayı sevmek, • İntikam amacıyla zarar verme, • Düşük kaygı düzeyine sahip olma, • Vurma, çarpma, itirme, bir yere kitleme gibi hareketlerde bulunma, • Yalan söyleme, • Başkaları hakkında yanlış bilgiler, söylentiler vs. çıkararak o kişinin sevilmemesini sağlama, • Saldırganca davranma, • Patronluk taslama, • Başkalarına karşı duygusuzca davranma, • Empati kurmama, • Kavgacı olma, • Fiziksel olarak büyük ve güçlü olma, • Arkadaş grubu tarafından dışlanma, • Çevresiyle iletişim kuramama, • Çevresinden uzaklaşma, • Başkaları üzerinde otorite kurmaya çalışma, • Geçmiş yaşantısında saldırganca davranışların teşvik edilmesi, • Problem çözme ve ihtiyaçlarının karşılanması için kabul edilebilir ve etkili bir yol olarak çevreden zorbaca davranışları öğrenme

Tablo 2.5'te zorba bireylerin özelliklerine yer verilmiştir. Ancak zorba bireylerin sergilediği davranışlar ve özellikleri benzeşse de farklı nedenler ya da durumlardan kaynaklı olarak zorbaca davranışlarda bulunuyor olabilirler. Bu nedenle zorba bireyleri özellikleri bakımından üç sınıfa ayırabiliriz. Bunlar, özgüvenli, endişeli ve zorba-mağdur olarak adlandırılabilir (Sullivan, 2011). Bu üç tip zorbalıkta yapılan davranışlar aynı olsa da sonuçları, nedenleri, şiddeti bakımından farklılaşabilir. Tablo 2.6'da da görüldüğü üzere her üç tip için tanımlanan zorba birey özellikleri farklılık göstermektedir.

Tablo 2.6. Zorba birey tipleri (Sullivan, 2011, s.29-32; Sullivan, Cleary and Sullivan, 2005, s.15-16).

Zorba Birey Tipleri		
Özgüvenli Zorbalar Popüler, akademik ve sosyal anlamda iyi, yetenek sahibi, etrafındaki insanları organize edebilen, bencil düşünen, empati kuramayan, başkalarının duygularını anlayamayan, güç sahibi ve en önemlisi zorba olduklarının anlaşılması en güç bireylerdir.	Endişeli Zorbalar Antisosyal ve riskli davranışlar gösteren, akademik olarak başarısız, daha az popüler, daha az yetenekli, genellikle öz saygısı ve özgüveni düşük olan, yaptığı zorbalık neticesinde rol ve statü kazanan., zorbalık davranışları yoluyla rol ve statü kazanan bireylerdir.	Zorba Mağdurlar Kendilerinden daha küçük olan bireylere zorbalık yapan ancak yetişkinler tarafından da zorbalığına maruz kalan, zorlayıcı ve kabul edilemez davranışlarından dolayı uğraşılması en zor zorba tipi olan, acımızca davranma eğilimi gösteren, davranışsal problem göstermeye meyilli, sosyal anlamda popüler olmayan bireyleridir.

2.2.7. Zorbalığa maruz kalan bireylerin özellikleri

Zorbalığa maruz kalan bireyler, genelde kendisini güvende hissetmeyen, kaygılı, duygusal, sessiz, kendisine karşı yapılan olumsuz davranışlara ağlayarak karşılık veren, düşük öz güvene sahip, utangaç, yalnız, dışlanmış, akademik zorluklar yaşayan, farklı fiziksel özelliklere sahip, iş birliği yapmayan, saldırganca davranabilen, iletişimsel problemler yaşayan birey profili çizebilirler (Byers, McLaughlin and Peppin- Vaughan, 2012, s.9; Olweus, 2004, s.32). Ayrıca Rigby (2011) gerçekleştirdiği çalışma sonrasında bu bireylerin nispeten düşük refah seviyesinde oldukları, depresyon ve intihar eğilimine sahip, tıpkı zorbalar gibi yardıma ihtiyacı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu ifadede yardımdan kasıt, bireyin sosyal desteğe olan ihtiyacıdır. Bu duruma yönelik Rigby'nin (2000) gerçekleştirdiği bir diğer çalışmada, 845 ergen öğrenciden düşük sosyal desteğe sahip öğrencilerin zorbalığa maruz kalması arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Yani, başkalarından destek alamayan birey, zorbalık karşısında daha savunmasızdır. Bu nedenle, sosyal desteğin zorbalığa maruz kalmada bir etken olduğu ifade edilebilir.

Diğer öğrencilere göre farklı özelliklere sahip olmak zorbalığa maruz kalmalarında etkili olabilir (Güvenir, 2006, s. 42). Rigby 'e (2011, s. 20-23) göre de "farklı" olarak algılanmak, zorbalığa maruz kalmadaki temel etkenlerden biri olarak belirtilmektedir. Bu "farklılık", sosyal ve bireysel karakter özelliklerinden kaynaklıdır. Sosyal farklılıklar, etnik ve radikal önyargılar, bireysel özelliklerden kaynaklı farklılıklar ise okulda başarılı ve zeki olmak, fiziksel olarak farklılığa sahip olmak, asperger sendromu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, tourette sendromu, mental gelişim farklılığı gibi özellikleri kapsamaktadır. Bu duruma yönelik Swearer ve arkadaşlarının (2012) gerçekleştirdiği çalışmada özel eğitim alan, gözlemlenebilir engel, gözlenemeyen

engel ya da davranışsal engele sahip öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerin zorbalığa uğrama düzeyleri karşılaştırılmıştır. Gözlemlenebilen engele sahip bireylerin, daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Zorbalığa maruz kalan bireylerin özelliklerine ek olarak yaşadıkları zorbalık karşısında verdikleri tepkilerin de bilinmesi gerekmektedir. Nitekim zorbalığa maruz kalma potansiyeli olduğu düşünülen bireylerin, gösterdikleri davranışlar bu düşünceyi destekleyici nitelikte olabilir. Özellikle ebeveyn, öğretmen ve akranların gözlemleri bu noktada önem teşkil edebilir. Bu kapsamda Tablo 2.7’de zorbalığın işaretlerine yer verilmiştir.

Tablo 2.7. Zorbalığın işaretleri (Kaufman-Goodstein, 2013, s.49-51)

Zorbalığın İşaretleri	
Fiziksel İşaretler	• Normalden daha fazla yaralanma • Sıkça hastalanma • Zor uyuma, kâbus görme • Kekeleme, konuşurken tekleme, tikler • Yorgunluk • Fiziksel değişim
Davranışsal İşaretler	• Mutsuzluk • Endişe • Öfkeli çıkışlar • Diğer çocuklara ve akranlarına zorbaca davranma • Sessizlik • Özgüven düşüklüğü • Göz kontağı kurmaktan kaçınma • İntihar
Sakınma İşaretleri	• Okula gelmeme • Sıklıkla okul hemşiresi ya da eve gitmeyi isteme • İnsanlardan ve kişilerden kaçınma • Kalabalık ortamlara geç ulaşma, erken ayrılma • Tatil zamanlarından kaçmak için başka işlerde gönüllü olma • Yetişkinlere yakın durma
Akademik İşaretleri	• Odaklanmada zorlanma • Okul çalışmalarına olan ilgiyi kaybetmek • Okul işlerini tamamlayamamak, üstün körü yapmak • Ev ödevlerini eksik yapmak • Notlardaki artış ya da azalma • Grup etkinliklerinde katılmada ihtiyatlı davranma • Okul etkinliklerine katılmayı reddetme

Zorbalığın İşaretleri	
Sosyal İşaretler	• Aşağılama, dalga geçme, taciz ögesi olma • Olumsuz lakaplara sahip olma • Şaka ögesi olma • Takımlara ya da gruplara seçilen son kişi olma • Eski arkadaşlarıyla ilişki kurmak istememe, arkadaş kaybetme • Yalnız oturma • Utangaçlık, duygusallık • Zayıf beden dili • Sosyal becerilere eksiklik • Kendini savunmada eksikliği
Diğer İşaretler	• Eşyalarına zarar gelmesi • Eşyalarının kaybolması • Para kaybetme • Eşyalarının çalınması • Korunma amaçlı silah taşıma • Kavgayı başlatmakla suçlanma

Zorbalığa maruz kalan bireyler, pasif mağdur, kışkırtıcı mağdur ve zorba mağdur olarak üçe ayrılabilir (Kaufman-Goodstein, 2013, s.27). Pasif mağdurlar, utangaç, sessiz, itaatkâr, çekingen tavırlar sergileyen, arkadaş edinmede problem yaşayan, yeni durumlar karşısında gerginleşen, yaşıtlarından ziyade yetişkinlerle daha iyi anlaşılan bireylerdir. Karşılaştıkları durumlarda kendilerini nadiren savunurlar. Kışkırtıcı mağdurlar, can sıkıcı, olgunlaşmamış, uygunsuz davranışları nedeniyle akranları tarafından kendilerine tepki ile yaklaşılana ya da kendilerinden uzak durulan bireylerdir. Rahatsız edici davranışları nedeniyle zorbalığa maruz kaldıklarında kendilerini destekleyecek kişi bulmakta zorluk çekebilir, olayın kışkırtıcısı olarak değerlendirilebilirler (Sullivan, Cleary and Sullivan, 2005, s.18-19). Zorba mağdurlar ise hem zorbalığa maruz kalan hem de kendileri zorbalık yapan bireylerdir.

Zorbalıkla karşılaşan bir diğer grup ise “izleyiciler”dir. Hem zorba hem de mağdurlardan sayıca fazla olan izleyiciler, hiçbir şeye karışmayarak sessizce durabilir, zorbalığın olduğu alandan uzaklaşabilir, zorba bireyi kışkırtabilir ya da yardım ederek zorbalığa dâhil olabilirler (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s.108). Ayrıca bu bireyler, zorbalık karşısında bazen endişelenerek, kızarak, bir şey yapmamaktan utanarak ve bu yüzden kendisini suçlu hissederek, bazen de durumu önemsemeyerek tepki verebilirler (Rigby, 2007, s.66). Bu tepki durumlarının farkı ise hangi izleyici grubunda olduğu ile yakından ilgilidir. Bu gruplar, yardımcı izleyici, güçlendirici izleyici, dışarıdaki izleyici ve savunucu izleyicidir. Yardımcı izleyiciler, zorbalara en yakın olan vekil veya yardımcı

olarak da adlandırılan bireylerdir. Güçlendirici izleyiciler, zorbalığa destek verecek şekilde hareket eden bireylerdir. Dışarıdaki izleyiciler ise kendi üzerlerine dikkat çekmemeye çalışırlar, tarafsız görünürler ancak zorbalığa göz yumabilirler. Savunucu izleyiciler ise zorbalardan en uzak olan, zorbalığın önüne geçme cesareti gösterebilen, zorbaların karşısında duran ve mağdurları destekleyen bireylerdir (Sullivan, Cleary and Sullivan, 2005, s.20). İzleyiciler, zorbalıkla mücadelede kritik öneme sahip bireylerdir. Öyle ki eğer izleyiciler zorbalığa karşı durmada aktif bir rol üstlenir ve hedefin güvenli şekilde bir çıkış yolu bulmasına yardımcı olursa, okul iklimini dahi değiştirebilirler (Guilbault, 2008, s. 15).

Tablo 2.8. Zorbalık aşamalarında zorba mağdur ve izleyiciler (Sullivan, 2011, s.41)

Zorbalığın 5 Aşaması	Zorbalar	Mağdurlar	İzleyiciler
1. Aşama İzleme ve Bekleme	-Sınıf dinamiklerini anlama ve potansiyel mağdurları belirlemeleri	-Zorbalığa hedef olabileceklerinden habersiz olmaları	-Okula alışmaları -Zorbalığa maruz kalmaya eğilimli olduğunun sinyallerini vermeleri
2. Aşama Nabız Yoklamak	-Küçük sembolik zorbalık eylemleri gerçekleştirmeleri -Başkalarının desteğini almak	-Sembolik zorbalıklarla başa çıkamamaları -Utanmaları ve kendilerini rahatsız hissetmeleri -Bazı şeylerin daha da kötüleşmeyeceğini ummaları	-Rahatsızlık duymasına rağmen bazı zorbalıklara destek vermeleri ya da kendisini geri çekmeleri
3. Aşama Daha Büyük Çapta Durumların Oluşması	-Zorbalığın fiziksel ve daha ciddi hale gelmesi -Mağdurun değerinin düşürülmesi, önemsizleştirilmesi	- Kendisini işe yaramaz hissetmeleri, zorbalara karşı duramadıkları için kendilerini sorumlu hissetmeleri - Yalnız bırakılabilmeleri - Çok az eğlenmeleri	-Güçsüz ve suçlu hissetmek -Zorbalığa müdahale etmediği için kendisini sorumlu hissetmek
4. Aşama Zorbalığın Daha da Artması	-Zorbalığın daha da kötüleşmesi ve mağdurun okul dışındaki durumlardan mahrum bırakılması - Zorbalığı durduramamaları ve gerçek dışı bir güç duygusu yaşamaları	-Zorbalığın amaçlı ve kasti olması -Zorbalık sonucu umutsuzluk ve düşük özgüven sahibi olmaları	-Zorbalığı öncelikle kendisini korumasın gereken bir durum olarak hissetmeleri -Zorbalığı görmezden gelmenin ya da desteklemenin en iyisi olduğunu hissetmeleri -Korkuya dayalı toplumda mağdurların desteklenmeye değmez olduğunu hissetmeleri

Zorbalığın 5 Aşaması	Zorbalar	Mağdurlar	İzleyiciler
5. Aşama Tamamen Kurulmuş Zorbalık	-Zorbalığın daha geniş kapsamlı hale gelmeleri -Zorbalığın tolere edilemez hale gelmesi, suç işleme ve hapis cezası ile sonuçlanması	-Dünyanın korkunç ve güvensiz bir yer olduğunu düşünmeleri -İleri düzeyde ve nihai sonuç, intihar girişiminde bulunmaları	-Toplumda bireyselliğin güçsüzlük olduğunu düşünmeleri -Kendisine önem vermeleri

2.2.8. Özel yetenekliler ve zorbalık

Özel yetenekli öğrencilere yönelik tezlerden biri, zorbalık gibi sorunlarla karşılaşmadıklarıdır. (Fonseca, 2015, s.16). Ancak, bu tezin tam aksine özel yetenekli öğrenciler, zorbalığın en kolay hedeflerindendir (Yılmaz, 2015, s.172). Hatta Jumper'ın (2009) çalışmasında elde ettiği bulguda da özel yetenekli öğrencilerin normal gelişim gösteren öğrencilere göre daha sık zorbalığa uğradıkları belirtilmiştir. Ayrıca, maruz kalınan zorbalık türleri arasında bir farkın olmadığı ve zorbalığa uğradığını ifade etme olasılıklarının az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ryoo ve arkadaşları (2017) ise özel yetenekli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerle gerçekleştirdiği çalışmada mağdur olma bakımından her iki grup arasında belirgin bir fark bulunmamıştır. Peterson ve Ray'ın (2006a) standardize edilmemiş ölçülebilir ve anlatı tarzında sorular içeren bir anket ile gerçekleştirdikleri çalışmaya katılan 432 özel yetenekli öğrenciden %67'sinin zorbalığa maruz kaldığını belirlemişlerdir. Peters ve Bain (2011) ise 47 özel yetenekli 43 yüksek düzeyde başarı gösteren ancak özel yetenek tanısı almamış öğrencilerle bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmadan elde edilen sonuçlarda, her iki grup arasında zorbalığa maruz kalma açısından belirgin bir fark bulunmamıştır. Estel ve arkadaşlarının (2009), 369 genel eğitim öğrencisi, 74 özel yetenekli, 41 hafif düzeyde zihin yetersizliği, toplamda 484 katılımcı ile gerçekleşen çalışmalarında ise özel yetenekli öğrencilerin zorbalık ve mağdur olma düzeyi, diğer öğrencilere göre daha düşük çıkmıştır. Araştırmaların sonuçlarından elde edilen bulgularda özel yeteneklilerin zorbalığa maruz kalma ya da uygulama oranlarında ortak bir görüşün var olmadığı görülmektedir.

Peterson ve Ray (2006a), özel yetenekli çocuklarda zorbalığın önemli bir sorun olduğunu ve giderek yaygınlaştığını iddia etmektedir. Öyle ki özel yetenekli öğrencilere yönelik yapılan bazı çalışmalarda, bu öğrencilerin uğrayabileceği zorbalık durumları; lakap takma, görünüş, zekâ, sınıf, aile ve sosyal statüye yönelik dalga geçme, kitapla

vurma, mülke zarar verme, mülkiyetine alma, korkutma, incitme, vurma, itme ve hırpalama, yalnızlığa zorlanma, sözel ya da fiziksel olarak aşağılama, kırıncı ifadeler ve dışlamalarla duygusal bakımdan saldırma olarak belirtildiği görülmektedir (Peterson and Ray, 2006b; Robbins, 2012, s.111-112). Ayrıca Peterson ve Ray (2006b), özel yetenekli mağdurların, zorbalığa nelerin yol açtığını anladıklarını ve çözüm için sorumluluk yüklediklerini, fiziksel olmayan zorbalık türlerinde daha fazla problem yaşadıklarını, zorbalıkla baş etmede yaş aldıkça daha etkin olduklarını ve özel yetenekli zorbaların davranışlarını değiştirebildikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Özel yetenekli öğrenciler, yeteneklerinin farklılığından dolayı diğer öğrenciler tarafından hedef gösterilebilirler (Yılmaz, 2015, s.172). Sahip oldukları farklılıklar da sosyal ortamlarda akranları ya da diğer öğrenciler tarafından yanlış anlaşılıyor olabilir. Örneğin, akranları ya da aileleri tarafından aşırı bilmiş, patronluk taslayan, fazla akıllı ya da çok zeki olmasına rağmen sosyal ilişkilerinde başarısız bir kişi olarak algılanabilirler (Schuler, 2012, s.53). Ayrıca olayları ve durumları diğer öğrencilere göre daha derin, kapsamlı algılayabilmeleri ve aşırı duyarlılıklarının getirisi olarak yaşanan durumlardan olumsuz etkilenebilmeleri, akranları tarafından istenmeyecekleri gibi durumlarla karşılaşabilirler (Matthews and Foster, 2005, s.244). Tüm bunlar, zorbalığa uğramalarında birer etken olarak değerlendirilebilir. Peterson ve Ray (2006b), 8. sınıfa devam eden özel yetenekli öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışmada da “*özel yetenekli olmanın*” zorbalığa uğramanın bir nedeni olabileceğini belirlemişlerdir. Bu durumu çalışmadaki öğrencilerin, özel yetenekli oldukları için kıskanılma, dışlanma, farklı olarak görülme, yeni girdikleri ya da tanımadıkları ortamlarda zorbalığa daha fazla maruz kalma olarak açıkladıkları görülmektedir.

Özel yetenekli çocuklar, yeteneklerinden dolayı çevreleri tarafından net olarak anlaşılamayabilir ve bu nedenle yalnız bırakılabilirler (Lim and Low’a (2009, s.858). Kerry (1992), bu durumu, özel yetenekliliğin akranlar tarafından kolaylıkla kabul edilebilen bir olgu olmamasına bağlamıştır. Bunun sonucu olarak da öğrencin içinde bulunduğu sosyal ortamda, öğrenci karşı olumsuz ve düşmanca davranışlar gösterilebildiğini ve zorba davranışların hedefi haline geldiklerini ifade etmektedir (Phillips and Lindsay, 2007, s. 60-61). Hatta bu durumlarla karşılaştıklarında aşırı duygusal yapıya sahip olan özel yetenekli öğrencilerin zorbalıkla baş etmesi zorlaşabilir ve kaygı depresyon gibi başka problemlere yol açabilir. (Fonseca, 2015, s.143).

Özel yeteneklilerde zorbalığa yönelik etkileyici faktörlerden biri de cinsiyet olarak ele alınabilir. Örneğin Peters ve Bain'in (2011) çalışmalarında, erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık uyguladıkları görülmektedir. Peterson ve Ray'in (2006a) çalışmasında ise katılımcıların %67'si okul yıllarında zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu oranın da %73'ünü erkeklerin oluşturduğu ifade edilmektedir. Oğurlu ve Sarıçam'ın (2018) gerçekleştirdikleri çalışmada da özel yetenekli erkeklerin özel yetenekli kızlara göre daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Özel yeteneklilere yönelik yapılmış da Boulton ve Underwood'un (1992) gerçekleştirdikleri çalışmada, erkeklerin daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları ve zorbalığı uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka araştırmada ise zorbalığa maruz kalmada kız ve erkeklerde önemli bir fark olmamasına rağmen, zorbalığı uygulamada erkeklerin daha fazla rol aldığı sonucu elde edilmiştir (Scheithauer vd., 2006). Hem özel yeteneklilerle hem de bu tanıyı almamış kişilerle yapılan araştırmalarda, erkeklerin zorbalıkla olan bağlantısının kızlara göre daha fazla olması dikkat çekicidir.

Öğrencilerin özelliklerinin yanı sıra, ortamın da özel yetenekli öğrencilerin zorbalığa maruz kalmasında etkisi olabilir. Örneğin, heterojen eğitim ortamında öğrenci, kendisi gibi birini aramak durumunda kalabilir ya da sosyal izolasyon ile karşılaşabilir (Guilbault, 2008, s. 13). Ek olarak, öğretmenlerin özel yetenekli öğrencileri ön plana çıkarması, bu öğrencilere yönelik yapılan düzenlemelerin kısılanması, yaşlılarından daha olgun olmaları, akran paylaşımlarının az olması gibi durumlar sebebiyle de özel yetenekli öğrenciler zorbalığa maruz kalabilirler (Fonseca, 2015, s.19-20). Tomlinson (2002, s.40-41), bu tür durumlardan sonra yaşanabilecek sıkıntıları, bir gruba ait olma ve güvenlik ihtiyacı, eş zamanda gösterilen olgun olan ve olmayan davranış, akademik işlerden mahrum kalma ve sosyal duygusal problemler olarak belirtmiştir. Dolayısıyla özel yetenekli öğrencilerin okul ortamında ciddi düzeyde zorbalığa maruz kaldığı ve buna bağlı olarak da bazı problemler yaşadığı ifade edilebilir. Allen (2017)'in özel yetenekli öğrencilerin öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada bu durum farklı bir boyutta ele alınmış, okullarda uygulanan anti-zorbalık içerikli programın ve öğrencilerin anonim bir şekilde zorbalığı rapor edebilmelerinin, öğrencilerin entelektüel gelişimlerine ve sosyo-duygusal sağlıklarına olumlu etki yarattığı belirlenmiştir. Bu sonuca göre önleyici programların gerekli olduğu belirtilebilir.

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerde depresyon, kaygı artımı (Guilbault, 2008, s.13), ağlama, karın ağrısı, okulda uyuma, okula gitmek istememe gibi davranışların görülmesi (Schuler, 2012, s.54), bu tür durumların özel yetenekli bireyleri de etkileyebileceğini düşündürebilir. Ayrıca zorbalığa maruz kalan bireylere yönelik belirtilen etkilerde ele alından intihar kavramı da dikkate alınması gereken bir olgudur (Kaufman-Goodstein, 2013, s.49-51). Nitekim Davis'in (2006, s.267) belirttiği üzere, bu öğrencilerin intihar etme oranı, diğer kişilerden az ya da çok değildir. Ayrıca, düşük özgüven, okuldan uzaklaşma isteği, davranış değişiklikleri, sosyal dışlanma gibi intihara götürebilecek etkenler olarak belirttiği davranışların, zorbalığa neden olacak davranışlarla örtüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla zorbalığın özel yetenekli bireylerde de intihara kadar götürebilecek bir olgu olduğu ifade edilebilir.

Özel yetenekli öğrenciler arasında zorbalığa uğrayanlar olduğu gibi, zorbalığı uygulayan öğrenciler de mevcuttur (Fonseca, 2015, s.20). Saldırgan davranış gösteren özel yetenekli öğrenciler, kendi özgüven eksikliklerini küçümseyici, baskın davranarak hatta zorbalıkla gidermeye çalışabilirler (Webb, Gore, Amend and DeVries, 2007, s. 188). Ayrıca Guilbault (2008, s. 13), çoğu özel yetenekli öğrencinin (%60-75), zorbalığa izleyici olarak kalmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Bir başka bakış açısı ise özel öğrenciler, farkında olmayarak bazı davranışlarıyla zorbalığa yol açabilirler (Frazier and Gillespie, 2009 s.111-112). Bu bakımdan özel yeteneklilerde zorbalık çok yönlü düşünülmelidir. Öğrencinin çevresinden gördüğü zorbaca davranışların yanı sıra, bu davranışları uygulamaya götüren sebepleri de ele almak gereklidir. Dolayısıyla, zorbalığın hem uygulayan hem de maruz kalanlar açısından sorun teşkil ettiği de ifade edilebilir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Süreçte okulunda zorbalığa maruz kaldığını belirten özel yetenekli öğrencilerin zorbalığa yönelik algıları, zorbalığa maruz kalma nedenleri ve zorbalıkla baş etme yöntemleri anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Zorbalığa maruz kalan özel yetenekli öğrencilerin zorbalık, zorba ve mağdur algılarına yönelik çıkarım elde etmek, zorbalığa maruz kalma nedenlerini ve baş etme yöntemlerini anlamak temel amaç olması nedeniyle araştırma için nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji tercih edilmiştir.

Fenomenolojik araştırma deseni, belirli durumlarda sıradan insanlara yönelik olayların ve etkileşimlerin anlamını anlamaya çalışan araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır (Bogdan and Biklen, 2007, s.25). Creswell (2012, s. 77), fenomenolojik çalışmayı birkaç kişinin kavramlarla ya da fenomenle ilgili deneyimlerinden edinilen ortak anlam olarak tanımlamaktadır. Ayrıca fenomenolojist olarak adlandırdığı araştırmacıların temel amacının, fenomenle ilgili bireysel deneyimlerden evrensel açıklamaların edinilmesi olduğunu belirtmektedir. Temelde yapılan, kişi ya da kişiler için olayın anlamı, yapısı ve özünün ne olduğu sorusunu cevaplandırmaktır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015, s. 409). Bu nedenle fenomenolojik bir çalışmada, temelde tercih edilen noktalardan biri, bireyin kavrama yönelik deneyiminin olmasıdır. Fenomenolojik bir çalışmada kapsamında da araştırmacının temelde yaptığı, bireylerin kavrama yönelik deneyimleri onlar için anlamlı ise anlamı edinmeye çalışmaktır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşkın, 2015, s.234).

Fenomenolojik yaklaşımın, günümüz çalışmaları üzerinde etkisi artmaktadır. Sosyolojik, antropolojik araştırmaların sayısına ek olarak, psikoloji, sağlık bilimi, sosyal bilimler gibi alanlarda da çalışmaların arttığı görülmektedir. Fenomenoloji çalışmaları temelde iki şekilde gerçekleştirilebilir. Bunlar betimleyici fenomenolojik yaklaşım ve yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşım olarak adlandırılmaktadır. Betimleyici fenomenolojik yaklaşımda, bireylerin algı ve deneyimlerini betimlemek amaçlanmaktadır. Bu nedenle, yorumlamadan ziyade betimlemeye önem verilmektedir. (Ersoy, 2016, s.59). Yorumlayıcı fenomenolojik çalışmada ise Sart (2015, s.70), belirli bir olayda ya da zaman içerisinde kişilerin deneyimlerini açıklamaya çalışan nitel

araştırmaların, fenomenolojik bir etkisi olduğunu ve yorumlayıcı fenomenolojik araştırmanın da bu deneyimi keşfetmeye odaklandığını belirtmiştir. Betimleyici fenomenolojik araştırmayı yorumlayıcı fenomenolojik araştırmadan ayıran temel fark, sordukları sorular ve varsayımları olarak değerlendirilebilir. Ayrıca betimleyici fenomenoloji ile deneyimlerden yola çıkararak ortak özelliklerin elde edilebilirken, yorumlayıcı fenomenolijide ise deneyimler sosyal ortamlarda anlam kazanmaktadır (Ersoy, 2016, s.63).

Fenomenoloji, temelde yorumlayıcı paradigma içerisinde kendisine yer bulabilir. Glesne (2015, s.11), yorumlayıcı paradigmanın çalışmanın temelini oluşturduğu bir araştırmada, araştırmacının katılımcılarıyla etkileşimde bulunması gerektiğini, bu etkileşimin ise uzun süreli, bir ya da daha fazla ortamda ve derinlemesine gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Analizde ise norm ya da sayılarla ifade edilecek yorumlardan ziyade, örüntülerin aranması gerektiğini, dolayısıyla sonuca yönelik raporun ise tanımlayıcı bir özelliğe sahip olacağını belirtmektedir.

Yapılan çalışmada da zorbalığa uğrayan özel yetenekli öğrencilerin deneyimlerine yönelik algıları irdelenmiştir. Bu nedenle çalışmada okullarında zorbalığa uğrayan öğrenciler bizzat kendilerinin doldurdıkları bir form aracılığıyla belirlenmiştir. Katılımcılar ile birebir görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilerin görüşleri alınmış, temel çıkarımlar öğrencilere tekrar sorularak teyit ettirilmiştir. Bu noktada amaç ise zorbalıktan birebir etkilendiklerini ifade eden, bunu yaşamış, deneyimlemiş öğrencilerin zorbalık kavramına yönelik algıları, maruz kalma nedenleri ve baş etme yöntemlerinin elde edilmesidir. Bu nedenle araştırma için araştırma deseni yorumlayıcı fenomenolojik araştırma olarak belirlenmiştir.

3.2. Katılımcılar

Araştırmada, nitel araştırma yöntemine uygun olarak “amaçlı katılımcı seçimi” yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmada, maksimum çeşitliliğe ve farklı alanlarda benzer özelliklere sahip öğrencilerin deneyimlerine ulaşabilmek hedeflenmiştir. Bu nedenle 6 ile 8. sınıf arasında eğitim gören özel yetenekli öğrencilere ulaşılmıştır. Çalışma “ştn Yetenekliler Eğitim Programları (YEP)” ve “Eskişehir Emine - Emir şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi’nde (BİLSEM) gerçekleştirilmiştir.

Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP): Özel yetenekli öğrencilerin sahip oldukları yeteneklerine göre eğitim almalarını amaçlayan program, çeşitli zekâ ve yaratıcılık kuramları, özel yetenekli öğrencilerin eğitime yönelik önerilen modeller temel alınarak tasarlanmıştır. Örgün eğitime paralel olarak yürütülen program, Türk Eğitim Sistemi'ne uygun olarak geliştirilmiş, özgün bir programdır. Programda, analitik yetenek, yaratıcı yetenek, pratik yetenek ve bilgi olmak üzere toplam dört gelişim alanı bulunmaktadır. Ayrıca ÜYEP' te normal müfredat gelişim kazanımlarına ek olarak, daha üst düzey bilişsel kazanımları kazandırmak hedeflenmiştir. Bu kazanımlar, özel yetenekli öğrencilerin bilmesi, öğrenmesi, kullanması ve özümsemesi gereken kazanımlar olarak belirtilmiştir. (Sak, 2009, s.11-20).

Her yıl 5. sınıf öğrencilerine yönelik düzenlenen matematiksel yetenek ve bilimsel üretkenliğe yönelik ölçümler sonucu öğrenciler ÜYEP'e girmeye hak kazanmaktadır. 5. sınıftan 8. sınıfa kadar dört yıl boyunca öğrenciler, güz, bahar ve yaz dönemlerinde eğitim almaktadırlar. Güz ve bahar döneminde 10 hafta boyunca hafta sonu gerçekleştirilen eğitimde öğrenciler, ileri matematik, fen bilimleri ve kişilik eğitimi derslerini almaktadırlar. Yaz döneminde ise iki hafta süreyle hafta içi gerçekleştirilen eğitimde mitoloji, araknoloji, felsefe, yaratıcı drama, mizah, astronomi, jonglörlik, arkeoloji, botanik, heykeltiricilik, seramik ve çizgi, animasyon, sayıların evrimi, akıl oyunları, web tasarımı gibi birçok farklı alanda eğitim alabilmektedirler. Ayrıca eğitim süreçlerinin yanı sıra ÜYEP'teki her öğrenciye mentörlük desteği de verilmektedir.

Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM): Bilim ve Sanat Merkezlerinde okul öncesinden ortaöğretime kadar olan dönemde, özel yetenekli öğrencilerin yeteneklerini fark etmeleri, bu potansiyeli geliştirmeleri ve mümkün olan en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu amaçla öğrenciler farklılaştırılmış bir eğitime tabi tutulurlar. Öğrencilerin belirlenmesinde de bireyler önce ebeveyn ya da öğretmenleri tarafından aday gösterilir ve tanılama komisyonu tarafından değerlendirilirler. Ardından grup taraması ve bireysel inceleme süreçlerine tabi tutulurlar. Değerlendirme sonuçları doğrultusunda da BİLSEM'e girecek öğrenciler belirlenir (MEB, 2007).

Her iki kurumun da doğrudan özel yetenekli öğrencilere yönelik olması, çalışma alanı seçiminde etkili olmuştur. Ayrıca, ikisinde de sadece özel yetenekli öğrenciler eğitim almaktadır yani homojen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, öğrenciye ulaşmak

nispeten daha kolay olabileceği düşünüldüğünden, iki kuruma da başvurulmuş ve çalışma için gerekli izin alınmıştır.

3.2.1. Katılımcı belirleme süreci

3.2.1.1. Form uygulaması

Çalışmada zorbalığa maruz kalan öğrencileri belirlemek amacıyla ilk olarak, Ayas ve Pişkin'e (2015) ait "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu" uygulanmıştır. Ölçek fiziksel, sözel, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme ve cinsel alt boyutlarda zorba ve mağdurları belirlemektedir. Formun mağdur boyutunun iç tutarlılık kat sayısı .93, zorba alt boyutunun iç tutarlılık kat sayısı ise .92 olarak bulunmuştur (Ayas ve Pişkin, 2015, s. 321-323). Ölçekte alınabilen en yüksek puan 265 iken en düşük puan 53'tür. Beşli likert şeklinde hazırlanan ölçekte, puan arttıkça zorba ve mağdur olma düzeyleri bir o kadar artmaktadır. Öğrencilerden istenen verilen maddelerdeki ifadeleri uygulama ya da maruz kalma sıklıklarını belirtmeleridir. Bu nedenle her maddenin karşısında sırasıyla hemen her gün, haftada en az bir defa, ayda bir defa, dönem boyunca bir defa ve hiçbir zaman olarak ifade edilen sıklık ifadeleri yer almaktadır. Öğrencilerin verdiği cevaplara göre hemen her gün 5, haftada en az bir defa 4, ayda bir defa 3, dönem boyunca bir defa ve hiçbir zaman ifadesi 1 puan olarak puanlanmaktadır.

Araştırma içeriğinde zorbalığa maruz kalan öğrencilerin belirlenmesi amaçlandığından ölçeğin zorba alt boyutu çıkarılmıştır. Yine araştırma konusunun temelini içermediği düşünüldüğünden, bir uzmana danışarak ölçeğin cinsel alt boyutu ve eşyalara zarar verme alt boyutunda güncelliğini yitiren bir madde de uygulanacak ölçekten çıkarılmıştır. Ardından Üstün Yetenekliler Eğitim Programları'nda (ÜYEP) ve Eskişehir Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi'nde (Eskişehir BİLSEM) yapılan ilk uygulamalar sonrası 2 maddenin güvenirlik düzeyinin düşük çıktığı görülmüştür. Bu nedenle, iki madde de (ölçeğin 15 ve 34. maddeleri) değerlendirmeye alınmamıştır. Ölçeğin uygulanabilir ve güvenilir olması için tüm ölçek ve ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı belirlenmiştir. Tablo 3.1'de de belirtildiği gibi ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının .92 görülmüştür. Ölçeğin alt boyutlarında da Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayılarının ölçeğin kullanımı için uygun düzeyde oldukları belirlenmiştir. Bu nedenle araştırmada ölçeğin uygulanmasına karar

verilmiştir. Araştırma amacına uygun olarak yapılan düzenlemeler sonrası, uygulanan ölçekte alınabilecek en yüksek puan 200, en düşük puan ise 40 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.1. Madde ve alt boyut çıkarımları sonrası ölçek ve alt boyutların iç tutarlılık kat sayıları ve madde sayıları

Boyut	Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayısı	Madde Sayısı
Fiziksel	.847	14
Sözel	.735	7
İzolasyon	.839	6
Söylenti Yayma	.768	5
Eşyalara Zarar Verme	.678	8
Ölçek	.920	40

Üstün yetenekliler Eğitim Programları'nda (ÜYEP) 73, Eskişehir Emine - Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi'nde 69 öğrenciye form uygulanmıştır. Form uygulaması sonrasında 142 kişi arasında en düşük puan 40, en yüksek 121 olarak belirlenmiştir. Genel ortalamanın ise 58.68 olduğu görülmektedir. Katılımcı seçiminin hangi düzey ve sonrasında gerçekleştirileceğine karar verebilmek için, daha önce "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu" kullanılarak katılımcı ya da örneklemi belirlenen araştırmalara bakılmış ve taban puan belirlenmiştir. Formun kullanıldığı lise 1. sınıf öğrencileri ile yapılan bir araştırmada, toplam mağdur olma düzeyi ortalaması kızlarda 78.79, erkeklerde 89.37 (Ünal, 2010), orta öğretim öğrencileriyle yapılan bir başka çalışmada, kızlarda 70.75, erkeklerde 83.06 (Ayas ve Pişkin, 2011) olarak belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubu ile yapılan ve ilkokullardaki zorbalık ve mağdurluğa yönelik Karataş'ın (2011) çalışmasında ise ortalama sırasıyla 73.5 ve 78.4'tür. Aydemir'in (2014) çalışmasında kızlarda 90.44, erkeklerde 94.69, Sönmezay'ın (2011) çalışmasında da erkeklerde 82.8 kızlarda 67.7 olarak bulunmuştur. Zorbalığa maruz kalma düzeyindeki sonuçlara bakılarak bu çalışmalar içerisindeki en yüksek ortalama olan 90 puan, çalışma için sınır olarak belirlenmiştir. Ayrıca puanlama gereği 90 puan düzeyinin dönem boyunca bir defa zorbalığa maruz kalma düzeyini yansıtmaması da tercih nedenlerinden biri olmuştur. Tablo 3.2'de araştırma kapsamında uygulanan ölçeğe yönelik cinsiyet bazında ve toplamda elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 3.2. Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu uygulamasının sonuçları

N=142		Fiziksel	Sözel	İzolasyon	Söylenti	Eşyalara	Toplam
Cinsiyet		15≤X≤70	7≤X≤35	6≤X≤30	Yayma 5≤X≤20	Zarar Verme 8≤X≤40	50≤X≤200
Erkek	Ortalama	23,20	11,61	7,84	7,33	10,28	60,27
	Kişi Sayısı	70	70	70	70	70	70
	Std. Sapma	9,40	4,75	2,85	3,048	3,158	19,27
	Medyan	20,00	10,00	7,00	6,00	9,00	54,00
	En Düşük	14,00	7,00	6,00	5,00	8,00	40,00
	En Yüksek	62,00	24,00	19,00	21,00	21,00	121,00
KIZ	Ortalama	20,54	11,04	9,12	6,46	9,97	57,14
	Kişi Sayısı	72	72	72	72	72	72
	Std. Sapma	6,196	3,861	4,269	2,082	2,757	15,50
	Medyan	19,50	10,00	7,00	5,00	9,00	53,00
	En Düşük	14,00	7,00	6,00	5,00	8,00	40,00
	En Yüksek	43,00	23,00	21,00	14,00	22,00	101,00
TOPLAM	Ortalama	21,85	11,32	8,50	6,88	10,13	58,68
	Kişi Sayısı	142	142	142	142	142	142
	Std. Sapma	8,023	4,319	3,685	2,631	2,955	17,47
	Medyan	20,00	10,00	7,00	6,00	9,00	53,50
	En Düşük	14,00	7,00	6,00	5,00	8,00	40,00
	En Yüksek	62,00	24,00	21,00	21,00	22,00	121,00

Zorbalığa uğrama düzeyleri 90 ve üstü olan öğrenciler araştırmanın katılımcıları olarak belirlenmiştir. Bu 12 katılımcının 8'i Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) öğrencisi, 4'ü Eskişehir Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) öğrencisidir. Ayrıca katılımcılardan biri hem ÜYEP hem BİLSEM öğrencisidir. Ancak bir öğrencinin velisinin izni olmadığından 11 öğrenci katılımcı olarak belirlenmiştir. Tablo 3.3'de katılımcıların form uygulamsı ile belirlenen zorbalığa maruz kalma düzeyleri verilmiştir.

Tablo 3.3. Katılımcıların akran zorbalığı belirleme ergen formunda belirttikleri maruz kalma düzeyleri

KATILIMCI	Fiziksel 15≤X≤70	Sözel 7≤X≤35	İzolasyon 6≤X≤30	Söylenti Yayma 5≤X≤20	Eşyalara Zarar Verme 8≤X≤40	Toplam Maruz Kalma Düzeyi 50≤X≤200
Caner	46	20	10	6	9	91
Serdar	33	20	17	8	12	90
Burak	38	20	7	8	21	94
Barış	43	24	13	21	20	121
Gökçe	43	19	15	10	11	98
Ece	30	17	18	14	22	101
Gökalp	38	22	7	12	15	94
Mehmet	62	24	8	8	14	116
Gamze	28	20	8	16	15	91
Akın	42	24	19	13	17	115
Selin	40	23	18	7	10	98
Toplam	40,28	21,18	12,72	11,18	15,09	100,81

Çalışmaya katılmaya gönüllü olan 11 öğrenciden 4'ü kız, 7'si erkektir. Katılımcıların tanıtımında verilen isimler kod isimlerdir. Katılımcıların kişisel bilgilerini korumak adına okul adlarına yer verilmemiştir. Sadece devlet okulu ve özel okul olarak belirtilmiştir. Yine çalışmaya katılan rehber öğretmenlere yönelik belirtilen isimler de kod isimlerdir. Verilen isimleri hiçbir şekilde gerçek isimleri yansıtmamaktadır. Seçilen kod isimler, katılımcıların kendi isimlerinden çok uzak olmayacak şekilde tercih edilmiştir. Ancak gerçek isimleriyle benzeşmemesi için de azami dikkat gösterilmiştir.

3.2.2. Katılımcı profilleri

3.2.2.1. Katılımcı 1: Caner

Ortaokul 6. Sınıf öğrencisi olan Caner, bir devlet okulunda eğitim hayatını sürdürmektedir. Yaklaşık 1,5 yıldır Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) öğrencisidir. 2006 doğumlu olan Caner'in kardeşi yoktur. Annesi ortaokul, babası ise lise mezunudur. Ailenin 1500 ile 3000 TL arasında geliri bulunmaktadır.

Caner'in form uygulamasında verdiği yanıtlar baz alındığında, fiziksel, sözel ve izolasyon alt boyutlarında zorbalığa daha fazla uğradığı görülmektedir. Ölçekte verdiği yanıtlar sonrasında 91 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirten Caner'in bu üç alt boyutta, 76 puanlık bir düzeyi işaret ettiği görülmektedir.

Rehber öğretmeni olan Zeynep Hanım ile yapılan görüşmede, kendisinin 6. sınıflardan sorumlu olduğunu, yaklaşık 500 öğrenci ile ilgilendiğini, sınıflara dönemde bir ya da iki kere derse girebildiğini belirtmiştir. Caner'e yönelik olarak ise, okulda başarılı bir öğrenci olduğunu, öğretmenlerinin de onunla iyi anlaştığını ifade etmiştir. Öğrencinin olgun, zeki, sessiz, sakin bir çocuk olduğunu ve problem yaşamadığını ifade etmiştir. Ayrıca öğrenciyle daha önce bir görüşme yapıp yapmadığını net olarak hatırlamadığını belirtmiştir. Caner' e yönelik olarak “... sosyal ilişkileri şöyle çok adam gibi bir çocuk. Yani öyle hoplayan zıplayan eee oturaklı bir çocuk. Yani sosyal ilişkileri anlamında belki sıkıntı yaşamıyor. Çatışma halinde değil. Çok popüler bir çocuk değil sonuçta, hani popülaritesini şey anlamında söylüyorum. Hani o işte sokak oyunları teneffüste oynanan oyunlarda çok tercih edilen bir öğrenci değil ama çok saygılı, çok naif, çok daha sessiz sakin bir çocuk olduğu için de kimseyle de sıkıntı yaşayan bir çocuk da değil.” diye ifade etmiştir. Ayrıca görüşmenin sonlarına doğru Caner'in zorbalığa

maruz kaldığını düşünmediğini, kalsa bile kendisini savunabileceğini düşündüğünü belirtmiştir.

Zeynep Hanım, okul ortamına yönelik olarak, *“Bu kadar kalabalık bir şey sayıdaki okula göre problem alanımız problem sıklığımızda bana kalırsa az öyle çok da ciddi problemlerimiz yok. Tabii ki ergenlikte yaşanabilecek arkadaş ilişkileri sorunları, akademik işte başarısızlık bu da ciddi düzeyde değil.”* şeklinde ifade etmiştir.

Caner ise kendine yönelik olarak *“...kendimi, çok dışarı vurabilen bir insan olarak düşünmüyorum. Çünkü ben genel olarak utangacımdır ve genelde arkadaşlarımla tanışmayı ben istemem. Onlar benimle tanışmak isterler öyle tanışırlar ve bu sayede arkadaş oluruz.”* ifadesiyle daha içe kapanık ve utangaç olduğunu, iletişimi başlatmakta sorun yaşadığını, ayrıca genellikle sorunlarını kendi içerisinde yaşadığını, sorunlara yönelik çözümü kendisinin bulmaya çalıştığını belirtmektedir. Okuldaki arkadaşlarından ziyade, ÜYEP’ teki arkadaşlarıyla daha iyi anlaştıklarını, *“...buradaki arkadaşlık ilişkilerim benim seviyeme daha uygun oldukları için daha iyi anlaşıyoruz; ama okuldakiler benim konuşmalarından veya yaptığım esprilerden anlayamayabiliyor.”* şeklinde ifade etmektedir. Ayrıca okul arkadaşlarının daha basit düşündüklerini, olayları sorgulamadıklarını da eklemektedir.

Caner, okulda yaklaşık bir sene evvel ciddi bir sorun yaşadığını ve özellikle bu olayın onu derinden etkilediğini belirtmektedir. Bu olayın ardından rehber öğretmeni Zeynep Hanım ile görüştüğünü, yakın arkadaşlarıyla da durumu paylaştığını, ancak ailesiyle paylaşmadığını belirtmektedir. Duruma yönelik olarak ise *“...psikolojik sorunlarım olduğu için yani olduğu için yani psikolojim bozulduğu için rehber öğretmene danıştım.”* olarak ifade etmiştir.

3.2.2.2. Katılımcı 2: Serdar

Ortaokul 6. Sınıf öğrencisi olan Serdar, devlet okulunda eğitim hayatını sürdürmektedir. Yaklaşık 1,5 yıldır Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) öğrencisidir. 2006 doğumlu olan Serdar’ın kardeşi yoktur. Annesi ve babası lisans mezunudur. 5000 TL ve üzerinde aile gelirleri bulunmaktadır.

Serdar’ın form uygulamasında verdiği yanıtlara göre fiziksel, sözel ve izolasyon alt boyutlarında zorbalığa daha fazla uğradığı görülmektedir. Ölçekte verdiği yanıtlar

sonrasında 90 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Bu üç alt boyutta ise toplamda 70 puanlık bir düzeyi işaret etmektedir.

Rehber öğretmeni Esra Hanım ile yapılan görüşmede, kendisinin sadece 6. sınıflardan sorumlu olduğunu yaklaşık 500 öğrenciyle ilgilendiğini belirtmiştir. Serdar'ı tam tanımadığını, araştırma için kendisine ulaşıldığında, Serdar'ın ÜYEP öğrencisi olduğunu öğrendiğini, öğrencilerle buluşma fırsatının çok olmadığını ve Serdar'ın da rehberlik servisine hiç gelmediğini belirtmiştir. Ancak kendisinin öğrenciye yönelik genel gözleminde, Serdar'ın sessiz, sakın, zeki ve başarılı olduğunu, Serdar'la problem yaşamadığını ya da Serdar'ın problem yaratmadığını belirtmiştir. Ayrıca öğrencinin zorbalığa maruz kalmasına yönelik Serdar için olmasa da okulundaki özel yetenekli öğrencilere yönelik genel bir tahminde bulunarak; *“Yani, onlar böyle daha uyumlu, sakın. Hani neyi, nerede, nasıl davranacaklarını bildikleri için, daha farklı oldukları için yani. Hani bu tür davranışlara, zorbalıklarla fazla karışmıyorlar. Hani bu tür öğrenci varsa da fazla görüşmüyorlar ya da baş edebiliyorlar ya da aileleri bu konuda çok bilinçli oluyor. Ona göre yetiştiriyorlar. Yani zorbalıkla çok fazla karşı karşıya kalmıyorlar.”* ifadesinde bulunmuştur.

Serdar ile yapılan görüşmelerde, kendisinin zorbaca davranışlarla nadiren de olsa okulda karşılaşabildiğini, gittiği diğer kurslar ve ÜYEP' te karşılaşmadığını, orada daha rahat olduğunu belirtmektedir. Zorbalıkla karşılaşmamak için *“Öncelikle sınıftaki böyle bütün kişilerle falan arkadaşlık dostluk kuruyorum yani bir şey olursa bak benim arkamda bir bütün sınıflar falan diyorum. Sınıftaki herkese böyle iyi geçindiğim zaman sınıfla bir derdin olmuyor ya atıyorum çok asosyalsiniz falan, sınıfta pek ilgilenmezsen falan o zaman daha çok sıkıntı yaşayabiliriz...”* diyerek arkadaşlık ilişkileri üzerine düşüncelerini belirtmektedir. Ayrıca rehberlik servisine daha önce hiç gitmediğini, ancak herhangi bir durumda rehber öğretmene danışabileceğini eklemektedir.

Serdar'ın kendisine yönelik değindiği bir diğer nokta da çok fazla dışarı çıkamadığı, ailesinin buna izin vermediğidir. Daha fazla sosyalleşmek istediğini, gittiği kurslarla bunu daha iyi yapabildiğini eklemektedir. Bu duruma yönelik düşüncesini ise *“Evde oturmaktan daha iyidir bence.”* ifadesiyle belirtmektedir.

3.2.2.3. Katılımcı 3: Burak

Ortaokul 7. sınıf öğrencisi olan Burak, eğitim hayatını devlet okulunda hayatını sürdürmektedir. Yaklaşık 2,5 yıldır Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) öğrencisidir. 2004 doğumlu olan Burak'ın bir kardeşi vardır. Annesi ortaokul, babası ise ilkokul mezunudur. 3000 ile 5000 TL arasında aile gelirleri bulunmaktadır.

Burak'ın form uygulamasında verdiği yanıtlara göre, fiziksel, sözel ve eşyalara zarar verme alt boyutlarında zorbalığa daha fazla uğradığı görülmektedir. Ölçekte verdiği yanıtlar sonrasında Burak, toplamda 94 puanlık bir düzeyde, bu üç alt boyutta ise toplamda 79 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Rehber öğretmen Ahmet Bey ile yapılan görüşmede, kendisinin yaklaşık 600 öğrenciden sorumlu olduğunu belirtmiştir. Okullarında en fazla davranış problemleri ve iletişim çatışmalarına yönelik sorunlar yaşandığını gerek grup gerek bireysel görüşmeler ile çözüme ulaşılmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Burak'a yönelik olarak ise “...hani ideal öğrenci tipi diyebileceğimiz, sorunla gelmeyen, hep başarılarıyla gelen, hep olumlu örneklerle gelen, uyumlu, sosyal ilişkileri olan, hiçbir zaman hani gördüğün zaman selamı esirgemeyen sosyal ilişkiler açısından iyi bir çocuk.... Hem iletişim yönünden iyiler hem de ders başarısı anlamında kendi sorumluluklarının bilincinde olan bir öğrencimiz. Yani olumsuz bir durumunu ben üç senedir görmedim.” ifadesinde bulunmuştur. Ayrıca, öğrenci ile bir iki kere görüştüğünü, öğrenci velisi ile de destek eğitim odası açmaya yönelik olarak görüşmede bulunduklarını bunun haricinde bir görüşme olmadığını söylemiştir. Ancak, öğrenciye yönelik ödev yapma konusunda, öğretmenlerinden bir kere şikâyet geldiğini belirtmiştir. Burak'ın zorbalığa maruz kalacağını düşünmediğini, kalsa bile bir şekilde bu durumun üstesinden gelebileceğini, öğrencinin yaşayabileceği zor durumlardan sıyrılabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca gözlemlenen büyük problemlere mutlaka müdahale ettiklerini eklemiştir.

Yapılan görüşmelerde Burak, kendisinin nadiren zorbalığa maruz kaldığını ifade ederken, etrafında zorbaca davranışlara şahit olduğunu eklemiştir. Okul saatlerinin uzunluğu, okulun uzaklığı gibi sebeplerden yeterince sosyal aktivitelere zaman ayıramadığını belirtmiştir. Ayrıca rehberlik servisine gitmediğini, gitmesini gerektirecek kadar büyük bir olay yaşamadığını eklemiştir. Bu tür davranışlarla ÜYEP' te karşılaşmadığını ve “...Daha özele girmediğim için, daha az tanıdıkları için, daha az.” ifadesiyle nedenine yönelik düşüncesini belirtmiştir.

3.2.2.4. Katılımcı 4: Barış

Ortaokul 7. sınıf öğrencisi olan Barış, eğitim hayatını özel okulda sürdürmektedir. 2005 doğumlu olan Barış'ın kardeşi yoktur. Anne ve babası lisansüstü eğitimlerini tamamlamışlardır. Ayrıca, aile gelirleri 5000TL'nin üzerindedir. Barış, yaklaşık 2,5 yıldır 'Üstün Yetenekliler Eğitim Programları' na (ÜYEP) devam etmektedir.

Yapılan form uygulamasında, Barış'ın fiziksel, sözel, izolasyon, söylenti ve eşyalara zarar alt boyutlarında yani tüm alt boyutlarda zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Ölçekte toplamda 121 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı belirten Barış'ın, fiziksel alt boyutta 43, sözel alt boyutta 24, izolasyon alt boyutunda 13, söylenti alt boyutunda 21 ve eşyalara zarar verme alt boyutunda 20 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Ayrıca form uygulamasına göre Barış, katılımcılar arasında zorbalığa maruz kalma düzeyi en yüksek olan öğrenci olarak belirlenmiştir.

Rehber öğretmen, Kübra Hanım, okuldaki tek rehber öğretmen olması sebebiyle, öğrencileriyle birebir ilgilenmeye fazla vakti olmadığını, yine de dönemde iki kez derslere girdiğini belirtmektedir. Okullarında, ergenlik döneminin de etkisiyle en fazla davranış, iletişim ve arkadaşlık problemlerinin yanı sıra bir iki öğrenci ile ilgili ailevi ve çok uç boyutlarda sorunla karşılaştığını ifade etmiştir.

Rehber öğretmen Barış'ın, farklı bir düşünme tarzı olduğunu, zaman zaman okulu, dersleri sıkıcı bulduğunu, sistemi sorguladığını dile getirmiştir. Ayrıca Kübra Hanım, Barış'ın ailesiyle de birkaç telefon görüşmesi yaptığını ve Barış'ın okula yönelik olan tutumunu değiştirmeye yönelik adımlar atıldığını belirtmiştir. Kendisi bu durumu "... iki ya da üç kez eee telefonla konuşuyoruz annesiyle. Hani zaman zaman okula gelmek istemediğini yani biraz önce de bahsettiğim ya okula gelmeyi sıkıcı olduğunu düşündüğü zamanlar oluyor, yani oluyormuş. Bunun için okula gelmek istemediği zamanlar olduğunda bizden destek istedi. Biz de onun okulda biraz daha keyifli vakit geçirmesini, öğrenmeyi zevkli hale getirmesini sağlayacak olan sorumlulukları vermeye çalıştık. O sınıfın genellikle şöyle bir sorunu var. Teneffüste eee teneffüste sınıftan dışarıda çıkmıyorlar. Ayrıca akademik seviyesini de akademik başarısı da çok yüksek bir sınıf, gayet de iyiler. Çok fazla sınıf dışarısında vakit geçirme alışkanlıkları yok. Bence biraz

da problem bundan kaynaklanıyor. Yani eee yani biraz onlar için geçtiğimiz hafta, onlarla ilgili bir toplantı yaptık ve sınıf öğretmenimizle onlarla ilgili bir görüşme yapmayı planlıyoruz. Topluca kantine gitmeye ya da bir bahçeye gidip oynama yok, sınıf içerisindeler tamamen yani öğle teneffüsünde ya da diğer saatlerde de. Bu da o çocukları bunalıyor. Ben açıkçası tek sebebinin bu olduğunu düşünüyorum.” ifadesiyle dile getirmektedir.

Kübra Hanım, Barış’ı, sessiz, sakin, muhakeme gücü ve analiz yeteneği gelişmiş bir öğrenci olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, zorbalığa maruz kaldığını çok düşünmediğini, olsa bile bunun zaman zaman gerçekleşebileceğini, Barış’ın arkadaşlarının istediği şeyleri yapmak zorunda kalabileceğini, ama bunun küçük bir ihtimal olduğunu, böylesi durumların üstesinden gelebileceğini, bu durumu mutlaka paylaşacağını belirtmektedir.

Barış ile yapılan birebir görüşmelerde ise kendine yönelik olarak okuldaki hissini “...Genel olarak biraz sorunlu hissedebiliyorum.” ifadesiyle belirtmiştir. Bu “sorunlu olma” durumunu, “okulu sorgulama, kendisinden istenenleri mantıklı bulmama” olarak belirtmektedir. Anne ve babasının kendisine daha fazla zaman ayırmalarını beklediğini, bu nedenle ailesine tepkili olduğunu, bazen ailesinin onu anlamadığını hissettiğini ifade etmektedir. Bunun nedenlerinden birini de, her yaptığı hareketi ya da olumsuz sonuçları aşırı bilgisayar oynamasına bağladıklarını, ancak böyle olmadığını, bilgisayar konusunda kendisine hâkim olabildiğine değinmektedir. Sınıf içerisinde de arkadaşlarının bazen onu anlamadıklarını düşündüğünü, bu yüzden okula yönelik olumsuz duygulanımları olabildiğini söylemektedir. Ayrıca yaşadığı olayları önce kendisi çözmeye çalıştığını, ailesiyle ya da öğretmenleriyle paylaşımda bulunmadığını eklemektedir. Okula ve ailesine yönelik beklentisini ise “ ...bence bana daha iyi davranmalılar öyle düşünüyorum. Ben insanlara iyi davranıyorum. Ama onlar her şeyi yanlış anlıyor gelip bana sinirleniyorlar, patlıyorlar.” şeklinde ifade etmektedir.

3.2.2.5. Katılımcı 5: Gökçe

Gökçe, ortaokul 7. sınıf öğrencisidir. Eğitimini devlet okulunda sürdürmektedir. 2005 doğumlu olan Gökçe’nin üç kardeşi bulunmaktadır. Annesi ve babası lisans

mezunudur. Aile gelirleri 3000 ile 5000 TL arasındadır. Yaklaşık 2,5 yıldır Üstün Zekâlılar Eğitim Programları' na (ÜYEP) devam etmektedir.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu uygulaması sonrasında, Gökçe'nin fiziksel, sözel ve izolasyon alt boyutlarında daha fazla zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Toplamda 98 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirten Gökçe'nin fiziksel alt boyutta 43, sözel alt boyutta 19 ve izolasyon alt boyutunda 15 olmak üzere 77 puanlık maruz kalma düzeyinin bu alt boyutları kapsadığı görülmektedir.

Gökçe'nin rehber öğretmeni olan Bilge Hanım, Gökçe ile sık görüşmediklerini, öğrencinin de rehberlik servisine gelmediğini ancak öğrenciyi gözlemlediğini, daha önce iki kardeşinin de rehber öğretmeni olduğunu, aileyi de tanıdığını ifade etmektedir. Bilge Hanım, Gökçe'nin sınıfının zor bir sınıf olduğunu, sınıf içerisinde beşinci sınıftan bu yana bir gruplaşma olduğunu, okulun popüler öğrencilerinin burada olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, Gökçe'nin daha önce bir arkadaş grubu olduğunu, ancak son zamanlarda yakın olmadıklarını gözlemlediğini, bu sene yeni bir arkadaş edindiğini, ancak bu arkadaşı ile olan bağı hakkında da şüpheleri olduğuna değinmiştir. Gökçe'yi ise zeki, sakin, sebatkâr, sorumluluk almayı seven biri, öğretmenleri tarafından sevilen ve birlikte çalışılmaktan hoşlanılan bir öğrenci olarak tanıtmaktadır. Ancak, özellikle teneffüslerde, Gökçe'nin kendi sınıfından ziyade ablasının sınıfında vakit geçirdiğini de belirtmektedir. Buna ek olarak, Gökçe'nin sene başında sınıf arkadaşlarıyla bazı problemler yaşadığını, okul değiştirmek istediğini, Gökçe'nin sınıftaki gruba kendini dahil etmek istemediğini, kendisine benzeyen daha sakin ve benzer özelliklere sahip kişilerle arkadaş olmayı tercih ettiğini söylemiştir.

Bilge Hanım, Gökçe'nin bulunduğu sınıfın zor bir sınıf olmasından kaynaklı çok yoğun olmasa da zorbalığa maruz kalabileceğini, sadece Gökçe'nin değil sınıfın birçoğunun zorbalığa maruz kalabileceğini, onun da hemen hemen aynı seviyede zorbalığa maruz kalabileceğini belirtmektedir. Bu durumu “.... Öğretmenden not anlamında ya da negatiflik anlamında sınıftaki pozisyonu anlamı da Gökçe'ye olumsuz bir dönüş şu zamana kadar olmadı diye biliyorum. Ya da arkadaşlarından ya da velilerden açıkçası tepkiler alabilir, almıştır da. Açıkça şimdi onun haricinde zaten biraz daha yetenekli iseniz, yani bundan biraz daha iyi iseniz, zaten yaş olarak da eee yaş olarak da demeyelim hani hepimizde var içimizde var kıskançlıklar oluyor, bir de şöyle bir şey var bir öğrenci eğer ÜYEP'e, BİLSEM'e gidiyorsa zaten arkadaş grubunun içinde

hata yapma payı direkt sıfıra iniyor. Düşük not alırsa hemen bir de ÜYEP'lerin bir de BİLSEM'lerin diye... Onunla sürekli karşılaşıyordur, muhakkak yani. Gökçe ile ilgili böyle çok büyük kendi aralarında dediğim gibi çatışmaları oluyor, çatışmaları, kavgaları, gürültüleri. Ama o sınıfta sadece Gökçe ile alakalı olmuyor. Biraz ilişkileri zor bir sınıf dediğim gibi. Dengeler 5. sınıftan beri kuruldu. O dengeleri çok ters. Anlıyorsunuz yani sadece Gökçe ile alakalı değil, oradaki herkes Gökçe'nin yaşadığı zorbalığı aşağı yukarı yaşıyor..." şeklinde ifade etmektedir.

Rehber öğretmen ayrıca, okullarında adli vaka olarak değerlendirilebilecek düzeyde olayların yaşanabildiğini, özellikle erkek öğrencilerin fiziksel boyuttaki zorbaca davranışlarının daha tehlikeli sonuçlar yaratabildiğini, kızlar da ise daha çok dışlama, dedikodu gibi duygusal boyutta zorbalığın fazla olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca okullarında ifşa adı altında ciddi boyutlara ulaşmış sanal zorbalığın da var olduğunu da eklemektedir. Bu dönemde karşılaştıkları sorunlara yönelik olarak ise *"Düşünmeden hareket ediyorlar. Hormon düzeyleri şu an çok karmakarışık. Doğruyu ve yanlışını daha tam olarak ayırt edemediler henüz. Benlik gelişimini de tamamlamadılar ve dediğim gibi vicdan gelişimini henüz tamamlanmadığı için yaş olarak da meyilli ama dediğin gibi teknolojik gelişmeler ne yaptı akran zorbalığını biraz daha kolaylaştırdı."* ifadesiyle açıklık getirmektedir.

Gökçe'yle yapılan görüşmede, kendisinin görüşmeye ihtiyaç duyduğunu, konuşma izni alındığından itibaren bu anı beklediğini belirtmiştir. Gökçe, *"...okulu çok fazla sevmiyorum. Arkadaşlarım arasında çok fazla problemlerim var. Yani mesela böyle dışlanma olsun, dalga geçme falan olsun onları yaşıyorum yani. Bir de böyle sınıf ortamına sanırım çok fazla uyamıyorum."* ifadesiyle okula ve arkadaşlık ilişkilerine yönelik düşüncelerini belirtmektedir. Sınıf ortamında fazla bulunmak istemediğini, teneffüslerde mümkün olduğunca başka sınıflara gittiğini, eskiden yakın arkadaşları olduğunu ancak şu an onlarla da arasının bozulduğunu, kendisini *"sınıfın görünmezi"* olarak gördüğünü, yaşadıklarını rehber öğretmeni ile paylaşmadığını, çünkü utandığını, genelde annesi ile paylaştığını belirtmektedir. Ayrıca kendisini, öğretmenlerinin gözdesi olarak tanımlamaktadır. Sınıfındaki kişilerin bazılarının popüler olduğunu, bu durumu sevmediğini ve onlarla anlaşamadığını, onlardan uzak durduğunu eklemektedir. Ayrıca bazen aile içerisinde kendisine fazla yüklenildiğini, verilen bu sorumluluklardan dolayı yorulduğunu belirtmektedir. ÜYEP'e yönelik olarak ise, kendisini ÜYEP'te daha iyi

hissettiğini, daha samimi arkadaşlıklar kurduğunu ve gitmek için sabırsızlandığını ifade etmektedir.

3.2.2.6. Katılımcı 6: Ece

Ortaokul 8. sınıf öğrencisi olan Ece, eğitim hayatını özel okulda sürdürmektedir. Ancak, son iki sene öncesine kadar devlet okulunda eğitim görmüştür. 2004 doğumlu olan Ece'nin bir kardeşi vardır. Anne ve babası lisansüstü eğitimlerini tamamlamışlardır. Ayrıca aile gelirleri 5000TL'nin üzerindedir. Yaklaşık 3,5 yıldır Üstün Yetenekliler Eğitim Programları' na (ÜYEP) ve Eskişehir Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi'ne devam etmektedir.

Yapılan form uygulamasında, fiziksel, sözel, izolasyon, söylenti ve eşyalara zarar alt boyutlarında yani tüm alt boyutlarda zorbalığa maruz kaldığını belirtmektedir. Ölçekte toplamda 101 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirten Ece'nin, fiziksel alt boyutta 30, sözel alt boyutta 17, izolasyon alt boyutunda 18, söylenti alt boyutunda 14 ve eşyalara zarar verme alt boyutunda ise 22 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Ece'nin rehber öğretmeni Nihal Hanım ile yapılan görüşmede, Nihal Hanım, Ece ile sık sık görüştüklerini ancak bir önceki yıla oranla bu sene daha az görüştüklerini belirtmektedir. Nihal Hanım, Ece'nin iletişimine hayran kaldığını, birebir iletişimde lebbi derya olduğunu, yaşlılarına göre olgun tavırları olduğunu, farklı düşünen, lider ruhlu bir öğrenci olduğunu, ancak arkadaşlık ilişkilerinde onu rahatsız eden bir noktada ilişkiyi hemen keserek başka arkadaşlara yöneldiğini ifade etmektedir. Ayrıca iletişim canlısı, çok fazla bilgi donanımına sahip, duygusal, konuşmanın yerini ve zamanını bilen, araştırma ve düşünsel yetisi fazla, kafasına takılan noktaları anında soran, iyi bir aileye sahip, bilgi paylaşımını seven bir öğrenci olarak tanımlamaktadır. Bir önceki yıl, günde üç-dört kez görüştüklerini, bu yıl daha da azaldığını ifade etse de Ece'nin aklına takılan her konuda kendisine danıştığını da belirtmektedir.

Nihal Hanım, Ece'ye yönelik yaşanan en büyük sorunun “*dersin işlenmesinde sorun yaşatabilmesi*” olarak ifade etmektedir. Bu durumu da verilen bilgiyi daha önceden bilmesi ve ders sürecinde bilgiyi paylaşmasının diğer arkadaşları için problem oluşturabildiğini, ayrıca öğretmen için de sorun yaratabildiğini eklemektedir. Ayrıca Ece'nin diğer arkadaşlarının tavırlarını çocuksu bulduğunu, ek olarak Ece'nin daha

önceki okulunda problem yaşadığını ancak bu okulda daha rahat olduğunu da belirtmektedir.

Nihal Hanım, Ece'nin zorbalıkla karşılaşmayacağını, karşılaşsa bile bununla baş edebileceğini ifade etmektedir. Bu duruma yönelik düşüncelerini, *“Ben Ece’de böyle bir şey yaşanacağına inanmıyorum. Çünkü Ece, çok kendini net ifade eden bir çocuk. Çok karışık cümlelere gerek yok Ece için. Zaten, bazen akranlarında yaşattığı sıkıntı, yaşadığı değil de yaşattığı sıkıntı. Çünkü tak tak tak söyleyip geçiyor. Karşı tarafın bazen üzülmeye dilimini kendi akranlarından es geçtiği anlar olabiliyor. ‘Ben böyleyim, beni böyle kabul edin’ diyebiliyor Baş etme becerisi muhteşem. Çünkü farklılığı ile bazen tabi ilk arkadaşlarının gözüne çarpıyor. Hani bu çok önde giden, nasıl biz öğretmenler ‘Aman Allah’ım nasıl bir çocuk diyerek baktığımız halde, arkadaşlarıyla bu şeyi ilk aşamada yaşayabilir mi onu baş etme becerisi çok yüksek bir çocuk sonrasında kendisini öyle bir kabullendi diyor ki hani bu noktada çokta örselenmeden bence problemleri çözüyor diye düşünüyorum.”* şeklinde belirtmektedir.

Ece, kendisi ile yapılan birebir görüşmelerde çok konuşkan olduğunu, bilgisini paylaşmayı sevdiğini, bu özelliklerinden dolayı arkadaşlarının tepkisini çektiğini, *“...Mesela, 5. sınıfta ben de olgunlaştım. Çünkü diyebilirim ben 5. Sınıfta gerçekten ukala sayılabilecek seviyedeydim. Çünkü bir şeyi bildiğimde gerçekten arkadaşlarımla paylaşmak istiyordum ve bunun dersi herhangi bir şekilde bozabileceği aklıma gelmiyordu. Ben gerçekten iyi niyetle davranmama rağmen bir yerden sonra belki anlayışsızlığa geçiyordu...”* şeklinde ifade etmektedir. Bu nedenle sınıftan kendisini uzaklaştırdığını, arka sıralara geçip yalnız kalmayı tercih ettiğini belirtmektedir. Bu durumun derslerine etkisi olmadığını da *“ ...Ya şöyle benim büyük ihtimalle kendimde sevdiğim ve gördüğüm tek özelliğim, bir şeyleri çok çabuk kavrayabilme. Bir şeyi kulağımın arkasında duysam veya dinlesem bile bir soru çıktığında yapabiliyorum veya soruyu gördüğümde konuyu bilmesem bile soruya bakarak soruyu çözmemi gerektirecek kurallara ulaşabiliyorum. O yüzden ders konusunda sıkıntı çekmedim.”* olarak ifade etmiştir.

Okulda sadece arkadaşları değil, bazen öğretmenleri tarafından da anlaşılmadığını hissettiğini söylemektedir. Ayrıca, daha önce rehber öğretmeni olmadığını, bu yüzden yaşadığı bazı durumları paylaşamadığını, son iki yıldır rehber öğretmeni olduğunu ve onunla pek çok şeyi paylaştığını, *“...5 ve 6 da rehber öğretmenimiz yoktu. Böylece*

kalıyordum ama geçen sene rehber öğretmenle çok şeyi çözdük yani, Nihal Hocamla” şeklinde belirtmektedir. BİLSEM ve ÜYEP’ e yönelik olarak ise buralarda zorbaca davranışlarla karşılaşmadığını, buradaki ortamı çok sevdiğini, devam etme sebeplerinden birinin de arkadaşlarını ve ortamı çok sevmesi olarak belirtmektedir.

3.2.2.7. Katılımcı 7: Gökalp

Ortaokul 8. sınıf öğrencisi olan Gökalp, eğitim hayatını devlet okulunda sürdürmektedir. 2004 doğumlu olan Gökalp’in iki kardeşi vardır. Annesi ilkokul, babası ise lise mezunudur. Ayrıca aile gelirleri 1500-3000 TL arasındadır. Yaklaşık 3,5 yıldır Üstün Yetenekliler Eğitim Programları’ na (ÜYEP) devam etmektedir.

Yapılan form uygulamasında, Gökalp’in fiziksel, sözel ve söylenti alt boyutlarında daha fazla zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ölçekte, toplamda 94 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirten Gökalp’in, fiziksel alt boyutta 38, sözel alt boyutta 22, izolasyon alt boyutunda 7, söylenti alt boyutunda 12 ve eşyalara zarar verme alt boyutunda 15 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Rehber Öğretmen Büşra Hanım, Gökalp’i sosyal ilişkileri çok kuvvetli, kendini çok iyi ifade eden, zeki, farklı yetenek alanları olan, öğretmenleri tarafından çok sevilen, yaşıyla birlikte olgunlaşan, neşeli, keyifli, akran ilişkileri olumlu, esprili, rahat diyalog kurabilen, konuşkan, geniş ilgi alanına sahip bir öğrenci olarak tanımlamaktadır. Ancak Gökalp’in ailesinin yüksek beklentileri olduğunu, bundan rahatsız olabileceğini fakat buna yönelik danışmaya gelmediğini, rehberlik servisini de kullanmadığını ifade etmektedir. Bu duruma ek olarak, *“Şimdi, Gökalp bazen kıyaslandığını düşünüyor. Şimdi, ailenin elbette bu tür çocuklarda biliyorsunuz bazı aileler için istikbal garantisi olan çocuklar. Hani, iyi bir meslek, iyi bir mevki, daha sonrasında iyi paralar kazanma, bunca yıldır verilen bir emek, karşılık görme, hatayı tolere edememe daha iyisini beklemek. Bu tür davranışlar sıklıkla görülebiliyor. Bununla ilgili bir baskı Gökalp’in daha azını yapmasını kabul etmeme.”* ifadesiyle de yüksek beklentinin yanı sıra kıyaslanma gibi durumların da Gökalp’i duygusal olarak etkileyebileceğini öne sürmektedir. Ayrıca Gökalp’in sınıfının rehberlik servisi önünde olması sebebi ile onu sürekli gözlemleyebildiğini, Gökalp’in bazen konuşma ihtiyacı olduğunu hissettiğini, ancak bu konuya yönelik girişimde bulunduğu Gökalp’in geri adım attığını da belirtmektedir.

Büşra Hanım, okullarında lakap takma, sataşma, fiziksel özelliklerle dalga geçme, küfür, el kol şakası gibi zorbaca davranışlarla karşılaştıklarını, ancak ciddi boyutlarda bir durumla karşılaşmadıklarını belirtmektedir. Gökalp'in ise sosyal ilişkilerinde sorun yaşayabileceğine yönelik düşüncelerini, *“O kadar neşeli olması, bazen bunu bastırmak için de olabilir. Hani, bir şekilde başa çıkıyor da olabilir ama dediğim gibi, hem bunu öğrenmeleri gerekiyor zaten üstün zekâlı çocukların en büyük sıkıntı olanı sosyal ilişkiler kurmak ve bunu üstesinden gelmek ama Gökalp bunu idare edebiliyor.”* şeklinde dile getirmektedir. Büşra Hanım, genelde Gökalp'in mutlu ve halinden memnun olduğunu, ancak detaya inildiğinde bu tip sorunların olabileceğini de eklemektedir.

Gökalp kendisi ile yapılan birebir görüşmelerde, sınav senesinde olmasından dolayı, etrafındaki kişilerin sınava yönelik söylemlerinden rahatsız olduğunu, bu durumun onu strese soktuğunu belirtmektedir. Bu duruma yönelik olarak, *“Beni salmalarını istiyorum biraz rahat olsunlar yaa..”* şeklinde ifadede bulunmaktadır. Ayrıca, sınıfa yeni gelen ve zorbalığa uğradıklarını gördüğü kişilere yardımcı olmaya çalıştığını, lider ruhlu olduğunu, bazen derslerden uzaklaşma ihtiyacı hissettiğini, bazen derslerden yorulduğunu, dinlenmeye ihtiyacı olduğunu dile getirmektedir. Yaşadığı durumları genellikle arkadaşlarıyla paylaştığını, sorunlara yönelik çözümü ise kendisinin bulmaya çalıştığını eklemektedir.

Gökalp, okulunda bazen arkadaşlarından bazen öğretmenlerinden kaynaklı, zorbaca davranışlarla karşılaştığını, ancak kendisinin diğer kişilere göre daha az zorbalığa uğradığını belirtmektedir. ÜYEP' te ise kendisinin zorbalıkla karşılaşmadığını, ancak bir arkadaşına zorbalık yapıldığını düşündüğünü ifade etmektedir.

3.2.2.8. Katılımcı 8: Mehmet

Mehmet, bir özel okulda 8. sınıfta eğitim almaktadır. 2004 doğumlu olan Mehmet'in bir kardeşi vardır. Annesi lisansüstü, babası ise lisans mezunudur. Aile gelirleri 3000-5000 TL arasındadır. Yaklaşık olarak 3,5 yıldır Üstün Yetenekliler Eğitim Programları' na (ÜYEP) devam etmektedir.

Yapılan form uygulamasına göre Mehmet, fiziksel ve sözel alt boyutlarında daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır. Ölçekte toplamda 116 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirten Mehmet'in, fiziksel alt boyutta 62, sözel alt boyutta 24, izolasyon

alt boyutunda 8, söylenti alt boyutunda 8 ve eşyalara zarar verme alt boyutunda ise 14 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Rehber öğretmen Aslı Hanım, Mehmet’i başarılı, zeki, sosyal, enerjik, hareketli, esprili bir öğrenci olarak tanımlamaktadır. Zorbalığa yönelik bir problem yaşayabileceğini tahmin etmediğini, ancak fiziki olarak sınıf arkadaşlarına göre daha çelimsiz olmasından dolayı, güçlü, kuvvetli bir sınıf arkadaşı tarafından zorbalığa maruz kalabileceğini tahmin ettiğini dile getirmektedir. Ayrıca ergenlik dönemi ve liseye giriş sınavının vermiş olduğu stresle, gerginlik ve çekişmelerin gerçekleşebileceğini, bazen yaptıkları şakalarda dozu kaçırdıklarını da eklemektedir.

Aslı Hanım, Mehmet’i yalnız, kenara çekilmiş bir öğrenci olarak görmediğini, ailesi ile iyi ilişkilerinin olduğunu, sıkıntı yaşadığında ailesi ile paylaşabildiğini, Mehmet’le sık görüşmediklerini, ancak onu gözlemleme şansı olduğunu, bir probleme yönelik herhangi bir şey hissettiğinde müdahale edebildiğini de ifade etmektedir. Fakat, Mehmet’in zorbalığa maruz kalabileceğine fazla ihtimal vermediğini, kalsa bile fiziksel özelliğinden ve başarısından kaynaklı olarak zorbalığa maruz kalabileceğini, “...*Yani sözlü zorbalık olabilir. Daha da açmam gerekirse, biraz çelimsiz bir öğrencim. Hani, iş uç boyuta giderse fiziksel zorbalığa da gidebilir ama karşılaşacağını zannetmiyorum. Fiziksel görünüş ile ilgili belki olabilir. Çünkü öğrencilerimizin bazıları iri yapılı, güçlü çocuklar ama o konuda bir sıkıntı yaşayabilir. Onun haricinde de en büyük sıkıntıyı muhtemelen başarılı olduğu için ve etraftan gelen o istenmeme duygusu olabilir. Belki, o başarmış biz de başaralım duygusu olabilir. En büyük sıkıntıyı bence bu konuda yaşar...*” sözleriyle belirtmektedir.

Mehmet ile yapılan görüşmelerde, Mehmet’in okul arkadaşlarına yönelik olarak “...*çoğuna uyuz oluyorum...*” ifadesini kullandığı görülmektedir. Arkadaşlarının en ufak sorunda atar yaptıklarını, ergence davrandıklarını, en ufak şeyde tepki verdiklerini belirtmiştir. Ayrıca, “...*Çünkü, beni tam olarak tanımalarını istemem. Yani, benim her şeyimi bildikten sonra onu bir gün bana karşı da kullanabilir. Kullanmasa bile, o kişinin beni tamamen tanımmasını bütün eksiklerimi veya halitlerimi bilmesini istemem...*” ifadesiyle arkadaşlarına mesafeli davrandığını belirtmektedir. Ayrıca Mehmet, yaşadıklarını kimseyle paylaşmak istemediğini, kendi içinde çözmeye çalıştığını da eklemektedir.

Mehmet, okulunda zorbaca davranışlarla karşılaştığını, tepkisini belli etmediği için bu durumlardan fazla etkilenmediğini ve bir kişiye zorbalık yapıldığını görürse onu koruyacağını belirtmektedir. Buna yönelik olarak, “...*O kişi ona zorbalık yapıyorsa, yarın bana yapacaktır, dün bana yapmıştır. Diyelim, öyle şeyler olduğu zaman onu savunmak, bir nevi kendimi savunmak gibi oluyor...*” ifadesiyle dile getirmektedir. Ayrıca ÜYEP’ te bu tür davranışlarla karşılaşmadığını “...*Birazcık ego kasmak gibi olacak ama kendi zekâ seviyene daha uygun kişilerle takıldığın için hiçbirisi böyle ufak şeyleri problem edip zorbalığa gidecek şekilde bir davranışta bulunmuyor...*” cümlesiyle ifade etmektedir.

3.2.2.9. Katılımcı 9: Gamze

Gamze, bir devlet okulunda 8. sınıf öğrencisidir. 2004 doğumlu olan Gamze’nin bir kardeşi vardır. Annesi ve babası lisansüstü eğitimlerini tamamlamışlardır. Aile gelirleri 5000 TL’nin üzerindedir. Gamze okuluna ek olarak Eskişehir Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi’ nde eğitimini sürdürmektedir.

Yapılan form uygulamasında, Gamze’nin fiziksel, sözel ve izolasyon alt boyutlarında daha fazla zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ölçekte, toplamda 91 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirten Gamze’nin, fiziksel alt boyutta 28, sözel alt boyutta 20, izolasyon alt boyutunda 20, söylenti alt boyutunda 8 ve eşyalara zarar verme alt boyutunda 15 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Gamze’nin rehber öğretmeni Semra Hanım, Gamze’yi kendisini iyi ifade eden, mutlu, takıldığı noktaları arkadaşları ya da öğretmenleriyle paylaşabilen, arkadaşlarıyla uyum sorunu yaşamayan, pozitif bir öğrenci olarak tanımlamaktadır. Ancak, yine de Gamze’yi tam olarak tanımadığını, çünkü bu sene rehber öğretmeni olduğunu, bu nedenle fazla görüşmediklerini, bir problem olmadığı için de görüşmeye gerek duymadıklarını da eklemektedir.

Semra Hanım, okullarında öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri, akranlar arası anlaşmazlık, ergenlik dönemi ve uyum sıkıntıları yaşadıklarını ifade etmektedir. Ayrıca uç boyutlarda, ailevi problemler yaşayan birkaç öğrencisinin de olduğunu eklemektedir. Okulda var olan bu sorunlara rağmen ise Gamze’nin herhangi bir zorbalığa maruz kalmadığını düşündüğünü, “... *yani Gamze’nin ya da bizim okulumuz için diyeyim, öyle bir zorbalığa maruz kalma olmadı, olmaz diye düşünüyorum. Biz genelde nasıl bir yapıya*

sahip olduklarını, sınıf genelini, biz açıkladığımız için bu üst grupta da olsa alt grupta da olsa BEP' li öğrenci de olsa aynı şeyi yapıyoruz çünkü. Öyle bir zorbalığa maruz kaldıkları durum olmadı, olacağını da düşünmüyorum.” şeklinde ifade etmektedir.

Gamze ile yapılan birebir görüşmelerde ise arkadaşlarına yönelik bakış açısını “... çok sevdiğim arkadaşlarım var, bir de arkadaşım dediğim kişiler var...” cümlesi ile belirtmiştir. Ayrıca “...ben arkadaş çevrelerine zorla girmiştım bunu itiraf etmem gerekiyor...” cümlesiyle arkadaş kazanımı ile ilgili durumu dile getirmektedir. Okulda ve BİLSEM’ de başta arkadaş bulmakta zorlandığını da eklemektedir.

BİLSEM’ de arkadaşlarıyla sorun yaşamadığını, ancak okuldaki arkadaşlarıyla bazen sorunlar yaşayabildiğini ve zorbalıkla karşılaştığını belirten Gamze, bu duruma öğretmenlerinin ona, bazı arkadaşlarına nazaran daha fazla güvenmesi ve sözüne inanmasının neden olduğunu ifade etmektedir.

Gamze, sınıfta yaşanan sınıfta kalır düşüncesiyle yaşadığı durumları, rehber öğretmen ya da diğer öğretmenlerle paylaşmadığını, bu durumu bir kez rehber öğretmene dile getirdiğini, ancak kendisinin suçlu bulunduğunu ve kıskanıyor olmakla itham edildiğini de belirtmiştir. Yaşadıklarının ailesiyle olan ilişkisine de etki ettiğini, stresli ve sinirli anında ailesine patlayacakmış gibi hissettiğini, bu kadar üstüne gelinmesinden yorulduğunu belirtmektedir. Ayrıca, yaşadıklarını bazen annesine anlatsa da babasıyla paylaşmadığını çünkü babasının daha çok akademik başarıya önem verdiğini ifade etmektedir. Bu nedenle, genelde her şeyi içine attığını, kendisinin çözmeye çalıştığını eklemektedir.

3.2.2.10. Katılımcı 10: Akın

Ortaokul 8. sınıf öğrencisi olan Akın, bir devlet okulunda eğitimini sürdürmektedir. 2004 doğumlu olan Akın’ın bir kardeşi vardır. Annesi lise ve babası ise lisans mezunudur. Aile gelirleri 5000 TL’nin üzerindedir. Akın, okuluna ek olarak Eskişehir Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi’ ne devam etmektedir.

Yapılan form uygulamasında, Akın’ın fiziksel, sözel, izolasyon ve söylenti alt boyutlarında daha fazla zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Ölçekte, toplamda 115 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirten Akın’ın, fiziksel alt boyutta 42,

sözel alt boyutta 24, izolasyon alt boyutunda 19, söylenti alt boyutunda 13 ve eşyalara zarar verme alt boyutunda 17 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Rehber Öğretmen Ebru Hanım, bir önceki yıl Akın ve ailesi ile sıklıkla görüştüklerini, özellikle ders çalışma, soru takibi üzerine program hazırladıklarını, ancak zorbalığa maruz kalan öğrencilerin tepkilerinden olan yalnız kalma, okula gelmek istememe gibi durumların olmadığını ifade etmektedir. Akın'ı istikrarlı arkadaş ilişkileri olan, sakın, öğretmenler tarafından sevilen, ağırbaşlı, düzenli, örnek olarak adlandırılabilir bir öğrenci olarak tanımlamaktadır. Ailesinin baskıcıdan ziyade koruyucu olabildiğini, *“ders çalışıyor bence ama zaten ders çalışmasa başına gelecek vardır diye tahmin ediyorum. Çünkü evdekiler baya ciddi ilgileniyorlar anne baba.”* ifadesiyle de belirtmektedir. Ayrıca ailenin Akın'a yönelik, *“Hatta bence annesi bence benim çocuğum çok iyi modunda rahat değil de yani ben zaten iyiyim. İyi benim çocuğum, ben de iyiyim her şeyi doğru yapıyor, çünkü ben de doğru yapıyorum görüşünde gibi.”* şeklinde de düşündüğünü eklemektedir.

Ebru Hanım, Akın'ın zorbalığa maruz kaldığını düşünmediğini, okul genelinde var olan davranışlara maruz kalabileceğini, okullarında uç boyutta zorbalıklarla karşılaşan öğrencilerin olduğunu, ancak Akın'ın bu mağdurlardan biri olduğunu düşünmediğini belirtmektedir. Bu düşüncelerini, *“Yok yani hiç öyle bir şey yok izlenim yok hala yok. Gerçekten ben de öyle bir izlenim bırakmadı ama hani mesela genel olarak yaygın bir davranış vardır ya mesela işte alay etme ya da ne bileyim yani sınıf içinde çalışkan olduğu için isim takma falan hani böyle. Bunlar belki bunları yaşamış olabilir ama bir sıkıntı olarak bana bunları getirmede ama bu da zaten direk Akın'ın ya da özellikle Akın'ın uğradığı bir zorbalık türü değil bence. Genel olarak var olan bir şey böyle bir dalga geçme, geçerken vurma, vurmali kırmali şakalar hep var. Yani birbirine dokunarak yapılmış şakalar falan bunu kimisi zorbalık olarak yapıyor, kimisi dayanamıyor kaldıramıyor. Çünkü şakaları kimisi de sakince umursamıyor, normal karşılıyor. Çünkü zaten kendisi de yapıyor, hani yaşadysa böyle şeyler yaşamıştır ama hani böyle çok ciddi zorbalığa uğrayan yani çok değişik vakalar oldu bu okulda onlar gibi değil.”* sözleriyle belirtmektedir.

Akın ile yapılan birebir görüşmelerde, *“...hayat bana birazcık şey geliyor. Ne derler böyle sanki hiç böyle sanki siyah beyaz gibi yani böyle çok resmi geliyor bana. Hani hiç böyle hayata dair hiç güzel bir şeyim olmuyor. Mesela okuyorsun ilkokul*

ortaokul lise ondan sonra üniversite ondan sonra okuyorsun. Hiç dinlenecek zamanın olmuyor işte gidiyorsun sonra yaşlılık oluyor emeklilik oluyor. Onda da zaten yaşlandığın için bir yere gidemiyorsun. Biraz o yüzden bence siyah beyaz geçiyor hayat.” ifadesiyle hayata bakış açısını ifade etmektedir.

Akın, BİLSEM’ de zorbalıkla karşılaşmadığını, ancak okulda ve çevresinde zorbaca davranışlarla karşılaştığını ve bu davranışlara tanık olduğunu belirtmektedir. Ancak, bu durumları okuldaki öğretmenleri ve ailesiyle paylaşmadığını, bazı arkadaşlarıyla paylaşabildiğini, genelde ise sorunları kendi içinde yaşadığını ifade etmektedir. Okuldaki arkadaşlarıyla olan ilişkisinde dışlanmış hissettiğini, başkalarının yaptığı şeyleri o yaptığında sorun olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca, hem okulda hem ailede, akademik başarı bakımından kendisinden çok fazla şey beklendiğini ve bundan yorulduğunu ifade etmektedir. Bu durumlar karşısında hissettiklerini, “...Ama her insanın kişiliği öyle değil yani mesela yani bilim sanatı kazanan herkes benim gibi değil ya da ben onlar gibi değilim. Olgun, yani eee yani bir de hani bilim sanatı eee kazanınca çok çalışkan oluyormuşuz gibi düşünüyorlar. Sen bilim sanatı kazandın. Ama hiç ders çalışmıyorsun diyorlar. Hani ailem değil de genelde akrabalarım diyor. Bunu bir de öğretmenlerim de diyor mesela...” şeklinde ifade etmektedir. Yine bu tür durumlar sonrasında, “...duvarlar üstüme geliyormuş gibi oluyor...” ifadesiyle hislerini açıklamaktadır. Görüşmeler sırasında, Akın’ın en dikkat çeken ifadelerinden biri de “.... geçmişine baktığın zaman bir daha böyle yalnızlık geliyor.” ifadesidir.

3.2.2.11. Katılımcı 11: Selin

Selin, bir devlet okulunda 8. sınıfa gitmektedir. Son bir yıldır bu okula devam etmektedir. 2004 doğumlu olan Selin’in iki kardeşi vardır. Anne ve babası ilkokul mezunudur. Aile gelirleri 1500-3000TL arasındadır. Selin, okuluna ek olarak Eskişehir Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi’ne devam etmektedir.

Yapılan form uygulamasında Selin’in fiziksel, sözel, izolasyon ve söylenti alt boyutlarında daha fazla zorbalığa maruz kaldığını sonucuna ulaşılmıştır. Ölçekte toplamda 98 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığını belirten Akın’ın, fiziksel alt boyutta 40, sözel alt boyutta 23, izolasyon alt boyutunda 18, söylenti alt boyutunda 7 ve eşyalara zarar verme alt boyutunda 10 puanlık bir düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

Selin'in rehber öğretmeni Tuğba Hanım, onun dışa dönük, sosyal bir öğrenci olmadığını, arkadaşlarıyla fazla paylaşımda bulunmadığını, sorunlarını kendi içinde yaşadığını, arkadaşlarını çocukça bulduğunu, onlarla arasında mesafe koyduğunu, yalnız kalmayı tercih ettiğini, kendisini güzel ifade ettiğini, yeri geldiğinde öğretmenlerini de eleştirebildiğini belirtmektedir. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite tanısı olduğunu, buna yönelik uzun süredir ilaç kullandığını, ancak bu durumun hiçbir öğretmen tarafından da fark edilmediğini eklemektedir. Ayrıca Tuğba Hanım, Selin'e konan dikkat eksikliği ve hiperaktivite tanısından şüpheli olduğunu, farklı bir özel durum olan otizme yönelik şüpheleri olduğunu da görüşme sonrası eklemiştir.

Selin ile uzun süreli konuşmanın mümkün olmadığını, fazla göz iletişimi kurmadığını, soru sorup cevabını aldıktan sonra konuşmayı uzatmadığını, kendisine yönelik olarak en küçük hatasını büyüttüğünü ve kendisine acımasız davranabildiğini de belirtmektedir. Başlangıçta Tuğba Hanım, Selin'de anne baba kaynaklı bir mükemmeliyetçilik olduğunu düşündüğünü, fakat bu düşüncenin doğru olmadığını, ailenin bu durumdan da çok üzgün olduğunu ve Selin ile çok ilgili ebeveynler olduklarını dile getirmektedir. Zorbalığa yönelik ise Selin'in zorbalığa maruz kalmayacağını, kalsa dahi bununla baş edebileceğini düşündüğünü, *"Vallahi kalırsa Selin hakkından gelir diye düşünüyorum. Yani Selin kendini korur, ezdirecek bir yapısı yok... Kesinlikle kesinlikle baş eder... Yani, şu ana kadar öyle bir şey olmadı ama çok düşük bir ihtimal olabilirde. Ama olsa da yani şey yapmaz onu engeller, durdurur yani."* ifadeleriyle belirtmektedir. Ancak Selin için en olumsuz durumu, kendisine yönelik katı olması, zor arkadaş edinmesi olarak eklemektedir.

Selin ile yapılan görüşmede, okulda zorbaca davranışlarla hem kendisinin karşılaştığını hem de tanık olduğunu, ancak BİLSEM'de bu tür davranışlarla karşılaşmadığını belirtmektedir. Arkadaşlık ilişkilerine yönelik olarak *"bazı arkadaşlarımla aramın güzel olduğu söylenemez... benim görüşlerimle onların görüşleri zıt düşüyor."* ifadesine ek olarak arkadaşlarından bazılarının onu sevmediğini, bir arkadaşı olduğunu, onunla iyi anlaştığını belirtmektedir. Bu davranışların başına gelme nedenlerini ise *"...uysal olmamdan dolayı beni kolay lokma görüyorlar..."* ifadesiyle ve kuralcı olmasından kaynaklı olabileceğine değinmektedir. Ayrıca bazen öğretmenlerinin de kırıncı olabildiğini de eklemektedir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Belirlenen katılımcılardan ÜYEP’te olanların ailelerine bizzat ulaşılmış, araştırma hakkında bilgi verilerek, öğrencilerin araştırmaya katılımı için ailelerinden izin alınmıştır. BİLSEM öğrencilerinin okulları aranmış, rehber öğretmenleri aracılığı ile ailelerine kapalı zarflar içinde izin formları gönderilmiştir. Ayrıca her öğrencinin rehber öğretmeni ile öğrenciye ve okullarına yönelik görüşlerini almak amacı ile görüşme yapılması planlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, öğrencinin form uygulamasında belirttiği zorbalığa maruz kalma durumunun rehber öğretmen tarafından ne kadar gözlemlendiği, öğrenciye ait kendisinin ve diğer öğretmenlerin düşüncelerini öğrenmek, okul ortamında karşılaşılan sorunları ve çözüm yollarını öğrenerek öğrencinin zorbalıkla karşılaşma potansiyeli hakkında bilgi almak için rehber öğretmenlerden de görüşme izni alınmıştır. Ayrıca her bir katılımcıya çalışmaya katılmalarında gönüllü olup olmadıkları tekrar sorulmuş, istedikleri takdirde araştırmadan uzaklaşabilecekleri, aileleri izin verse dahi kendileri istemedikleri takdirde görüşmelerin gerçekleştirilmeyeceği, kendilerine ait belirtilmesini istemedikleri hiçbir özel bilgiye araştırma sonuçları arasında yer verilmeyeceği, isim, okul adı gibi kişisel bilgilerin paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Nitekim belirlenen 12 öğrenciden 1’i, hem kendisinin hem de ailesinin rızası olmadığı gerekçesi ile katılımcılar arasından çıkarılmıştır. Ayrıca aile, başka araştırmacıların da çocuklarıyla çalışma yaptıklarını, bu durumdan artık rahatsız olduklarından dolayı çocuklarının çalışmaya katılmasını istemediklerini belirtmiştir. Görüşmelere rehber öğretmen, aile ve öğrencilerden gelen izin belgeleri sonrasında başlanmıştır. İzin belgelerinin örnekleri Ek-4,5 ve 6’da verilmiştir.

Öğrencilerin bulundukları okul ortamını daha iyi anlamak, karşılaşılabilecekleri problem durumlarını belirlemek ve öğretmenleri tarafından nasıl anlaşıldıklarını saptamak amacıyla öncelikle her öğrencinin rehber öğretmeni ile görüşülmüştür. Bu süreç yarı yapılandırılmış görüşme kapsamında gerçekleştirilmiştir. Rehber öğretmenlere sorulan sorular Ek-11’de verilmiştir. Rehber öğretmenlerle yapılan görüşmeler araştırmacı ve diğer uzman tarafından kodlanmış ve temalara ulaşılmıştır.

Ardından öğrencilerle ilk görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İlk görüşme soruları “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu” uygulamasından elde edilen veriler ışığında hazırlanmıştır. Öğrencilerle yapılan ilk yarı yapılandırılmış görüşme soruları Ek-10’da verilmiştir. Görüşme içerikleri araştırmacı ve diğer uzman tarafından kodlanmış ve

temalara ulaşılmıştır. Ulaşılan kod ve temalar ışığında her öğrenci için ikinci görüşme soruları hazırlanmıştır. Aynı süreç üçüncü görüşme için de gerçekleştirilmiştir. İkinci ve üçüncü görüşmelere yönelik hazırlanan sorularda öğrencilerin özel bilgileri yer aldığından ekte verilmemiştir. Yaklaşık iki ay süren veri toplama sürecinde, her bir öğrenci ve öğretmenle gerçekleştirilen görüşmelerin süresi Tablo 3.4.'te verilmiştir.

Tablo 3.4. Katılımcı ve rehber öğretmen görüşme süreleri

KATILIMCI	Birinci Görüşme Süresi	İkinci Görüşme Süresi	Üçüncü Görüşme Süresi	Rehber Öğretmen	Görüşme Süresi
Caner	53 dk	43 dk	17 dk	Zeynep	14 dk
Serdar	34 dk	19 dk	20 dk	Esra	14 dk
Burak	31 dk	20 dk	24 dk	Ahmet	13 dk
Barış	42 dk	23 dk	20 dk	Kübra	15 dk
Gökçe	50 dk	20 dk	20 dk	Bilge	32 dk
Ece	51 dk	30 dk	25 dk	Nihal	26 dk
Gökalp	60 dk	31 dk	15 dk	Büşra	27 dk
Mehmet	43 dk	20 dk	15 dk	Aslı	13 dk
Gamze	48 dk	26 dk	17 dk	Semra	20 dk
Akın	61 dk	42 dk	30 dk	Ebru	21 dk
Selin	30 dk	20 dk	12 dk	Tuğba	14 dk

3.4. Veri Analizi Süreci

Nitel veri analizi verilerle çalışmayı, organize etmeyi, bunları yönetilebilir birimlere ayırmayı, kodlamayı, sentezlemeyi ve örüntüleri aramayı içermektedir (Bogdan ve Biklen, 2007, s.159). Nitel veri analizinde veriler bulgulara dönüşebilir, ancak analiz için bir formül bulunmamaktadır. Analize yönelik belirli bir yol izlenebilir, fakat her bir araştırmacının, araştırmadan elde edecekleri de farklılaşabilir (Patton, 2002, s. 432). Bu nedenle araştırmacının süreç içerisindeki rolü önem arz etmektedir. Süreci iyi ve planlı yönetebilmek için Miles, Huberman ve Saldana'nın (2016, s.9) sıraladığı analitik eylemler dizisi temel alınmıştır. Bu diziye göre aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

1. Hem gözlem hem de görüşmelere yönelik tutulan alan notlarını kodlamak
2. Alan notları üzerinde gerekli görülen yerleri işaretlemek
3. Elde edilen verilerdeki benzer ifadeleri, örüntüleri, durumu etkileyen unsurları ve temaları, temalar arası ilişkileri, benzerlik ve farklılıkları belirlemek için sınıflandırmak
4. Sürece yönelik gözlem ve elde edilen örüntüleri belirleyerek bir sonraki veri toplama sürecini şekillendirmek

5. Veriler arasında tutarlı olarak değerlendirilebilecek kapsayıcı genellemeleri genişletmek
6. Elde edilen genellemeleri kuram ya da yapı biçiminde sunmak

Fenomenolojik bir çalışmada analiz, dar bir kapsamdan gittikçe genişleyen bir yol izlemektedir (Bal, 2016, s. 1112). Bu nedenle ilk adımda veri analizine kodlama ile başlanmıştır. Kodlama, analizde temel bir noktaya tezahür etmektedir. Nitekim analiz, kodlanmış olan verileri kavramsal bir seviyeye yükseltmektir (Corbin ve Strauss, 2008, s.66). Bir başka deyişle kodlama bir analizdir ve aynı veri gruplarını sınıflandırmak için kullanılır (Miles, Huberman ve Saldana, 2014, s.72). Böylelikle yapı, tema, araştırma sorusu gibi alanlarla ilgili olan bölümler hızlıca bulunup, analiz edilebilir ve sonuç çıkarılabilir. Kodlama ve temalara ulaşma sürecinde, araştırmacıya bağlı yanlılığı önlemek, elde edilen verilere daha objektif bakabilmek adına, her bir görüşme araştırmacı dışında, nitel veri analizine hâkim ve bu alanda çalışma yapmış bir başka araştırmacı tarafından da analiz edilmiştir. Her bir görüşme sonrası diğer araştırmacı ile bir araya gelinerek kodlamalar üzerinde tartışılmış, kodlamalara nihai halleri verilmiştir.

Analiz sadece kodlama ile bırakılmamıştır. Çünkü sadece kodlama yaparak bir analize ulaşılamayacağı düşüncesi nitel veri analizinde belirtilen yaklaşımlardan biridir (Maxwell, 2018, s. 105). Bu nedenle araştırmanın analizinde fenomenolojik analiz temel alınmıştır. Fenomenolojik analizde, kişinin ya da kişilerin fenomene yönelik deneyiminin kişiye ne anlam ifade ettiğini, yapısını ve esas niteliğini anlamak amaçlanmaktadır (Patton, 2002, s. 482, Mayring, 2011, s. 110, Baş ve Akturan, 2017, s.94). Bu amaç doğrultusunda ayıklama, azaltma, çerçeveleme gibi teknikler kullanılabilir (Merriam, 2013, s.190). Bu tekniklerin yanı sıra, süreçte takip edilmesi gereken yollar birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Ancak bu çalışmada fenomenolojik analize yönelik Moustakas (1994) tarafından geliştirilen yaklaşım esas alınmıştır.

Bu yaklaşım çerçevesinde veri toplama süresince katılımcılara araştırmacının kendi deneyimlerini ya da duygularını yansıtacak ifadelerden kaçınılmıştır. Görüşmelerden elde edilen ifadelerde katılımcıların zorbalık deneyimlerine odaklanılmıştır. Katılımcıların deneyimlerine yönelik ifadeleri önce kodlanmış, sonrasında daha büyük birim olan temalar altında toplanmıştır. Analizde katılımcıların deneyimlerinin “ne” olduğunu belirten “dokusal betimleme”, bu deneyimin “nasıl” gerçekleştiğini belirten “yapısal betimleme” gerçekleştirilmiştir. Son olarak ise dokusal

ve yapısal betimlemeler bir araya getirilerek katılımcı deneyiminin özü elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu adımlar ışığında analiz, sadece süreç sonunda değil, süreçle birlikte yapılmıştır. Her bir görüşme sonrasında kodlamalar gerçekleştirilmiş ve diğer görüşme için sorular hazırlanmıştır. Bu süreçte yine uzmana danışılmıştır. Verileri analiz eden diğer araştırmacı ile bir araya gelinerek, araştırmacı günlüğündeki notlar, rehber öğretmen görüşmeleri de dikkate alınarak bulguya ulaşmadaki bir diğer adım olan temalar ve alt temalar elde edilmiştir. Süreçte öğrenciler ile üç görüşme yapılmış, son görüşme teyit amaçlı gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme sürecinde aynı yol izlenmiştir. Ayrıca okullarında zorbalığa maruz kaldıklarını belirten katılımcıların kendileri ve okulları hakkında detaylı bilgi edinebilmek adına rehber öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Analiz için, araştırma sürecini yönetmekte ve araştırmaya bütüncül bir yönden bakmayı kolaylaştıran bir program olan Nvivo 11 paket programı kullanılmıştır. Programda kodlamaların yanı sıra temaları görme, sürece yönelik detaylı rapor elde edebilme, haritalandırma gibi süreci görselleştirmede kolaylık ve düzenli bir süreç yönetimi sağlaması da programın kullanımının tercih nedenlerinden biridir. Ayrıca tüm görüşmeler, günlükler, ses kayıtları gibi veri kaynaklarını tek bir dosya halinde barındırabilmesi, istenilen kod ya da temaya ait tüm dökümleri verebilmesi de tercihte etkili olmuştur.

Her görüşmenin ardından veriler kodlanmış ve diğer görüşme soruları, elde edilen kodlar ışığında belirlenmiştir. Kodlama, önce elde gerçekleştirilmiş, görüşmeleri analiz etmesi istenen diğer araştırmacının kodları ile karşılaştırılmış, kodlar üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Ardından Nvivo'ya kodlar geçirilmiş ve diğer araştırmacıdan kontrol etmesi istenmiştir. Temalandırma ise yine önce araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, diğer araştırmacının temaları ile karşılaştırılmış ve nihai halleri verilmiştir. Elde edilen bulgular sonrası da yeniden diğer araştırmacıya danışılmıştır. Burada amaç, verileri önyargısız ve yanlılık içermeyecek şekilde analiz etmektir. Ardından sürece yabancı bir başka araştırmacıdan süreç ve bulgular üzerinde değerlendirme yapması istenmiştir. Sonrasında gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve bulgulara nihai halleri verilmiştir.

Bu süreçte ‘öğrenci’ olarak adlandırılan başlık altında toplamda yedi temaya ulaşılmıştır. Bu temalar, ‘baş etme çabası’, ‘maruz kalma nedenleri’, ‘maruz kalma sonuçları’, ‘öz bakış’, ‘zorbaca davranış’ ve ‘zorbalık’ olarak adlandırılmıştır. ‘Baş etme çabası’ teması, ‘planlanan’ ve ‘yapılan’ olmak üzere iki alt temaya ayrılmıştır. ‘Planlanan’ alt temasını 17, ‘yapılan’ alt temasını 170 kod oluşturmuştur. ‘Baş etme çabası’ için 11 kişiden toplamda 187 kod elde edilmiştir. ‘Maruz kalma’ teması, ‘tanıklık’ ve ‘yaşanan’ olmak üzere iki alt temaya ayrılmıştır. ‘Tanıklık’ alt temasını 60, ‘yaşanan’ alt temasını ise 168 kod oluşturmuştur. ‘Maruz kalma’ teması için 11 kişiden toplamda 168 kod elde edilmiştir. ‘Maruz kalma nedenleri’ temasını ise 11 kişiden 56 kod, ‘maruz kalma sonuçları’ temasında 49 koda ulaşılmıştır. ‘Bireysel özellikler’, ‘farklılık’, ‘programa bakış’ alt temalarından oluşan ‘öz bakış’ temasında 226, ‘duygusal’, ‘eşyaya yönelik’, ‘fiziksel’, ‘sanal’ ve ‘sözel’ alt temalarından oluşan zorbaca davranış temasında 88, ‘mağdurların özellikleri’, ‘zorbaların özellikleri’ ve ‘tanım’ alt temalarından oluşan ‘zorbalık’ temasında 209 kod elde edilmiştir.

3.5. İnandırıcılık

Nitel araştırmalarda veri toplama ve analiz sürecinde bulgu ve yorumların doğru şekilde gerçekleştirildiğinden emin olmak gerekmektedir. Bunun için araştırmacılar tarafından kullanılan yollardan biri üçgenleme, üye kontrolü ve dış denetimin gerçekleştirilmesidir (Patton, 2002, s.247). Creswell (2012, 259-260), üçgenlemeyi, verilerin tutarlı ve doğru bir şekilde elde edilebilmesi için farklı veri kaynaklarından yararlanmak ve bu kaynakları derinlemesine incelemek olarak tanımlamıştır. Üye kontrolü sürecinde ise araştırmacı, yazdığı sonuç raporunu veya temalarını, doğruluğunu kontrol amaçlı olarak katılımcılara vermektedir. Dış denetimi ise sürece hâkim olmayan bir başka araştırmacı tarafından çalışmanın güçlü ve zayıf yanlarının gözden geçirilmesi olarak ifade etmektedir.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu uygulamasının sonuçları, katılımcılarla yapılan görüşme ve her bir katılımcının rehber öğretmeni ile yapılan görüşmeler detaylı incelenmiş, birbirleriyle ilişkileri, benzerlik ve farklılıkları ele alınmış ve kodlama, temaya ulaşma gibi aşamalarda bu kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacının süreç boyunca tuttuğu günlüğe de zaman zaman başvurulmuştur. Süreç boyunca yapılan her görüşme sonrası çıkarımlar, temalar ve elde edilen sonuçlar

katılımcılara gösterilmiş ve doğruluğu teyit edilmiştir. Veri analizinde ise sürece uzak bir başka araştırmacıdan daha analiz yapması istenmiş. Elde edilen kod, tema ve sonuçlar üzerinde tartışılmış, her bir kod ve tema üzerinde ortak kanıya varılmıştır. Bir başka araştırmacıdan ise elde edilen bu sonuçları ve araştırma sürecini gözden geçirmesi, elde edilen bulgular ve araştırma soruları arasındaki ilişkiyi değerlendirmesi istenmiştir.

Süreçte çalışmanın yapıldığı kurumlar, katılımcılar, ebeveynler ve rehber öğretmenlerden izin alınmıştır. İzin belgeleri kapalı zarflarda şahsa özel gönderilmiştir. Ayrıca katılımcılara istedikleri zaman çalışmadan çekilebilecekleri belirtilmiştir. Bu nedenle, başlangıçta 12 olarak belirlenen katılımcı sayısı, ebeveyn izni olmadığı gerekçesi ile 11'e indirilmiştir. Çalışmada verilen isimlerden hiçbirisi, öğrencilerin gerçek ismi değildir ve isimleriyle benzeşmemektedir. Ayrıca gittikleri okulların isimleri de verilmemiş, katılımcılar sadece BİLSEM ve ÜYEP öğrencisi olarak belirtilmişlerdir.

Her görüşme sonrasında öğrencilere kayıttan çıkarılmasını istedikleri bölümün olup olmadığı sorulmuştur. Ayrıca, belirlenen görüşme süreçleri dışında, görüşme talep eden öğrenciler ile görüşülmüştür. Bu görüşmeler, katılımcının izni olmadığından analize dâhil edilmemiştir. Görüşme öncesi katılımcıları etkilememek adına, “zorbalık” hakkında hiçbir şekilde bilgi verilmemiştir. Süreç sonrasında ise rehber öğretmenlere ve ebeveynlere, katılımcıların izin verdiği ölçüde bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcının bilgisi dışında paylaşılan tek bilgi, form uygulamasında “okulda bıçak, silah gibi aletlerle” hemen her gün korkutulduğunu belirten öğrencinin, rehber öğretmenin bilgilendirilmesi ve önlem alınması amaçlı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca rehber öğretmenden gerekli gözlemleri yaparak aileye bilgi vermesi istenmiştir.

4. BULGULAR

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşme sonrası yapılan analizler ile beş temel bulguya ulaşılmıştır.

1. Katılımcılar zorbalık, zorba ve mağdur kavramlarını bilgiden ziyade kendi deneyimleri doğrultusunda oluşturmaktadırlar.
2. Katılımcılara göre “zorbalığa maruz kalmalarının temel nedeni kıskanılmalarıdır”.
3. Katılımcılar kendilerine yönelik davranışları daha duygusal değerlendirmekte ve zorbalık kapsamında olmayan davranışları zorbalık olarak nitelendirmektedirler.
4. Katılımcılar, kendileriyle aynı özellikler gösteren öğrencilerle aynı ortamda bulundukları homojen eğitim alanlarında zorbalığa maruz kalmamaktadırlar.
5. Katılımcılar “zorbalıkla baş etmede yetersiz kalmaktadırlar”.

4.1. Katılımcıların Zorbalık Algıları

Katılımcıların zorbalığa yönelik ifadelerinin literatür ile uyum gösterdiği görülmektedir. Onlara göre zorbalık, güç kullanarak gerçekleştirilen kötü davranışları kasten yapmak, tepki almadıkça bu davranışları tekrarlamak, bireyleri fiziksel ve zihinsel güç gerektiren şeylere zorlamak ve kişiler üzerinde baskı kurmak olarak ifade edilebilir. Bu da Olweus’un (2004) tanımıyla benzerlik göstermektedir. Ayrıca bireylerin zorbaca davranışlara verdiği örneklerde fiziksel, sözel, duygusal, eşyalara yönelik saldırı ve siber zorbalık olarak sınıflandırılabilir.

Katılımcıların zorba ve mağdur bireylere yönelik açıklamaları da literatür ile uyum göstermektedir. Bu açıklamalarda dikkat çeken noktalardan biri, zorba bireylerin önceden zorbalığa maruz kalmış olabilecekleri ve sağlıklı bir duygu durumunda olmadıklarının belirtilmesidir. Bir diğer önemli nokta ise mağdurların tepki vermeleri gerektiğidir. Nitekim katılımcıların geneline göre zorbalığa maruz kalan bireylerin tepkisiz kalmaları, zorbalığın görülme nedenlerinden biri olarak ifade edilmiştir. Bu ifadelerle bakarak, her iki gruba yönelik objektif bakabildikleri ve onları anlamaya çalıştıkları ifade edilebilir.

4.1.1. Zorbalık tanımları

Katılımcıların tamamı, çevrelerinde ve okullarında zorbalığa şahit olduklarını belirtmişlerdir. Bazıları, zorbalığa kendilerinin maruz kaldığını ifade ederken, diğerleri arkadaşlarının maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılara zorbalığın onlar için ne ifade ettiği sorulmuş ve “rahatsız etme”, “sınırı geçme”, “kıskanma”, “bireysel özelliklerle dalga geçme”, “güç kullanma”, “kötü hareketler”, “hak çiğnemek”, “istenmeyen davranışı kasten yapmak”, “istismar”, “psikolojik baskı” gibi ifadelerle zorbalığı tanımladıkları görülmüştür. Katılımcıların zorbalığa yönelik tanımları Tablo 4.1.’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların zorbalık tanımları

BİREY	KATILIMCILARIN ZORBALIK TANIMI
CANER	Eeee bence zorbalıkta bir sınır vardır arkadaşlıkta da ve zorbalık bu sınırın ötesinde geçmektir, rahatsız edecek şekilde... Bizim şahsımıza yapılan kötü hareketler belli bir sınırın dışında zorbaca oluyor olabilir.
SERDAR	Kişiyi küçük düşürmek, onu rahatsız etmek, tartaklamak, o tarz şeyler... Zorbalık kişinin istemediği, zor... zorbalığa uğrayan kişinin istemediği şeylerin yapılması eee dalga geçilmesi, rahatsız edilmesine zorbalık denir. Zorbalık, zorbalığa uğrayan kişi, atıyorum konuşma tarzından falan zorbalığa uğrayabilir, zorbalık yapan kişi de onu kıskandığı için ya da sevmediği için, intikam almak için zorbalık yapabilir.
BURAK	Bence zorbalık, başka bir kişiyi rahatsız ederek onun sürekli eee sürekli rahatsız ederek o kişiyi rahatsız etmek
BARİŞ	Zorbalık, kişinin istemediği, zor, zorbalığa uğrayan kişinin istemediği şeylerin yapılması. eee dalga geçilmesi, rahatsız edilmesine zorbalık denir. Zorbalık, zorbalığa uğrayan kişi atıyorum konuşma tarzından falan zorbalığa uğrayabilir, zorbalık yapan kişi de onu kıskandığı için ya da sevmediği için, intikam almak için zorbalık yapabilir.
GÖKÇE	Yani birisinin eee yani aynı yaşta da olsa yakın yaşta da olsa farklı çok farklı uçlarda da olsa birisine yaptığı çok kötü yani davranışlar zorbalığa girebilir.
ECE	Birinin sevmediğin kişilik özelliklerini, o özelliklere atıfta bulunmaktansa onun hakkında her şeyi bir sorun haline getirerek saldırmak. Yani mesela birinin dininden veya inancından hoşlanmıyordursun ve buna saldırmak için şişman diyorsundur. Tarzında bir şey veya herhangi bir şekilde sevmediğin bir kişiye onun hoşlanmayacağını bildiğin hareketlerde bulunmak. Yani zarar verme amacı yoksa zorbalık değildir. Her zorbalık aslında bir istismar. Ne kadar küçük olursa olsun. Çünkü onların zararları birike birike ileride çok kötü gösterebiliyor kendini.
GÖKALP	Zorla yaptırım yani ya bedensel şeyler, fiziksel güç gerektiren şeyler ya da zihinsel. Yani, siz bir devlet başkanı olduğunuzu düşünelim aynı şu an Amerika gibi dersiniz ki bu atom bombasını yapacaksınız yani zihin gerektiren bir şey yani yapsan da dert, yapmasan da dert, her yanı eee insanı arada bırakıyor.
MEHMET	Zorbalık, bir kişiye onun istemediği şeyleri fiziki ya da sözel güç kullanarak yaptırmak olabilir. Baskı altında tutarak psikolojik baskı. Zorla yaptırmak yani.

BİREY	KATILIMCILARIN ZORBALIK TANIMI
GAMZE	Zorbalık, insanların ya hani dış görünüşleriyle ya da duygusal anlamda dalga geçerek üzmektir bence. Ya zorbalık, tam olarak hani kişiyi üzmek de değil ama genelde insanların dış görünüşleriyle çok fazla dalga geçiriyorlar, bulunduğu durumu, maddi durumu, aile ortamı gibi şeylerle de dalga geçilen çok şeyler oluyor. Hani zorbalık, bazen hani kötü davranmak da olur, kötü söz söylemek de olabiliyor, ona karşı yani onu rahatsız etmek de bence bir zorbalık. İnsanlar böyle hep kendi kötü özelliklerini gizlemek için insanlara karşı zorbalık yapmaya çalışırlar bence.
AKIN	Zorbalık, insanların haklarını ellerinden almak gibi bir şey. Yani onların haklarının kendi haklarıymış gibi kullanmak. Çünkü yani şimdi bir insan zorbalık yaparsa diğer insanın hakkını çiğner. Bu sefer de kendisi yani hakla alakalı hiçbir şey kalmaz.
SELİN	Bence zorbalık, insanın kalbini kırmak, insanların istemediği davranışları kasten yapmaktır. Kaba kuvvet, kavga, özellikle de güçlü olan birisi, güçsüz olan birisini kaba kuvvet uygularsa bu zorbalıktır.

4.1.2. Zorbaca davranışlar

Katılımcılar, birçok boyutta zorbaca davranışın olduğunu belirtmişlerdir. Bu davranışlar, araştırmacı tarafından duygusal, eşyaya yönelik, fiziksel, sanal ve sözel alt boyutlarda ele alınmıştır. Ancak katılımcıların zorbaca davranışa yönelik verdikleri örneklerde daha çok fiziksel ve duygusal boyutta davranışlara yer verildiği görülmüştür. Bir başka dikkat çeken nokta ise kendileri hangi boyutta ya da hangi zorbaca davranışa uğruyorlarsa, örneklendirmeye onunla başladıkları fark edilmiştir.

- Caner: *saygı sınırını aşma, insanın hatasını yüzüne vurma, iftira atma, yalan söyleme, alay etme, yaş, aile, ekonomik durum ten rengi özelliklerle alay etme, hakaret etme, düşürme çelme takma, el kol hareketi yapma, kötümseyici hareketler yapma, dalga geçme, sanal ortam üzerinden rahatsız etme, eşyasını alma, kişileri başkasına kötüleme, kötüleyerek geleceğinin önünü kapatma, ilkel şakalar, kandırırken vurmak, başkalarını riske atmak, kişi hakkında olmayan yanlış ifadelerde bulunmak, eşyalarını saklamak*
- Serdar: *bir kişiyi rahatsız etmek, arkadaş ortamında dalga geçmek, vurup kaçmak, küçük düşürmek, dalga geçmek, tartaklamak, dövmek, kavga etmek, itirmek, eşyalarını almak, eşyalarını yere atmak, düşürmek, kişiyi arkadaşlarından uzaklaştırmak, mahrum bırakmak, küçük düşürmek*

- Burak: okul kantini, yemekhane gibi yerlerde sıra kaynatmak, tehdit etmek, itirmek, düşürmek, vurmak, dışlamak, insanları o kişiye karşı kıskırtmak, ülke, din gibi farklardan dolayı dışlamak
- Barış: kırıcı söz söyleme, itirmek, dürtmek, eşyaları izinsiz almak
- Gökçe: kavga etmek, küfür etmek, kötü laf söylemek, kişiyi küçük düşürmek, dış görüntüsüyle dalga geçmek
- Ece: eşyalara zarar vermek, kendisine fiziksel olarak zarar vermek, laf dalaşında bulunmak, yalnızlaştırmak, dışlamak
- Gökalp: zekânın zorla kullanımı, zorla çalıştırmak, tartaklamak, sözlü tahrik, eşya saklamak, küfür etmek
- Mehmet: itip kakmak, el şakası yapmak, emir vermek, zan altında tutmak, arkadaş ortamından dışlamak, kişiyi ispiyonculuk ile suçlamak
- Gamze: lakap takmak, kişisel özellikleriyle dalga geçmek, zorla paralarını almak, kişiyi bir yere kilitlemek, ittirip düşürmek
- Akın: arkadaşının yaptığı hatayı herkese duyurmak, rezil etmek, dalga geçmek
- Selin: küfür etmek, sinir etmek, kaba kuvvet, vandalizm, eşyaya zarar vermek gibi davranışları zorbaca davranışlar olarak değerlendirmiştir.

4.1.3. Zorbaların özellikleri

Katılımcıların zorbalara yönelik ifadelerinde genellikle intikam, eğlence amacıyla bireylere zarar verebildikleri; popüler olma, arkadaş edinme amacıyla bu davranışları gerçekleştirdikleri; kıskanç, kendini üstün gören bireyler olarak tanımlandıkları görülmüştür. Katılımcı ifadelerinde genelde değinilen bir diğer nokta ise bu bireylerin daha önce zorbalığa maruz kaldıklarının düşünülmesidir.

Caner zorbaların kendilerine özen göstermediklerini, insanları üzgün görmek isteklerini, rahatsız etmek amaçlı bu davranışları yaptıklarını, başkalarını üzmeekten mutluluk duyduklarını belirtmiştir. Ona göre zorbalara, bu davranışları nedensiz yere, eğlenme amaçlı, intikam almak için ve bencil oldukları için gerçekleştirmektedir. Ayrıca bu kişilerin, kendilerini hayatın merkezine koyduklarını ve diğer kişileri buna göre değerlendirdiklerini, yaşadıkları şeylerden dolayı psikolojilerinin bozuk olabileceğini eklemiştir. Bu durumun ilgi, sevgi, empati ve eğitim eksikliğinden kaynaklı olabileceğini ve bu boşluğu kapatmak için, ihtiyaç duydukları sevgiyi görmek için, popüler olmak için,

kendini sevdirmek için, ailesini cezalandırmak için zorbalığa başvurabildiklerini ifade etmiştir. Ailede ve okulda kişiye verilen eğitimin eksikliğinin zorbalığa neden olabileceğini, bu kişilerin her geçen gün sayılarının arttığını, bunun temel nedeninin ise kişinin zorbalığa uğradıktan sonra intikam duygusuyla hareket etmesi olarak düşündüğünü belirtmiştir.

Serdar, zorbaları kendini üstün göstermeye çalışan, diğer kişileri kıskanan, küçükken zorbalığa maruz kalmış, ailesinde ya da arkadaş çevresinde zorbaca davranışları görmüş, intikam alma isteği içerisinde olabilen insanlar olarak belirtmiştir. Ayrıca, fiziksel olarak güçlü olabildiklerini, egolarıyla hareket ettiklerini, kıskanç olduklarını, kişilerin başarılarıyla dalga geçebildiklerini ve üç beş kişilik bir grup haline geldiklerinde daha kolay zorbalık yapabildiklerini ifade etmiştir.

Burak; zorbaların kıskanç, kendilerini küçük düşürmemek ve başkalarının önünde rezil olmamak için bu tür davranışlarda bulunduğunu, insanları tanımadıklarını, buluttan nem kaptıklarını, farklı özelliklere sahip kişileri dışladıklarını, kendilerini öncelik gördüklerini belirtmiştir. Bu kişilerin zirvede olmalarının hoşlarına gittiğini; rezil olmamak, küçük düşmemek, gücünü korumak adına bu tür davranışlarda bulunabileceğini ifade etmiştir. Zorbaların bu kalıplaşmış davranışlara sahip olduğunu, davranışı öğrenmiş olduklarını ve değişmelerinin zor olduğunu düşündüğünü eklemiştir.

Barış; zorbaların diğer bireyleri anlamadıklarını, kendileri iyi bir yaşam sürerken diğerlerinin hayatını zorlaştırdıklarını ifade etmiştir. Bu kişilerin düşüncesiz, duyarsız, kendilerinin iyi yaşam sürmesine rağmen başkasının sürmesini istemeyen, empati eksikliği olan kişiler olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca daha önceden zorbalığa maruz kalabileceklerini, intikam duygusu ya da tepki olarak zorbalığa başvuruyor olabileceklerini ve zorbalık yapmalarında kendilerini daha farklı, daha üstün görme durumunun daha etkili olabileceğini ifade etmiştir.

Gökçe; zorbaların güçlü olduklarını, farklı özelliklerle dalga geçtiklerini, kendilerini yüksekte gördüklerini, kendini gösterme çabası içinde olduklarını, başkaları tarafından şımartıldıklarını ifade etmiştir. Özellikle, başkaları tarafından pekiştirildikleri zaman zorbalık yapmaya daha da fazla devam ettiklerini, kişilerin sessiz kalmasının zorbalığı devam ettirdiğini, çevresinde yaşadığı problemleri olabileceğini, kendisinin de zorbalığa maruz kalabileceğini eklemiştir.

Ece; zorbaları kendilerini üstün görme, daha fazla sevilme ihtiyacı hissetme, saygı duyulmasını isteme, güçlü olduklarını hissettirme, kendini ezik hisseden, intikam duygusuyla hareket eden, zorbalığa maruz kalabilen, kendini küçük gören, bunu insanlardan saklamaya çalışan, önceden, kendilerine çok güvenen insanlar olarak tanımlamıştır. Ayrıca, kendisini seven ve güvenen insanların herhangi bir şekilde zorba davranışlarda bulunacağını sanmadığını, mutlaka bir zorbalığa maruz kalma geçmişinin olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Zorbaca davranışlarda bulunan kişilerin bazen intikam, bazense kendi yaşadıklarına tepki olarak bu davranışları gerçekleştirebildiklerini eklemiştir.

Gökarp; zorbaları güçlü, kendisinden bir şey eksilmesini istemeyen, özgüvenli, başarısız, kendini kabullendirmek isteyen, kendini haklı gören, kibirli bireyler olarak tanımlamıştır. Buradaki özgüveni ise kendilerini olduklarından daha fazla görme olarak açıklamıştır. Ayrıca olağandan fazla güç isteğinde olduklarını, bir bölgede, konuda ya da toplumda söz sahibi olmak istediklerini belirtmiştir. Bu kişilerin ailelerinden ya da çevrelerinden etkilenebildiklerini, bu tür davranışları çevrelerinden öğrenebildiklerini ya da kendilerinin de yaşayabildiklerini, tepki ya da intikam amaçlı gerçekleştirebildiklerini ve duygusal olarak sağlıklı bir durumda olmadıklarını eklemiştir.

Mehmet; zorbaların kendileriyle aynı özellik gösteren kişilere yaklaşmadıklarını, ilgi çekmek amaçlı zorbaca davrandıklarını, “atarlı” davrandıklarını, kötü ünle bile olsa popüler olmak istediklerini, gücünü hissettirmeyi istediklerini, psikolojilerinin bozuk olabileceğini, baskın roldeki kişiler olduklarını, üşendiği şeyleri başkalarına yaptırdıklarını ifade etmiştir. Özellikle, aile içinde yaşadıkları anlaşmazlık, küçük yaşlarda arkadaşları tarafından dışlanma, yine aile içinde yaşadıkları sevgi ve ilgi eksikliği gibi nedenlerden dolayı bu davranışları gerçekleştirebileceklerini belirtmiştir.

Gamze; zorbaları kendi kötü özelliklerini gizlemek için zorbaca davranan, kendisinden daha çelimsiz daha küçük gördüğü kişileri seçen, kendini üstün gören, kıskançlık duyguları ağır basan bireyler olarak tanımlamıştır. Ayrıca bu kişilerin ailesiyle sorunu olabileceğini, bunu belli etmemek için başka kişilerin ailesiyle sorunlarını ortaya dökmeye çalıştığını, dikkat çekme isteği içerisinde olduklarını, okulda popüler olabildiklerini ancak bunu kötü yanlarını ön plana çıkararak yaptıklarını ifade etmiştir.

Akın; zorbaların daha önce zorbalığa maruz kalmış olabileceklerini, kendilerini üstün gördüklerini, alçak gönüllü olmadıklarını ve bu davranışları çevrelerinden öğrenmiş olabileceklerini ifade etmiştir.

Selin; zorbaların güçlü, istediklerini elde etmek için zorbaca davranan, kıskanç, açgözlü ve kalıplaşmış davranışlara sahip olduklarını belirtmiştir. Buradaki güç ifadesini fiziksel den öte, sözel yollarla da kişinin gerçekleştirebileceğini, gücünü kanıtlama isteği içerisinde olduğunu eklemiştir. Ayrıca okulda daha popüler olmayı istediğini, bazen grup halinde takıldıklarını, aslında genel sorunun empati eksikliğinden kaynaklandığını ifade etmiştir.

Tablo 4.2. Katılımcılara göre zorba bireylerin özellikleri

Katılımcılar	Katılımcılara Göre Zorba Birey Özellikleri
Caner	“Sadece kendi çıkarları için eğlencesi için başkalarını riske atıyorlar tüm olay bu.” “Yani herhangi bir insana da böyle yapıyorlar yani eğlenceli yapabiliyorlar. Onlar için insan yani insanı başarısı ya da başarısızlığı önemli değil onları insanın üzülmeye insanın üzüldüğünü görmek önemli diye düşünüyorum ben.” “Benim karşılaştığım zorbalar, böyle genel olarak kendini daha da sevdirmek eğlence çıkarmak için böyle bir şey yapıyorlar ve bunu önlemek için onları eğlence çıkarmak için kendini üzmemek değil onlarla birlikte eğlenmek gerekiyor.” “Küçükken zorbaca davranışlara maruz kaldıkları için yapıyorlar.”
Serdar	“...yani...çünkü kişiyi hor görmeye çalışmaktır ya da kendini daha büyük görmeye çalışmak da aslında zorbalık olarak şey yapılabilir.” “...kişinin çekinmesini sağlayacak tipleri olur. Bir arkadaş grubu olur, o zaman yani genelde öyle oluyor zaten, tek kişi zorbalık yapamaz... Üç beş kişi olacak bir kişiye böyle fokuslanacaklar.” “İntikam için zorbalık yapıyor da olabilir.” “...mesela küçükken falan bir şey geçirmiştir ya da ailesi de bunun gibidir her şeye sinirlenen zorbaca davranan kişilerdir.”
Burak	“Başkalarının önünde rezil olmamak için zorba davranırlar. Ama o rezil olmadıklarını düşünse bile aslında böyle yaparak daha fazla rezil olurlar.” “...nasıl desem buluttan nem kapanlar oluyor. Herşeyine yönelik gidebiliyorlar. Yani şey insanların bütün özelliklerine yönelik bir zorbalık yapabilirler. Mesela dini olur, ırkı olur, cinsiyeti olur. Misal bir kişi farklı bir ülkeden geliyorsa onu öyle dışlayabilirler.”
Barış	“Anlamıyor. Kendileri gayet iyi bir yaşantı sürüyorlar ama başkaları neden böyle bir yaşam sürsün istiyorlar anlamadım. Empati eksikliği de olabilir.”
Gökçe	- Birincisi, bence bunu yapınca sosyal olarak kendilerini daha üstün hissettikleri için. Bilerek her zaman kötü davranıp laflar eden arkadaşlarımdan bir tanesine neden diye sorduğumda bana tek cevabı ‘Çünkü o salak’ oldu. - Verdiği his daha fazla sevilmesine sebep oluyor, belki sevilmesini değil de saygı duyulmasına sebep oluyor.

Katılımcılar	Katılımcılara Göre Zorba Birey Özellikleri
Ece	- Güç gösterisi ya da kendisine yapılanları çevresine yansıtmak için tepki de veriyorlar yani. - Ya da kendisini ezik hisseder, kendisini küçük görüyordur ve bunu insanlardan saklamak için böyle davranıyordur. Bu daha önceden bir şeylerin birikmiş olduğunu gösteriyor. - Genellikle kendine çok güvenen insanlar veya kendini bilen insanlar zorbalık oluyorlar ya da zorbalığa uğrayanlar oluyorlar. Aradaki grup, zorbaya uyuyorlar ya da sessiz kalıyorlar ama bir tane güvenli insan, kendisine benzetebileceği veya kendisini ezme potansiyeli olan veya herhangi bir şekilde kendisinden üstün hissettiği birini dışlama ihtiyacını çok yüksek duyuyorlar
Gökalep	- Yani, kendisi güçlü olduğu için başka zayıfları yaptırım yapıyor. Kendisinden bir şey eksilsin istemiyor. Kim ister ki. Güç gösterisi bu, ben bu kadar güçlüyüm diyor hani. Mesela, dünya çapında örnek verecek olursak Ortadoğu'ya niye büyük devletler gelsin ki. Küçük devletlere yaptırım yapıyorlar, küçük devletleri öne sunuyorlar. Kendisinden bir şey eksilmiyor ki zayıflara zorbalık yapıyorlar. - İşte kendine güvenenler var... ya zaten başarılı öğrenciler, şaka mahiyetinde söyleseler bile kötü sözleri yani gerçeği asla dökmezler ya da böyle çok uç küfürlerle asla bulunmazlar ya da çok uç sözlü tahriklerde bulunmazlar... hani Konfüçyüs onun bir sözü vardı. Kendisini kabul ettirmek için insan şey diyor bağırır diyor ya da şey söz sözlü tahriğe başlar diyor. Bir konuda eksikse kendini o konuda yüksek göstermek için karşıdakini ezerek sesini yükseltir diyor. Onlar da öyle yani...
Mehmet	- Zorbalık yaparak kendi egosunu, gücünü doyuruyor böylece. Benim fikrim, başka nedeni olamaz çünkü. - Psikolojileri bozuk olduğu için kendini sevgi eksikliği hissediyor olabilir. - Zorbalık yaparsa popülaritesi artıp, bunu kazanabileceğini hissediyor olabilir. Başka, herhangi bir yerde başarısı ya da bir şey olmadığı için buradan kendini göstermek istiyor olabilir. Gerekirse kötü yönüyle ünlü olmak istiyor olabilir bunun gibi şeyler.
Gamze	Bence insanlar kendi küçük, kendi zayıf yönlerini gizlemek için insanlara karşı yükselmeye çalışırlar. Mesela, kimisinin ailesi ile ilgili sorunları vardır ama bunu insanlara belli etmemek için hani öbür insanlarla dalga geçerken aslında şey demeye çalışır, “benim ailem çok iyi, senin ailede böyle sorunlar var. Hani bizim ailede hiç böyle şeyler yok”. Ama aslında onun da ailesinde böyle sorunlar vardır. İnsanlar böyle hep kendi kötü özelliklerini gizlemek için insanlara karşı zorbalık yapmaya çalışırlar bence.
Akın	- Küçükken zorba davranışlara maruz kaldıkları için, onlar da büyüyünce onların davranışlarını yapıyorlar. - Kendilerini daha üstün görüyorlar. Yani bir böyle alçakgönüllülük yok onlar da... Ben ondan daha iyiyim daha üstündeyim o altımda ona zorbalık yapabilirim mantığı var yani bence.
Selin	Kıskanıldıkları için. Aslında temel neden kıskançlık ve açgözlülüktür. Çünkü, bir insanda yani zorbalık yapan insanda, zorbalık yaptığı insanda olan, ama kendisinde olmayan özellikler olabiliyor.

4.1.4. Mağdurların özellikleri

Katılımcılar, zorbalığa maruz kalan bireyleri genellikle “sessiz”, “güçsüz”, “tepki vermeyen”, “farklı özellikler sahibi”, “ön yargı ile yaklaşılan” bireyler olarak tanımlamışlardır. Ayrıca, bu bireylerin sessiz kalmalarının, aslında zorbalığın devam

etmesinde etkili olduğunu, yaşadıkları durumu paylaşımları ve tepki vermeleri gerektiğine değinmişlerdir.

Caner; dış görünüşleri, davranışlarının yanlış anlaşılması, zorbalara nasıl tepki vereceklerini bilememeleri sebebiyle, zorbalığa maruz kalılabileceğini belirtmiştir. Bu kişilerin neden zorbalığa maruz kaldıklarını bilmediklerini, sorgulamadıklarını, olacağı varmış şeklinde düşündüklerini ifade etmiştir. Ayrıca bu kişileri, kendilerine ön yargıyla yaklaşılan, sessiz, kabullenmiş, çelimsiz, güçsüz kişiler olarak tanımlamıştır.

Zorbalığa maruz kalanlar, kendi halinde yaşayan ve diğer şeyleri aslında umursamayan insanlar oluyor. Artık kabullenmiş, güçsüz, çelimsiz kişiler oluyor genelde. Yani zorbalığı yapan kişi de eee, zorbalığı yaptığı kişinin sessiz kaldığını gördüğünde zaten, onu bir oyuncak gibi kullanmaya başlamıştır ve bunu devam ettirecektir...İnsanlar yaptıkları bir yaptıkları bir şey yüzünden de zorbalığa maruz kalabilirler. Belki çok önemli bir şey yapmamışlardır ama diğer kişiye bu çok şey olarak gelebilir. Mesela, sen onun kalemini almışsındır ama o kaleme çok değer veriyordur. Sizden de bunun intikamını almak istiyor da olabilir. Yani başka... Aslında, eee günümüzde birçok kişi zorbalığa maruz kalıyor ve kimse bunun nedenini bilmiyor neden olduğunu sorgulamıyor kimse.

Serdar; zorbalığa maruz kalan kişileri güçsüz, kıskanılan, kendini ifade edemeyen, farklı özelliklere sahip olan kişiler olarak ifade etmiştir. Bu kişilerin karakter ve mental olarak daha güçlü olduklarını, ancak fiziksel olarak zorbalardan daha güçsüz olabildiklerini eklemiştir.

Yani diğerlerinden daha... diğer insanlardan daha farklı oldukları için, genelde zorbalığa maruz kalıyorlar diye düşünüyorum. Atıyorum, teni daha koyudur dalga geçerler, zorbalık yaparlar, diğerlerinden daha başarılıdır ineksin diye dalga geçerler, atıyorum spor dalında iyi değildir yapamıyordur onunla dalga geçerler zorbalık yaparlar genelde. Karakter olarak ve mental olarak daha çok zorbalığa uğrayan kişiler daha güçlü oluyor. Ee zorbalık yapan kişiler de daha çok fiziksel olarak daha güçlü oluyor ki kendisine bir şey yapılamasın.

Burak; zorbalığa maruz kalan kişileri güçsüz, sessiz, farklı özelliklere sahip, kıskanılan ve haklarını savunmayan kişiler olarak ifade etmiştir.

Yani, insanların özellikleri, sessiz kalmaları, zorbalığa maruz kalmasına sebep olabilir. Sessiz kaldıkları için diğer kişiler onun güçsüz olduğunu düşünürler. O yüzden, zorbaca davrananlar, onun üzerine sürekli giderler. Sosyal olarak, ruhani olarak daha güçsüzlerdir. Bazı zorbalarda grupça dolaşıyor, o yüzden ses çıkaramayabilir.

Bariş; mağdurları, fiziksel, duygusal, davranışsal farklarından dolayı bedensel, bireysel farklılık gösterdiklerini, başarılı olduklarını, bu nedenle zorbalığa maruz kalabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca, zorbalığa maruz kalan kişilerin düşüncelerinin farklı olması, diğer kişilerle düşünceleri çatışması, kişilerin birbirlerini anlayamamaları gibi durumların etkili olduğunu belirtmiştir.

Fiziksel, duygusal ya da davranışsal farklılıklarından dolayı, mesela bir gözlük takıyor olabilir ya da işte engelli falan olabilir, zorbalığa maruz kalabilir. Eee, fiziksel özelliklerden daha çok bir de immm öbür grupla bir kişinin düşünceleri farklı olduğu için düşünceleri çatıştığı için kalıyorlar. Ya da zorbaların başarı seviyesi daha alt seviyede olur, ben daha yukarıda olduğum için aşağı çekmeye çalışıyor olabilirler üzerek.

Gökçe; zorbalığa maruz kalan kişileri güçsüz, çekingen, farklı özellikleriyle dalga geçildiğini, sessiz kaldıklarını, olaylara izleyici olduklarını, bazı özellikleri bakımından farklılık gösterdiklerini, başarısız olduklarını, utangaç olduklarını, kendilerini anlatamadıklarını, iletişime kapalı olduklarını ve fiziksel olarak farklılık gösterdiklerini ifade etmiştir. Bu farklılıkların boy, kilo gibi dış görünüşle de alakalı olabileceğini eklemiştir. Ayrıca sessiz ya da tepkisiz kalmalarının da zorbalığa neden olabileceğini belirtmiştir.

Yani konuşmaktan utanıyor olabilir, yani öyle olunca konuşmayınca da küçük düşürülüyor ya da zorbalığa maruz kalıyor olabilir. Yani dış görünüşü kısa boyludur. Onunla dalga geçerler ya da boyu çok uzundur. Onunla dalga geçerler ya da kilodur onunla dalga geçerler. Yani, maddi açıdan sıkıntılıdır. Onunla dalga geçerler öyle olur ya da başarısızdır öyle olur.

Ece; zorbalık karşısında sessiz kalanları “zorbaya uyan insanlar”olarak tanımlamıştır. Kişisel özellikleri, öğretmen, çevre tarafından ilgi gösterilmesi, fazla dobra olmaları, farklı özelliklere sahip olma gibi nedenlerle zorbalığa maruz kalabileceğini ifade etmiştir.

Genellikle kendine çok güvenen insanlar veya kendini bilen insanlar, zorbalar oluyorlar ya da zorbalığa uğrayanlar oluyorlar. Aradaki grup zorbaya uyuyorlar ya da sessiz kalıyorlar ama bir tane güvenli insan, kendisine benzetebileceği veya kendisini ezme potansiyeli olan veya herhangi bir şekilde kendisinden üstün hissettiği birini dışlama ihtiyacını çok yüksek duyuyor.

Benim gibi fazla konuşuyorsa ya da fazla dobraysa zorbalığa uğrayabilir. Ya da yani mesela öğretmenler ve çevre tarafından. Yani, arkadaş grubu dışındakiler tarafından fazla ilgi duyuluyorsa, bu herkesin gözüne batacaaktır ve biri bu neden yüzünden grup içerisinde

onu ezmeye çalışacaktır veya susma potansiyeli çok yüksekse mesela, buna sataşırsam bu belki, bu belki susacak ve buna sataşırsam belki tepki verecek veya buna sataşırsam belki korkacak mantığı var.

Gökalp; zorbalığa maruz kalan kişileri güçsüz, zayıf, güce ihtiyaç duyan, karşılaştığı davranışlara ses çıkaramayan, kabullenmek zorunda kalan, çaba harcaması gereken ve başarılı bireyler olarak ifade etmiştir. Bu kişilerin genellikle yaşadıkları durumu paylaşamadıklarında benzer durumlarla tekrar karşılaştıklarını, paylaşmaları gerektiğini belirtmiştir. Ona göre sessiz kalmanın, zorbanın işine geldiğini, bu yüzden mağdurların korkmamaları gerektiğini, ancak genel olarak mağdur kişilerin çaresizlik hissettiğini ifade etmiştir.

Yani güçlülere, büyüklere bir şey diyemiyorlar ki. Çünkü mesela büyüklere bir şey dese kendinden bir şey eksilecek ya da yavaş yavaş ama kabullenmek gerek. Biz onları yenemeyiz gibi yani. Çaresizlik dese zaten kendisi yok olur. Zaten kendisinin hayatta kalabilmesi için güce ihtiyacı var o da güçlü olanın egemenliğinde oluyor. Yani, zorbalığa maruz kalan insan daha güçsüz olduğu için mecburen boyun eğiyor ama olmaz, eee mesela sokakta biri mesela gasp ediyor paranızı ya da başka bir şey alıyor. Ailene babana söylersen seni işte bulurum işte öldürürüm falan gibi şey söylüyor. Siz korktuğunuzda kimseye bir şey söylemiyorsunuz. Sizin paranızı alıyor, yine alıyor yine, yine. Paylaşmamız lazım.

Mehmet; zorbalığa maruz kalan kişileri güçsüz, iradesi zayıf, sessiz sakin, kimseye karışmayan, mecburiyetten ses çıkaramayan, karşılık veremeyen, paylaşmayan, paylaşılsa bile ispiyoncu olarak değerlendirilen, tepkisiz kaldığı sürece de zorbalığa uğraması muhtemel olan, ama zorbalıktan korunmak için de sessiz kalmak zorunda kalan, baş eğmek zorunda kalan insanlar olarak tanımlamıştır. Ayrıca güçlü olanın bastırdığını, güçsüzün belki zorbayı önemsemediğini ya da sesini çıkarmaya korktuğunu, çünkü altta yatan başka sebeplerin olabileceğini ve aslında sesini çıkarmaması halinde bu tür davranışlara maruz kalmaya devam edeceğini belirtmiştir.

Bence zorbaya karşı çıkmalı. Çünkü, onu ondan üstün kılan herhangi bir özelliği yok. İkisi de insan sonuç olarak ama kendini hep böyle şeylere maruz kaldığı için bir tık daha, biraz kaba bir kelime olacak ama kendini ezik hissediyor ve böyle olduğu zaman da ona başkaldırma cesareti bulamıyor. Aslında ona başkaldırıp yapma dese, o, karşıındaki kişi de afallar yani. ‘Bu niye böyle yaptı? Bundan sonra bana böyle şeyler yapabilir. Buna dokunmasam daha iyi olabilir’ diyebilir.

Eğer fiziksel olarak karşılık verirse o da zorba oluyor. O yüzden, sadece sözel olarak bunu yapmadığında, belki itişme kakışma tarzı bir şey oluyor sonra öfke patlaması oluyor ki çocuk yapabilir, haklıdır yani. Başkasıyla da paylaşmıyor. Bunu, çoğu kişi şu yüzden yapmıyor benim fikrim. Atıyorum şimdi o çocuk bunu yani X adlı kişi, Y adlı kişiye bunu yaptı ya. Şimdi Y adlı kişisi gidip bunu öğretmene söylese öğretmen uyarmaya geliyor bu sefer de çocuğa sınıfta ispiyoncu, ispikeçi gibi bir şey yapılıyor çocuk da bunu yaşamamak için içine atıyor. İşte bunu kendisinin çözmesi lazım aslında. O, cesareti bulup karşı koyduğu sürece karşısındaki zorbalık yapamaz.

Gamze; zorbalığa maruz kalan kişileri tepki gösteremeyen, sessiz kalmak zorunda kalan, çelimsiz olarak tanımlamıştır. Zorbaların bu bireyleri daha güçsüz kişiler olarak gördüğünü bu davranışlar karşısında tepki vermedikleri için böyle algıladıklarını ifade etmiştir. Ayrıca mağdurların baskıyla karşılaşabildiklerini, bu nedenle sustuklarını ve sessiz kaldıklarını eklemiştir.

Zorbalar genelde hani küçük, çelimsiz diye düşündükleri tipleri seçerler. Hani bu kişi, derslerde de sessiz duruyorsa, hani ben ona bir şey yaptığım zaman bana tepki vermeyecek demektir. Öğretmene söylemeye cesaret edemeyecektir. Sonuçta ben daha iri ya da kalıplıyım hani o küçük birisi ve benden korkacak mantığıyla insanlara karşı sataşıyorlar. Bu tür genelde küçük çocuklar olduğu için hani çok fazla zorbalığa maruz kalıyorlar.

Akın; zorbalığa maruz kalan kişilerin kıyafetlerinden, görünüşünden kaynaklı olarak zorbalığa maruz kalabileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu kişilere önyargıyla yaklaşıldığını ve bu kişilerin sabırlı kişiler olduklarını ifade etmiştir.

Onlar, kendini eee birazcık daha sabırlı oldukları için ezilenleri ezilenler tarafından görürler. İnsanın kıyafetinden, görünüşünden ve kişiliklerinden dolayı zorbalığa maruz kalabiliyorlar. Şey kişileri tanımadan önyargılı davranmak zorbalığa maruz kalmasına neden oluyor.

Selin; zorbalığa maruz kalan kişileri güçsüz, fiziksel güçsüzlükten ziyade duygusal olarak karşı koyacak güçte olmayan, zorbalığa karşı koyamayan, kendini savunamayan ve kıskanılan kişiler olarak ifade etmiştir.

Kıskanıldıkları için. Mesela zengin oldukları için. Aslında temel neden kıskançlık ve açgözlülüktür. Çünkü, bir insanda yani zorbalık yapan insanda, zorbalık yaptığı insanda olan, ama kendisinde olmayan özellikler olabiliyor. Mesela, birisi çok zeki birisi. O yüzden de hem sevilir hem de nefret ediliyor. O nefret edilenlerden birisi de kabadayının teki. Çıkışta bir köşeye sıkıştırıyor ve ondan hıncını almak için dövüyor.

Örnek olarak o kişiye bedensel olarak güçsüz olabilir ama zihinsel olarak güçlüdür. Tam tersine bedensel olarak güçlüdür ama eee nasıl desem eee zorbalıklara karşı koyamıyor olabilir.

4.2. Zorbalığa Maruz Kalma

Katılımcılar, yaşadıkları zorbalıkların daha çok “duygusal” boyutta olduğunu belirtmektedirler. Genellikle “dışlanma”, “yalnız bırakılma”, “lakap takma”, “dozu aşan şakalar”, “motivasyonunun düşürülmeye çalışılması” gibi durumlarla daha fazla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Ancak, katılımcıların kendilerine yapılan zorbalıkta, kimi zaman duygusal davrandıkları düşünülmektedir. Çünkü kendilerine yapılan zorbalık örneklerinin, yine kendilerinin tanımladıkları zorbalık, mağdur ve zorba kavramlarıyla tam örtüşmediği görülmektedir.

4.2.1. Yaşanılan zorbalık

Katılımcıların okullarında yaşadıklarını ifade ettikleri ve kendilerinin sınıflandırdıkları zorbaca davranışlar Tablo.4.3.’te verilmiştir. Katılımcıların daha çok fiziksel, sözel, duygusal ve sanal olarak sınıflandırılabilen davranışlara maruz kaldıkları görülmüştür. Ayrıca, bazı öğrencilerin, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu’nda belirttiği boyutta zorbalığa maruz kalmadıkları sonucuna da ulaşılmıştır. Bu durum, form uygulaması sırasında öğrencinin formu net anlamaması ya da gerçeği yansıtmak cevaplamalarda bulunmadıkları için olabilir. Yapılan görüşme sonrası, yaşanan zorbalığın boyutu daha net anlaşılmıştır. Ayrıca, katılımcılardan bazıları sadece arkadaşlarından değil öğretmenleri tarafından da zorbalığa maruz bırakıldığını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.3. Yaşanan zorbalık

Katılımcı	Yaşanan	İfade
Caner	İftira atılması, iftiranın yayılması, hatalarının direk yüzüne vurulması, dışlanması ve hatalarının büyütülmesi	*Bir seferinde iftira atılmıştı, benim üzerimden okulda ve bu iftiranın çok kötü sonuçları oldu...Okulda tanınan birisiydim ve bu iftira, herkesin beni kötü gözlerle bakmasına neden oldu. (Olay kişisel bilgiler içerdiği için metinden çıkarılmıştır.)

Katılımcı	Yaşanan	İfade
Caner (Devam)	Motivasyonun düşürülmeye çalışılarak başarısız olmanın istenmesi, hata aranması, başarı ve akademik anlamda iyi olmasının kısıkanılması, başarımı aşağı çekmeye çalışılması	*..... aynı sınıftayız ve birincilik koltuğuna o oturmak istiyor, sınıfta ve benim sınıfta yaptığım herhangi bir hatayı büyütürken sanki çok böyle büyük bir hata yapmışım gibi bir hale getiriyor. Yani evet, o da başarılı ve benim motivasyonumu düşürmeye çalışıyor, özellikle sınav günlerinde. Bu tür olaylarda çok karşılaşıyorum. Sınav öncesi şakaları olsun, moral düşürücü sözleri olsun gibi birkaç şey söylüyor. Aslında, çok takmıyorum ama yine de uzaktan da olsa moralimi bozuyor. Genel olarak böyle oluyor. Bazı kişiler açısından bu genelde benim moralimi düşürmek için oluyor.
Serdar	Hoş olmayan sözlerde, küfürler, lakap takma, bilinçli bir şekilde rahatsız edilme, sınırı aşan şakalara maruz kalma, itme kakma gibi davranışların, sanal ortamda fotoğrafının izinsiz paylaşılması	...Nadiren oluyor... ...Mesela ondan sonra böyle yerime oturacakken işte sıranın altına atıyorum silgi koyuyor, o tarz yani şakalar... ...küfür oluyor genelde bizim sınıfta, diğer sınıflarda da toplum içinde de ama hakkında söylenti çıkarma çok nadir oluyor yani hiç olmuyor da denebilir... ...Mesela atıyorum inek falan diyorlar... ...Küfür edip duruyorlar...
Burak	Taklit edilme, Yanlış bilgi yayma, İftiraya maruz kalma	Ben, benim taklit edilmemi sevmem ama yapıyorlar. (Paylaşılması istenmediği için olay aktarılmamıştır.)
Barış	Sebepsiz yere dalga geçme, bedensel müdahale, dalga geçme, hakkında olmadık şeyler söyleme, bilerek rahatsız etme,	...Fiziksel olarak eee işte o vurma falan el kol şakası öyle şeyler yapıyorlar. İttirme kaktırma oluyor, yere düşürme falan. Şakanın dışına çıkıyor. Haftada birkaç kere oluyor. ...Eee mesela herkes aynı konuda konuşuyor, ben farklı bir fikir ya da bir düşünce ortaya koyduğumda dışlıyorlar. Herkesin aynı kendisinden olmalarını istiyorlar. Birkaç günde bir olabiliyor. ...Dalga geçme oluyor
Gökçe	Dışlanma, dalga geçme, küfür, itirme, başarısının kısıkanılması, haksız yere suçlanma, yalnız bırakılma, bilinçli şekilde moral bozma, motivasyonun düşürülmeye çalışılması, sürekli hatasının aranması	* Okulu çok fazla sevmiyorum, arkadaşlarım arasında çok fazla problemlerim var. Yani mesela böyle dışlanma olsun, dalga geçme falan olsun onları yaşıyorum yani. Bir de böyle sınıf ortamına sanırım çok fazla uyamıyorum. Çünkü ben biraz daha böyle kuralcıyım yani kural varsa ona uymak zorundasındır. Ama sınıftakiler işte biraz daha böyle sert falan oldukları için çok fazla anlaşılamıyoruz yani o yüzden çok sevmiyorum. *Sınıftaki böyle birkaç kişi hariç herkes küfür ediyor. Hani siz ankette demiştiniz ya haftada bir falan diye ben günde 10 kere duyuyordum sınıfıta. * (Özel bilgiler içeren kısımlar çıkarılmıştır) ...Ben sonra okulun son günü bir tek o benimle konuştu yani kalan kimse doğru düzgün benimle konuşmamıştı. Sınıftakiler de o popüler olanlarla konuştukları için onlarla yakın oldukları için benimle konuşmuyorlar yani ben dışlanıyorum.

Katılımcı	Yaşanan	İfade
Ece	Dışlanma, hatanın abartıldığını, dalga geçme, fiziksel şiddet, konuşmasının engellenmesi, hak ettiğinin altında not verilme, tehdit, yanlış yargılama	* 4.sınıftayken İngilizce hocamız kulağımı çekmişti. Acıtacak şekilde kulağımı çekmişti. Sebebini proje ödevini getiriyordum gereğinden iyi yapmışsın diyerek 95 veriyordu. Beni pek sevmiyordu. Şu anda sorunlu bir dersten bir kere ona karşı bir şey demeye çalıştığımda kulağımı çekmişti. *etkinliğimi bitirmiştin. Arkadaşlarım bitirmesine zaman vardı ve ben de açtım ve kitabımdan birkaç sayfa okuyordum ve öğretmenim bir anda kitabımı kapattırıp bağırıma başladı. Sen sınıftaki diğerlerinden farklı değilsin daha özel olduğunu düşünme, onlar etkinlik yaparken sen kitap okuyamazsın. Başladı, başladı, dersin 15 dakikasını bana sayarak harcadı...Hani ama çok moralimi bozmuştu dedikleri ve dersin çıkışında direk rehberliğe gittim. Rehberliğe giderken beni yakaladı neden rehberliğe gidecektin diye ve ben hocam dedim özel bir şey. Büyük ihtimalle kendisi ile alakalı olduğunu anladı ve dedi ki ben senin sınıf öğretmeninin sen bana söylemesen de ben gider ondan öğrenirim falan. * Derslerde özellikle yani dediğim gibi eğer bu, bu kadar sık olmasaydı, ben zaten kendimi dersten ayırmazdım. Mesela 2 günde bir bile olsaydı derdim ki hani daha az konuşsam çözülecek. Ki öyle de yaptım ama bundan sonra dediğim her kelimeye her seferinde saldırılmaya başlandı ve ben de tamam dedim.
Gökalep	Dozu aşan şakalar, lakap takma, küfür etme, el-kol şakalarının sınırı aşması, öğretmenin bağırması, dalga geçme, fiziksel şiddet	* Bana da şişko diyorlar kabul ediyorum ben zaten. Yani desinler ne yapayım. * Mesela başarı yüzünden de çok dediler öğrenciler hemen şey diyor inekler falan filan diyor öff. * Çekemiyorlar yaa çekemiyorlar mesela sunucu olmamı bile çekemediler ama ben onlarla zaten arkadaşlık kurmuyorum. Sorun da bu zaten ya ben niye ona arkadaşlık kurayım ki. Çünkü şakası bile bedensel bir tahrik ya da sözlü bir tahrik. * Sözlü hareket yapıyorlar, ensene vuruyorlar küfür ederek kötü söz söylüyorlar işte.
Mehmet	Emretme, kızma, lakap takma, hakaret etme, laf sokma, yanlış anlaşılma, tehdite varacak ifadeler kullanılması	* Benim geçen seneye kadar boyum çok kısaydı. Cüce diyorlardı. * Herkesin adrenalini yükselmiş. Herkes patlayacak bir adam arıyor. Ben de orada ona patlıyorum. Çünkü adam direk '.....' diyor. Ben şimdi ona nasıl tepki vermem? * En ufak şeyde alevlenme. Mesela 'şunu çöpe at' diyorlar. Atmadığın zaman kızıyorlar. Çok saçma bir şey. *Dönem başında çoğu hocamla, birkaç hocamla aram iyi değildi üç hocamla. İlkile konuştuk ben özür diledim, hoca özür diledi, hallettik. Çünkü, öğretmenler biraz daha olgun insanlar, seni anlıyorlar. İkinci hoca, derste mesela en ufak bir şeyde bana laf sokuyordu.
Gamze	Arkadan konuşma, arkadaş gruplarına alınmama, dalga geçme, iftira atma, sınırı aşan şakalar, küçümsenme, rahatsızlık verme	* Bensiz açtıkları bir grup var mesela, WhatsApp grubu. Hani orada böyle konuşmalar falan geçiyor. Hani ben o grubun olduğunu mesela bilmiyordum. O yüzden hani onlara karşı pek yakın davranmamaya çalışıyorum ama yine de bir üzüntü oluyor hani arkadaşım dedikten sonra. *Ya benim ya sesimle ya da boyumla dalga geçiyorlar genelde. Hani sınıfta en kısa olmasam da yine de boyumla dalga geçiyorlar. * Arkamdan konuşup böyle şey yapılabiliyorlar, hani o yüzden arkadaşım dediğim kişiler diye diyorum çünkü hani normalde gerçek arkadaşım değiller. *Ya mesela hani bana çok değer vermediklerini hissediyorum ben arkadaşlarımdan bana karşı.

Katılımcı	Yaşanan	İfade
Gamze	Arkadan konuşma, arkadaş gruplarına alınmama, dalga geçme, iftira atma, sınırı aşan şakalar, küçümsenme, rahatsızlık verme	*Pek bir şey demiyorlar ama taklit ediyorlar hani sesimi taklit etmeye çalışıyor ve ben bu durumdan rahatsız oluyorum. Hani boyum da kısa olduğu zaman mesela bazıları şeyi yapıyor çok uzun oldukları zaman “Azra neredesin seni göremiyorum” gibi şeyler söylüyorlar. *Mesela, benim boyumda dalga geçiyorlar hani sınıfta, hani en kısa olmasam da hani yine de boyumla dalga geçiyorlar. Ya benim ya sesimle ya da boyumla dalga geçiyorlar genelde. Pek bir şey demiyorlar ama taklit ediyorlar hani sesimi taklit etmeye çalışıyor ve ben bu durumdan rahatsız oluyorum. Hani boyum da kısa olduğu zaman mesela bazıları şeyi yapıyor çok uzun oldukları zaman “... neredesin seni göremiyorum” gibi şeyler söylüyorlar. *Bazen öğretmenler yapıyor, bazen öğrenciler kendilerini üstün görmeye başlıyorlar hani böyle şey olunca biz sizden daha zekiyiz, hani biz hep bunu yapabiliriz mantığında gidiyorlar. Hani o yüzden ben okulda çok böyle eşitlik olduğunu sanmıyorum. *...onlar hep kendilerini üstün gördükleri için hani bizi küçümsüyorlar böyle durumlarda.
Akın	Dalga geçme, lakap takma, sanal ortamda korkutulma, dışlanma	* İster istemez oluyor ya. Hani bazen insan sinirleniyor ağzından küfür kaçıyor ama grup, gruplaşma, gruba almama şeyleri oluyor. Hem sınıfta oluyor hem okulda oluyor. *...ispiyoncu geldi falan diyorlardı yani. Mesela, bir tane arkadaş bize anısı olsun diye bir defter almış ona yazılar falan yazıyordu işte. Sonra arkadaş hepsini okuduğu zaman hep yani o defterde genelde böyle şey oluyor, yazıyorlar. Mesela 3 tane arkadaş var muhteşem üçlü diyorlar, oraya öyle yazmışlar, bir arkadaş iş işte genelde böyle çok şakacı ona şakacı falan yazmışlar. Bana da ispiyoncu yazmışlar. O da benim sinirimi bozmuştu. * Yani şey beni şey unutmamak için öyle yazmışlar. Çünkü kişiliğim öyle olduğu için yazmışlar. Yani şaka amaçlı değil. * Yani çünkü onlar öyle olduktan sonra beni dışlamaya başladıkları zamanda böyle tek başına kalmışsın gibi hissediyorsun. Bi de yalnız hissediyorsun. Bi de hani ergenlikte senin ergenlik döneminde zaten alınmalar çok olduğu için böyle bazen ara sıra kendimi intihar edesim falan da geliyor. Yani biraz daha ergenlikten dolayı aslında tek şeyden dolayı değil ama bilmiyorum. * ...geçmişine baktığın zaman bir daha böyle yalnızlık geliyor. * Yani genelde böyle ne kadar çok sıklıkla eee karşılaşıyorum ayda bir falan yani. * Mesela arkadaşım ku.. yani kulağıma bağırıyordu. Kulağım bayağı ciddi bir şekilde böyle ağrıyordu. * Bazen öyle yani dışlanmış hissediyorum. *Instagram’da korkutmuşlardı. Başka biri gibi. Biraz böyle işte şey sanki beni tanıyormuş gibi işte birazcık beni korkutacakmış gibi seni işte okula giderken çalacağız falan filan gibi şeyler de yaptılar.
Selin	İstenemeyen davranışlarla karşılaşma, dalga geçtiklerini, lakap takma, dışlanma, sözel olarak rahatsız etme, küfür	* Küfür. Bir ara Minecraft oynuyordum. Çoklu oyunculuda oluyordu. * Bu okula ilk geldiğimde biraz dışlanıyor gibiydim. Bu yüzden de ilk geldiğim zamanlarda pek arkadaş edinemedim. En çok bu dönemde arkadaş edinebilmeye başladım. * Lakap takmışlardı sınıfta bir arkadaşım yüzüm kızardığından dolayı ‘domates’ demişti. Biraz moralim bozuldu biraz da komiğime gitti.

Katılımcı	Yaşanan	İfade
Selin	İstenemeyen davranışlarla karşılaşma, dalga geçtiklerini, lakap takma, dışlanma, sözel olarak rahatsız etme, küfür	* Mesela bir kız grubu geliyor. Bana saçma sapan şeyler söylüyor. * Ben zaten şakalara fazla alırım. Bir de şakalı...şaka yapıldığını anlamam. Çünkü anlayamıyorum. Bunu kasıtlı olarak yaptığını zannediyorum.

4.2.2. Zorbalık sonrası yaşananlar

Katılımcıların yaşadıkları zorbalık sonrasında, genelde yalnız kalmayı tercih ettikleri, yaşadıkları durumları paylaşmadıkları, iletişimi azalttıkları, kendilerini dışlanmış hissettikleri bulunmuştur. Genellikle, duygusal anlamda etkiler yaşadıklarını, dersten uzaklaşma gibi durumlar olsa bile, akademik anlamda bir etkiyle karşılaşmadıklarını da belirtmişlerdir.

Caner, maruz kaldığı zorbalıklar sonrasında sosyal ortamdan uzaklaştığını, daha az iletişim kurduğunu, yaptığı şeylerden zevk almadığını ifade etmiştir.

Bu olay olduğunda genelde kimseyle çok görüşmeye gerek ailem olsun gerek arkadaşlarım olsun, kimseye de çok fazla konuşmamaya başladım. Çünkü, biraz daha fazla içme kapanmışım ve sadece yapmam gerekeni yapıyordum ve yani mesela bana bunu yap dediklerini yapıyordum ve yerimde duruyordum sadece. Başka eğlenmek için olsun veya bir şey yapmam için mesela normalde bir ödev yaparken ben bilmediğim bir şey olduğunda araştırırım veya sorgularım ama bunu yapmamıştım o dönem içerisinde. Sadece yapmak için yaptım bir şeyleri bir şey öğrenmek için değil okula da gitmek için gittim.

Serdar, yaşadığı zorbalıklardan fazla etkilenmediğini belirtmektedir. Genellikle bu tür durumlar sonrası arkadaş ortamından biraz ayrı kaldığını, kendisi ile baş başa kalıp durumu düşündüğünü, ardından arkadaşlarıyla paylaştığını belirtmiştir.

Arkadaş ortamında falan biraz ayrı kalırsın ama akademik yönden falan pek etkilemem diye düşünüyorum. Kendimle dertleşiyorum. Böyle bazen gel bi oturayım kendi kendime falan diyorum Neden oldu, niye oldu, şöyle böyle işte şunlar oldu bunları oldu diye böyle kendi kendime düşünüyorum. Ama genelde böyle yakın dostlarına falan da açıyorum böyle dertleşiyoruz onlarla. Kendi dertlerini söylüyorlar. Böyle içime böyle bir huzur doluyor ama bazen arkadaşına da mesela anlatmak istemiyorum diğeri şey onun

da arkadaşdır ondan kaynaklı. Mesela şimdi onu da anlatmayayım dersin, içinde kalır bu tür durumlarda.

Burak, yaşadığı durumlardan etkilenmediğini, çünkü bir süre sonra çözülebildiğini ifade etmiştir. Ancak bu tür durumların onu sinirlendirebildiğini, bir zaman sonra sinirini başka kişiden çıkarabildiğini belirtmiştir.

Genelde etkilemiyor. Gıcık etmeye çalıştıkları için, onu bildiğim için. Ondan bir zaman sonra geçiyor genelde onlar da bir zaman sonra çözülüyor. Ama insan sinir depoluyor işte. Bir zaman sonra o sinir patlıyor. Kime denk gelirse işte.

Gökçe yaşadığı durumlar karşısında akademik olarak etkilenmediğini, ama okulu sevmeme, iletişimi azaltma, problem yaşama gibi durumların gerçekleştiğini belirtmiştir. Ayrıca, duygularını daha çok içine attığını, kendisini anlatma ihtiyacı hissettiğini de eklemiştir.

Okulu çok fazla sevmiyorum, arkadaşlarım arasında çok fazla problemlerim var... Bir de böyle sınıf ortamına sanırım çok fazla uyamıyorum... Genelde insanlardan uzaklaşıyorum... İnsanlarla çok fazla konuşmuyorum mesela... Önceden herkesle konuşurken şu an böyle üç dört kişiyle konuşuyorum. Yani, çoğunlukla konuşmamayı yani konuşmayıp geri çekilmeyi tercih ediyorum... Böyle birisiyle sohbet etmekten utanıyorum. Mesela rehber öğretmen beni tanımıyordur yani öyle olunca çok da şey yapmıyorum anlatmak istemiyorum...Ama size anlatınca, böyle içimden şey oluyor, böyle rahatlıyor, böyle hani birisine anlatmak istemişimdir hatta bu yüzden sohbet etmeyi de böyle dört gözle bekliyordum. Böyle sohbet edelim artık falan diye bekliyordum. Böyle bazen gece mesela tek başıma düşünüyorum, ağlıyorum, böyle böyle şeyler de oluyor. Hep birisiyle sohbet etmek iyi geliyor....Ama derslerimi etkilemiyor bence yani çünkü derslerim yine iyiydi hala iyi.

Ece, yaşadıkları sonrası dersten uzaklaştığını, iletişimi azalttığını, konuşmadan önce daha temkinli davrandığını ve konu hakkında konuşmamayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca yaşadıklarından akademik anlamda etkilenmediğini de eklemiştir.

Okulda ders dinlememeye başladım zaten 5, 6 ve 7' de okulda ders dinlemedim, yani tamamiyle engellendim. Çünkü derste konuşamıyorum, derse ilgimi verdiğimde tepki görüyorum ben de dersi dinlememeye başladım. Böyle arkada oturup bakıyordum yani. Derslerde özellikle yani dediğim gibi eğer bu, bu kadar sık olmasaydı. Ben zaten kendimi dersten ayırmazdım. Mesela 2 günde bir bile olsaydı derdim ki hani daha az konuşursam çözülecek. Ki öyle de yaptım ama bundan sonra dediğim her kelimeye her seferinde

saldırılmaya başlandı ve bende tamam dedim. Tabii çok denedim ya da çok denedim gerçekten.

...Çünkü, bu sadece alacağım tepkiyi daha da büyütecek mantığı ile hani biri sana öyle davranıyorsa gidip onu mantıkla konuşarak başka bir yöne çeviremezsin. Çünkü zaten mantıklı bir şeyle başlamadıysa mantıklı bir şekilde çeviremezsin mantığıyla. Yani pek yaklaşmadım açıkçası. Konuşsam da işe yaramadığı için.

...Sadece bazı konularda kendimi geri çekiyorum. Arkadaşlık ilişkilerimi ön plana çıkarabilmek için. Ya mesela okulla alakalı bir şeyleri ya da bir yerde bir yazı okumuşumdur. Çok ilgimi çekmiştir. Bu konu mesela köpeklerle alakalı bir şey okudum ve köpekleri çok seven bir arkadaşım var. Bunun onu ilgilendirdiğini düşünüyorum genellikle söyledim. Ama okuldan dediğim gibi arkadaşlarımın ilgileneneğini düşündüğüm için paylaştığım bilgiler nedeniyle çok tepki gördüğüm için artık onları da söylemiyorum. Artık bilgi paylaşmıyorum. Bu garip bir seviyeye geldi. Sınavın saatini kim biliyor denildiğinde bile sınavın saatini söylemeden önce bile 10 saniye düşünmem gerekiyor. Sınavın saatini söyleyeyim mi söylemeyeyim mi diye.

...Yaşadıklarım hakkında konuşmuyorum yoksa normalde çok konuşkan biriyim yani arkadaşlarımla hep konuşup gülüyorum.

Gökalp, yaşadığı zorbalıklar sonrasında akademik olarak etkilenmese de dersten uzaklaştığını, dersten sıkıldığını, ailesinden sakladığını, yaşadıklarını içine attığını ifade etmiştir. Ayrıca sosyal yaşantısında da problemler yaşadığını dile getirmiş ancak içeriği hakkında bilgi vermek istememiştir.

...Oluyor bir sonrasında hoca anlatıyor ya mesela ben burada aşağıda motor falan filan böyle değişik değişik şeyler yapıyorum. Küçük küçük icatlar yapıyorum ya da işte kalemimi düzeltiyorum falan filan. Onu bozuyorum sonra onu toplamaya çalışıyorum falan. Ama işte cidden dersten sıkıldığım zaman gidiyorum falan yüzümü falan yıkıyorum öyle.

...Sosyal yaşantı anlamında da yaşıyorum ama kayda değer değil yani çok.

...Konudan konuya değişiyor. Yani çok üst bir noktaysa ben ailemle paylaşmıyorum genelde. Sınıfsal bir şeyse ya da mesela çok çalıştım diye dalga geçtiklerinde diyor ben böyle böyle falan diye. Çünkü onlar daha çok üstüme titiriyor. Yani abartmazlar da yani gerek yok ki onca işi var zaten. Bir de kafasında bu bir de bunla yormayayım yani ne olacak. Ama abimle paylaşıyorum onun işi gücü yok paylaşıyorum.

Mehmet, yaşadığı davranışlar sonrasında akademik anlamda bir problem yaşamasa da dersten uzaklaşma, derse odaklanamama ya da sinirini ailesinden çıkarma gibi tepkilerde bulunabildiğini belirtmiştir. Bu tür durumlar karşısında en fazla gösterdiği tepkinin ise sinirlenmek olduğunu, bazen zorbayla yüzleşmek istediğinde öğretmenler tarafından engellendiğini, kendini anlatamadığını, bu nedenle içinde kaldığını ifade etmiştir.

Kendi içinde çözerim diyorsun. Ama bazen üzer de böyle hani çok saçma şeye bile çok ağlarsın, üzülsün. Ama paylaşmıyorum. Çünkü, benim hakkımdaki bilgilerin başkalarının bilmesine gerek yok ta onun için... Rehber öğretmenle de paylaşmıyorum. Ben anneme, babama anlatmadığım şeyi, niye ona anlatayım ki?... Annemin babamın da bilmelerine gerek yok. Ama, hani onların da kafasında bir şey olur. Ne bileyim okula falan gelirler, olay büyür. Hiç gerek yok yani. Bende olan bende kalsın.

Hani bir tartışma yaşandıktan sonraki bir iki derse tam odaklanamıyorum. İçimde kalıyor diyeyim... Akademik başarıyı şöyle etkiliyor. O gün yaşadığım bir olay olduğu zaman, küçük olay zaten her zaman oluyor, onu artık zaten takmıyorum da büyük bir tartışma ya da olaydan sonra eve geldiğimde ders çalışmak istemiyorum. Bilgisayara oturmak istiyorum.

Aileme etkisi yine de bazen oluyor. Asıl şöyle oluyor, atıyorum okuldan oldu, aileden oldu, okuldan oldu, okuldan oldu, aileden oldu. Birikti ya diyelim altıncıda patlama şeyim geliyor ama mesela çok ufak bir şey oluyor. Ama, tam sınırda ya o doldurduğun zaman, istemeden bazen aileme patladığım oluyor... sonra zaten ben pişman oluyorum.

Gamze yaşadığı zorbalıklar karşısında arkadaşlarıyla ilişkilerinde problemler yaşadığını, bazen yalnız kalmaya ihtiyacı hissettiğini, iletişimi azalttığını, aklının dağıldığını, ders çalışmadığını ancak başarımın etkilenmediğini belirtmiştir.

Ya hep değil, ilk mesela şikayetçi olduktan sonra hani çok sık yapmamaya başlıyorlar. Artık, hani az az yapmaya başlıyorlar ama yine de hani yaptıkları için insanın morali bozuluyor, üzüyor.... Arkadaşlarım ilişkilerimi etkiliyorlar... Ama onlar arasında kötü bir şey olduğu zaman da kötü davrandıkları zaman hani ben üzüyorum. Tüm gün kötü bir durumda dolaşıyorum.

...Ya üzüldüğüm durumlarda evet, yalnız kalmak istiyorum ama üzülmeye durumu okul içinde gerçekleşiyorsa hani ya sırama gidip test çözüyorum ya da hani kimseyle konuşmamaya çalışıyorum o günlerde... Okul hayatımı hani çok olumsuz bir durum olursa hani ders çalışma şeklimi etkiliyor ama not olarak etkilemiyor. O gün atıyorum

500 soru çözmem gerekirse, ben moralim bozuk olduğu için 200 veya 100 soru falan çözebiliyorum. Aklim dağılıyor.

...ailemle olan ilişkiyi de etkiliyor. Hani sonuçta herkesin işyerinde veya okulda yaşadıkları şeyler ailesiyle ilişkilerini etkiler. Annem işte çok stresli bir gün geçirir, eve geldiğinde biraz sinirli olur. Hani ben de okulda yaşayınca hani ailem bana en ufak bir şey derse patlayacakmış gibi hissediyorum. O kadar çok üstüme gelinmiş ki ya ben artık yorulmuşum. Aileme karşı da ailem bunları bilmediği için hani ben patlayacakmış gibi hissediyorum.

Akın dışlandığında, yalnız hissettiğini hatta oldukça uç boyutta düşüncelere kapıldığını ifade etmiştir. Yine bu davranışlar sonrasında derslerden uzaklaşabildiğini, dalgınlaştığını, öğretmenlerin onu anlamadığını, arkadaşlarıyla sorun yaşadığını belirtmiştir.

Yani çünkü, onlar öyle olduktan sonra beni dışlamaya başladıkları zamanda, böyle tek başına kalmışsın gibi hissediyorsun. Bi de yalnız hissediyorsun. Bi de hani ergenlikte senin ergenlik döneminde zaten alınmalar çok olduğu için böyle bazen ara sıra kendimi intihar edesim falan da geliyor. Yani biraz daha ergenlikten dolayı aslında tek şeyden.

Yani, bana bir şey söylemek istemiyorlar ya da söyledikleri zaman öğretmene söyler diye. Bazen öyle yani dışlanmış hissediyorum.

Birazda deste oluyor yani dersi dinlememek, dalgınlaşma gibi oluyor

İlkokulda öğretmenim hemen fark ediyordu. Çıkışta annem beni beklesin falan diyordu ama ortaokulda pek de fark etmiyorlar. Zaten ortaokulda pek de olmuyor ilkokulda daha çok oluyordu.

Selin, akademik anlamda yaşadıklarından etkilenmediğini, ancak kendisini dışlamış hissettiğini, sosyal anlamda etkilendiğini ifade etmiştir.

Bazen etkileyebiliyor. Okul hayatımı pek etkilemiyor ama sosyal çevremi etkileyebiliyor. Biraz dışlanıyorum. Okul hayatımı sadece sosyal yönden etkiliyor. Diğer yönlerden etkilemiyor.

4.3. Maruz Kalma Nedenleri

Katılımcıların hepsi maruz kalma nedenlerini “kıskançlık” olarak belirtmektedirler. Bu kıskançlığın akademik başarı, farklı bir programa girme, öğretmenleri tarafından sevilme gibi durumların getirileri olabileceklerini ifade

etmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar, kendi özelliklerinin ve yanlış anlaşılmasının bu duruma neden olabileceğini de belirtmişlerdir.

Caneri zorbalığa maruz kalma nedenini kıskançlık olarak belirtmiştir. Arkadaşlarının onun başarısını kıskandıklarını ve onun hatasını aradıklarını ifade etmiştir. Serdar da zorbalığa maruz kalma nedenini kıskançlık olarak ifade etmiştir. Bu kıskançlığın ÜYEP'e gitmesinden kaynaklı olabileceğini dile getirmiştir. Ayrıca kendisine zorbaca davrananların hava atmak amaçlı bu davranışları gerçekleştirdiğini eklemiştir. Ayrıca bu bireylerin kendilerini üstün gördüklerini düşündüğünü belirtmiştir. Burak da zorbalığa maruz kalmasını kıskançlığa bağlamış, not ortalamasının kıskanılmış olabileceğini ifade etmiştir.

Barış, başarı seviyesinin zorba öğrencilerden üstün olmasından dolayı bu başarısının aşağı çekilmeye çalışıldığını belirtmiştir. Bu durumu ise “çekememe” olarak ifade etmiştir. Ayrıca zorba öğrencilere iyi davranıyor olmasının maruz kalmasında etken olduğunu belirtmiştir. Gökçe ise sınıfındaki öğrencilere ayak uyduramadığını, başarılı olmasını, ÜYEP'te olmasını ve öğretmenlerinin gözdesi olmasını zorbalığa maruz kalmasındaki nedenler olarak dile getirmiştir. Ece ise “*ukala sayılabilecek bir seviyede*” olmasının, bilgi paylaşım isteğinin ders düzenini bozabileceğini düşünmemesinin zorbalığa maruz kalmasında etkili olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca öğretmenin sınıf arkadaşlarını onu kıskanmakla suçlamasının, akademik başarısının, fazla dobra olmasının, içinden geldiği gibi davrandığında bu durum yanlış anlaşılmasının da etkili olduğunu ifade etmiştir.

Gökarp, başarı nedeniyle kıskanılması ve arkadaşlarının ona yaptığı davranışları Gökarp'ın kaldırabileceğini düşündüğü için zorbalığa maruz kaldığını belirtmektedir. Mehmet ise zorbalığa maruz kalma nedenini bilgi paylaşımının yanlış değerlendirilmesine bağlamıştır. Gamze de okullarında adalet sisteminin olmaması, kıskançlık duygusu ve BİLSEM'e gitmesinin kıskanılması zorbalığa maruz kalmasındaki etkenler olarak diler getirmiştir. Akın kendisinde bulunan bir özelliğin kıskanılması, Selin ise başarısının kıskanılması ve kendisinin arkadaşları tarafından sevilmemesini zorbalığa maruz kalma nedenleri olarak ifade etmiştir.

Katılımcıların verdiği bilgiler doğrultusunda kendisinden kaynaklanan bir özellikten dolayı zorbalığa maruz kaldığını belirten yalnızca bir öğrenci olduğu

görülürken, bir başka öğrenci yanlış anlaşılmasını neden olarak ileri sürmüştür. Ancak genelde katılımcıların kıskançlık üzerinde yoğunlaşması dikkat çekicidir.

Tablo 4.4. Katılımcılara göre maruz kalma nedenleri

Katılımcı	Maruz Kalma Nedenleri
Caner	Kıskançlık söz konusu, söz durumu da olabiliyor. Mesela okulda başarılı olduğum için benim açığımı yakalamaya yakalıyor gibi oladabilir.
Serdar	* Kıskandığı için olabilir. * Kendini daha üst mertebe de gördüğü için olabilir. * Hava atmak için olabilir. * ÜYEP' e gitmemi kıskanabilir.
Burak	* Önceden de dediğim gibi, belki kıskanıyorlardır. * Yani not ortalaması olarak ben onlardan biraz üstünüm.
Barış	* Onlar başarı seviyesinde daha alt seviyede olur, ben daha yukarıda olduğum için aşağı çekmeye çalışıyor olabilirler olarak. * Çekememe durumu da oluyor. * Başka bir sebep onlara iyi davranmam.
Gökçe	* Onlara uymadım, onlara ayak uydurmadığım için de... * Yani işte bu okulda başarılı olmamı, ÜYEP' e gelmem mesela, çok fazla çalışmadan başarılı olmam da olabilir mesela kıskandıkları. ÜYEP' e bizim okuldan sadece 2 kişi gelmişti işte. Öyle olunca da biraz daha böyle hani şey yapıyorlar. * Yani, ÜYEP' e gidiyorum falan diye ya da ÜYEP'ten bahsedince hemen böyle bir tersleniyor falan. Girmişti oda sınava, kazanamamıştı. * Öğretmenlerin gözdesiyim ben, ondan da.
P	*Gerçekten ukala sayılabilecek seviyedeydim. Çünkü bir şeyi bildiğimde gerçekten arkadaşlarımla paylaşmak istiyordum ve bunun dersi herhangi bir şekilde bozabileceği aklıma gelmiyordu. Ben gerçekten iyi niyetle davranmama rağmen bir yerden sonra belki anlayışsızlığa geçiyordu. * Sınıf öğretmenimiz anında siz kıskançlık yapıyorsunuz. Siz kıskanıyorsunuz diyerek arkadaşlarımı geri çevirince iş daha da kötüleşmişti. * O benim arkadaşım olan kıza iyice kötü davranıyorlardı ve bu sene hepsiyle yakın olduğum için sordum da. Geçen sene neden beni dışladınız. Dediler ki arkadaşını sevmiyorduk o yüzden. * Benden 1 puan daha fazla almışım sınavdan diye insanlar beş gün konuşuyorlardı. * Fazla dobra olmam... * Başkaları zorlanırken büyük ihtimalle benim zorlanmamam güçlerine gidiyordu. * Ya içimden geldiği için yapıyordum ama sonuç olarak çok fazla öne çıkıyordum ve kendileri öne çıkma hevesi olmayan kişiler bile bunu bir sabotaj olarak algılıyor olabilirler.
Gökalp	* Mesela başarı yüzünden de çok dediler. Geçen yıl, geçen yıl her zaman sınıf başkanı falan oluyorum bizim sınıfta. 7 sınıfta ilk defa müdür değişince müdür iyi bir müdür hani yani şimdi şu okulda en iyi sınıf 2. 3. 4. gibi gidiyor en iyi sınıfa geçince ister istemez bizim hocalar da üstümüze titriyor. Ya diğer öğrenciler hemen şey diyor inekler falan filan diyor öff. * Çekemiyorlar yaa çekemiyorlar. * Çoğu kişi yaptığı şeyi kaldıracağımı düşündüğü için yani yakın arkadaşlarım kaldırabilirim diye.
Mehmet	* Bir arkadaşım, arkadaş da değil aslında sınıftaki kişi bana dedi ki 'Biliyorsun diye artistlik yapma bize'. Aslında öyle bir şey yapmadım yanlış anlaşıldım. * Atıyorum hani bir şey oluyor. Biraz daha araştırmışım bir konu üzerinde. Hemen de artistlik yapma, egoistlik kasma gibi bir şey oluyor. * Yani bilgi veren olmadığı için genellikle bana yapıyor.

Katılımcı	Maruz Kalma Nedenleri
Gamze	* Bir de bizim okulda, hani mesela adalet sistemi gibi bir şey yok diyebilirim. * Erkekler genelde bir şey demiyor ama kızlarda kıskançlık duygusu daha çok ağır bastığı için hani karşı saldırıya geçmeye çalışıyorlar. * BİLSEM' e gidiyorum. Hani ben bir sınavla kazanmışım hani. Siz, hani insan seçilmese bile zeki olduğunu bilir. O yüzden.
Akın	* Yani onu bilemem ama belki yani onda olan... ben de ondan yani onda olamayan bir şey için beni kıskanıyor olabilir.
Selin	* Başarılı olduğum için beni kıskanıyorlar. Beni sevmiyorlar.

4.4. Ortam

Katılımcılar, okullarında maruz kaldıkları zorba davranışlarla ÜYEP ve BİLSEM'de karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu kendileriyle benzer özellikler gösteren kişilerle aynı ortamda olma ve okula göre daha az zaman geçirmeye açıklamışlardır. Ayrıca, bu iki kurumdaki arkadaşlarının onları daha iyi anladıklarını, birbirlerine benzediklerini, daha iyi arkadaşlıklar kurduklarına değinmişlerdir.

Caner, ÜYEP'in kendi seviyesine göre bir program olduğunu, ilgi çekici dersler gördüğünü, buradaki arkadaşlarının onun esprilerini anlayabildiğini, ayrıca hoşgörülü, duygularını kontrol edebilen kişiler olduğunu belirtmiştir. ÜYEP'i sevme nedenini buradaki kişilerin başarılı, sevgi dolu ve hoşgörülü olmalarından kaynaklı olduğunu dile getirmiştir. Serdar, ÜYEP'te kendisini daha rahat hissettiğini, buradaki kişilerin daha anlayışlı ve saygılı olduğunu ifade etmiştir. Burak ise ÜYEP'teki arkadaşlarıyla kendi özeline yönelik paylaşımının olmadığını, dolayısıyla kendisini az tanıdıklarını, ayrıca akıllı ve daha üsluplu kişiler olmalarından dolayı burada zorbalıkla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Barış ise ÜYEP'teki arkadaşlarının daha iyi bireyler olduklarını, daha mantıklı düşündüklerini ifade etmiştir. Burada farklı düşüncelere duyulan saygıyı, zorbalıkla karşılamamasının nedeni olarak belirtmiştir. Gökçe ise ÜYEP'teki arkadaşlarının onu daha iyi anladıklarını, ÜYEP'i okuldan daha fazla sevdiğini ve yakın arkadaşlarının orada bulunduğunu ifade etmiştir.

Ece hem BİLSEM hem de ÜYEP'in kendisini ifade edebilmesinde yardımcı olduğunu, buralarda baskılamının olmadığını ve BİLSEM ve ÜYEP'teki öğrencilerle benzer yaşantılarının olmasından dolayı birbirlerini daha iyi anladıklarını dile getirmiştir. Gökarp ise ÜYEP'teki çoğu kişiyle arkadaşlık yapmadığını ama arkadaşlık yaptığı

kişilerle iyi anlaştığını belirtmiştir. Mehmet de ÜYEP'in zekâ seviyesine uygun olduğuna, burada ufak şeyleri problem edip zorbaca davranacak kişilerin olmadığına değinmiştir.

Gamze, BİLSEM'de zorbalıkla karşılaşmadığını, buradaki öğrencilerin birbirlerine daha ılımlı yaklaştıklarını, arkadaş canlısı olduklarını, kimseyle dalga geçemediklerini belirtmiştir. Akın da BİLSEM'i eğlenceli bulduğunu, buradaki arkadaşlarının daha yakın olduğunu, onlarla daha çok benzeştiğini bu nedenle daha iyi anlaştıklarını ifade etmiştir. Gamze ise BİLSEM'de mutlu olduğunu, okuldaki arkadaşlarıyla anlaşılamadığını dile getirmiştir.

Hemen her katılımcı gittikleri programlara yönelik olumlu düşüncelere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu programdaki öğrencilerin saygılı, anlayışlı, hoşgörülü bireyler olduğunu belirtmişlerdir. Yine bu programlarda kendileri daha rahat hissettiklerini, zorbalıkla karşılaşmadıklarını ve programlarda bulunmaktan dolayı mutlu olduklarını dile getirmişlerdir.

Tablo.4.5. Katılımcıların ÜYEP ve BİLSEM'deki zorbalığa yönelik düşünceleri

KATILIMCILAR	KATILIMCI İFADESİ
CANER	* Bu programın daha çok kendi yaşamım dışında beyin seviyeme göre, daha ilgimi çekecek şeyler görüyorum. Okulda yaptıklarımıza göre daha ilgi çekici şeyler görüyorum. Okulda ise daha çok öğrenmemiz gereken; ama benim de çok ilgimi çekmeyen şeyler görüyorum. * Yani aslında okulda benim yaptığım esprileri anlamıyorlar gibi ee, ÜYEP' te böyle bu sorunum olmadı şu ana kadar. Bu yüzden aslında mutluyum kendime benzer insanlarla bir arada bulunduğum için ve buradaki dersler de ilgimi çekiyor aslında....Çünkü buradaki insanlar daha hoşgörü ile yaklaşmasını, o duyguyu kontrol edebilen kişiler, bu yüzden aslında onlardan ben motivasyon da alıyorum. Onlarla konuşmaktan çok zevk alıyorum. Ne kadar ben bilgiyi biliyorsam da onların da bu bilgiyi bildiğini bildiğim için onlarla konuşmaktan zevk alıyorum. * Aslında dediğim gibi başta, hepsinin nedeni ee eğitimsizlik ve sevgisizliğe dayanıyor. Ailelerin bu barajı aşmalarını, bu barajı yıkmaları lazım. Onlara sevgiyi ve ee gerçekte nasıl davranması gerektiğini vermeleri lazım. Eee, okulların da eğitim öğretim okulları ama sadece öğretim veriyorlar. Yani sadece akademik başarıya yönelik. Bunun iyi tarafları oluyor. Ülkemizden güzel başarılı insanlar çıkabiliyor. Ama şöyle de olabiliyor. İnsan başarılıdır ama bu başarıyı kullanmayı bilmez. Diğer insanlara karşı bu açıdan bakmaz. Zaten ÜYEP' i de ben bu yüzden seviyorum. Hem başarılı kişiler hem de hoşgörü ve sevgi dolu insanlar.
SERDAR	* Zorbalık ÜYEP' te olmuyor. * Çünkü oradakiler daha anlayışlı daha saygılılar. * ÜYEP' te de daha çok kendimi daha rahat hissediyorum.
BURAK	* ÜYEP' te daha özele girmediğim için, daha az tanıdıkları için, olmuyor. * Bugüne kadar ÜYEP' te karşılaşmadım...Daha şey, akıllı ve daha üsluplu kişiler olduğu için bence yapmıyorlar.

KATILIMCILAR	KATILIMCI İFADESİ
BARIŞ	* ÜYEP' tekiler daha iyi çocuklar. Bence daha anlayışlı, daha mantıklı düşünebiliyorlar. * ÜYEP' te karşılaşmıyorum, çünkü onlar farklı düşüncelere saygı duyuyorlar, beni daha iyi anlıyorlar.
GÖKÇE	*ÜYEP' te öyle değil. ÜYEP' te çok yakın arkadaşlarım var zaten orada. Biz altılı oturuyoruz zaten en önde siz de fark etmişsinizdir. * Hiç olmuyor ÜYEP' te. Çünkü oradakiler beni daha iyi anlıyor. * Hani Üyep' i okuldan daha da çok seviyorum. Yani böyle okula giderken lütfen gitmeyim bugün evde kalayım falan diye düşünürken ÜYEP' e giderken hadi anne hadi gidelim diye istiyorum.
ECE	* BİLSEM ve ÜYEP, benim kendimi ifade etmem ve konuşmam için çok yardımcı oldu. * ÜYEP' te falan kesinlikle daha rahatım. Çünkü beni anlayan insanlar. * Yani insanlar bir yerde baskılanıyorsa olduğundan farklı davranıyorlar ya da o ortamı uymak için davranıyorlar. O yüzden BİLSEM ve ÜYEP' i bu kadar fazla seviyorum. Çünkü baskılanma yok. * Hani okulda çok farklı davranan arkadaşlarımız Bilsem ya da ÜYEP' e geldiklerinde bir anda gerçekten çok iyi insanlara dönüşüyorlar. Hani okulun bir baskısı var insanlara bir şekilde davranmak için uyguladıkları ve bu iki ortamda yok. O yüzden herkes daha kendileri oluyor, daha açık oluyor ve çok daha güzel ilişkiler kurabiliyoruz. *Zaten onlarda benzer şeyler yaşadıkları için birbirimizi anlıyoruz.
GÖKALP	* ÜYEP' te ben hiç karşılaşmadım. Çünkü çoğu ile arkadaşlık yapmıyorum ki. Ama arkadaşlık yaptıklarımla biraz daha iyi anlaşıyorum.
MEHMET	* ÜYEP' te böyle şeyler olmuyor... Birazcık ego kasmak gibi olacak ama kendi zekâ seviyene daha uygun kişilerle takıldığın için hiçbiri böyle ufak şeyleri problem edip zorbalığa gidecek şekilde bir davranışta bulunmuyor.
GAMZE	* BİLSEM' de olmuyor. * Hayır, BİLSEM' de hiç öyle şeyler olmuyor. Hani insanlar birbirine daha ılımlı yaklaşıyorlar. Arkadaş canlısılar. *BİLSEM' de genellikle hani böyle çok sorunlu tipler yok. Genelde hani böyle ılımlı kişiler, hani eğlenceli kişiler falan oldukları için hani kendi dış görünüşleri ile memnunar ve bununla kimseyle dalga geçmiyorlar. Hani herkes en az bir sene onlarla beraber aynı grupta oldukları için herkes birbirine karşı arkadaşça ve dostça davranıyor. O yüzden böyle sıkıntılar çıkmıyor.
AKIN	* BİLSEM, daha çok okulla alakalı olmayan, hani daha çok genelde bilime dayalı araştırmaya dayalı şeyler işlediğimiz için, hani pek şey olmuyor sıkıntı olmuyor yani. Eğlenceli geçiyor. * Daha yakınız, daha çok benziyoruz. Zaten o yüzden dolayı ya anlaşıyoruz yani bizim sınıftaki arkadaşlarla zaten o yüzden anlaşamadığımızı düşünüyorum.
SELİN	* BİLSEM' de mutluyum. * Okuldakilerle anlaşamıyorum. Çünkü özelliklerimiz farklı. Mesela nasıl desem, başarı yönünü aslında karşılaştırmak istemiyorum da başarı aslında başarı değil düşünme yapısı. *Biraz öyle onlar genellikle internette gördükleri şeyleri hemen uygulamaya çalışabilen insanlar. BİLSEM' dekiler değil okuldakiler.

4.5. Zorbalıkla Baş Etme

Katılımcılar, zorbalıkla baş etmede genelde kullandıkları yöntemleri kişiyi uyarmak, umursamamak, görmezden gelmek, uzaklaşmak olarak belirtmişlerdir. Ancak, zorbalığa karşı kesin çözüm elde edemediklerini, zorbalık başlangıçta dursa bile, bir süre sonra tekrar devam ettiğini belirtmişlerdir. Genel itibariyle değinilen bir diğer nokta ise yaşadıkları durumu paylaşmamalarıdır. Özellikle aileyle paylaşmamalarının nedeni, ailelerin durumu abartmalarından çekinmeleri olarak belirtmişlerdir.

Caner, zorbalık karşısında önce nazikçe uyardığını, jest ve mimikle davranışı istemediğini belli ettiğini, zorbaca davranan kişiyle ve ona destek çıkanlarla yüzleştiğini, arkadaşlarından destek aldığını, yakın arkadaşlarıyla durumu paylaştığını belirtmiştir. Ayrıca, olay büyük boyuta gelmediği sürece ailesiyle paylaşmaktan kaçındığını, bu davranışları yapanlardan uzaklaştığını, onları dışladığını, çok daha büyük bir olay olmadıkça rehberlik servisi ile görüşmediğini, genelde kendi içinde olayları yaşadığını ve kendi kendine destek olmaya çalıştığını ifade etmiştir. Bu süreci yönetirken öncelikle olayları kendi içinde çözmeye çalıştığını, konu üzerine düşündüğünü, diğer kişilere gerekirse başvurduğunu ve genelde çözüm sisteminin zorbalığı yapan kişilerdeki temel eksiklik noktasını bulup, bu noktayı doğru şekilde doldurduğunu, böylece kişinin ihtiyacını karşıladığını dile getirmiştir. Ona göre zorbalıkla baş etmenin en temel yolunun, zorbadaki temel eksiklik noktasını doldurabilmek olduğunu ve bu yaptıklarının zorbalıkla baş etmede genelde yeterli olduğunu, ancak yine de az da olsa karşılaşılabildiğini ifade etmiştir.

Yani bir sürü yöntemi var. Kimilerine göre böyle insanları dışlayabilirsin, kimilerine göre ee şikâyet edebilirsin ama bana göre bu yanlış. Çünkü, ee belki onun sebebi insanlarla eğlenmek değil de dediğimiz gibi sevgiyi karşılama hissi ve bunu aileye dayanıyor. Aile de eğer bir taşı sen koymazsan bu sürekli bir taş eksik kalıyor ve sonra da psikolojikman çöküyor.

Serdar, zorbalıkla karşılaştığında kişiyi uyardığını, laf yetiştirdiğini, rehber öğretmene söylediğini, kişiyi görmezden geldiğini, umursamadığını, gözünü korkuttuğunu, yakın dostlarıyla paylaştığını ama genelde içinde yaşadığını ve kendisi ile hesaplaştığını, duruma yönelik savunma hazırladığını, sınıfla iyi geçinmeye çalıştığını ama en çok olayı umursamadığını ifade etmiştir. Bu davranışların genelde yeterli olduğunu, ancak yine de sonrasında karşılaşılabildiğini belirtmiştir.

Önce uyarırım, yapma derim, rahatsız oluyorum bak derim, devam edersen gerekli kişiye söylerim derim. Eğer devam ederse de söylerim zaten...Hani insanı uyarırım, olmuyorsa ben oradan uzaklaşıyorum ve kafaya takmam....Ailemle direk paylaşmıyorum. Çünkü aşırı fazla büyütüyorlar. İlk önce rehberle söylerim, daha sonra pek gerek duymuyorum ama bazen arkadaşlarıma falan da söylerim.

Burak, zorbalık karşısında ilk olarak zorbalık yapan kişiyi uyardığını, gerekirse öğretmenle paylaştığını ya da bir büyüğüne danıştığını, devam ederse umursamadığını, görmezden geldiğini, uzaklaştığını ya da kişiyle yüzleştğini, ancak genellikle kendi içinde yaşadığını, kendi kendine çözmeye çalıştığını belirtmiştir. Bu davranışlar karşısında yaptıklarının, durumla baş etmesinde yeterli bulduğunu, ancak yine de kesin bir çözüm elde edemediğini ifade etmiştir.

Genelde uyarıyorum. Ya “yapmaz mısın?” diyorum. Kibarca uyarıyorum. Olmazsa bazen şey, bırakıyorum. Çünkü bazıları ciddi ciddi hiç düzeltilemeyecek kadar. Diğerlerinde de uğraşıyorum.

Barış, zorbalıkla karşılaştığında kibarca uyardığını, uzak kalmaya çalıştığını, kendisini geri çektiğini, sınıf öğretmeniyle paylaştığını, konuşmayı azalttığını, kolay affetmediğini, arkadaşlarıyla daha az vakit geçirdiğini ve onlara görünmemek için uzaklaştığını ifade etmiştir. Bu davranışların baş etmesinde yeterli olabileceğini düşündüğünü, ancak azalsa da tekrar karşılaşabildiğini, kesin çözüm için karşı tarafın da kendisini sorgulaması gerektiğini dile getirmiştir.

Bir daha yapma lütfen diyorum, bazen üstüme geliyor, bazen de bırakıyor. Yorulduğu zaman bırakıyor bazen de bırakmıyor...Uzaklaşmaya çalışıyorum....ve şey neden yapıyorsun diye soruyorum. Bilmiyorum canım istiyor diyor...Başka arkadaşlarımla takılıyorum. Onlardan uzak kalıyorum. Öyle yani, görünmemeye çalışıyorum onlara...Konuşmayı uzatmıyorum...Affediyordum ama artık onları kolay kolay affetmiyorum. Bazı insanları affediyorum. Benle iyi olan benle iyi anlaşılan, her düşünceme ters çıkmayan yani...Eee çok tepki verenleri karşı bir düşünce karşı çıkıyorlar ama kibar yolla çıkamıyorlar o kişileri affetmiyorum...Bence bana daha iyi davranmalılar, öyle düşünüyorum. Ben insanlara iyi davranıyorum. Ama onlar her şeyi yanlış anlıyor, gelip bana sinirleniyorlar, patlıyorlar.

Gökçe, zorbalık karşısında önce zorbaca davranan kişiyi uyardığını, öğretmene söylediğini, ancak utandığı için rehber öğretmene gitmediğini, gereksiz yere özür dilediğini, sınıf ya da okul değiştirmeyi istediğini, yüzleşmek istemediğini, uzaklaştığını,

umursamamaya çalıştığını, konuşmadığını, olurluna bıraktığını ama en fazla içinde yaşadığını ifade etmiştir.

Genelde insanlardan uzaklaşıyorum. İnsanlarla çok fazla konuşmuyorum mesela. Önceden herkesle konuşurken, şu an böyle üç dört kişiyle konuşuyorum... Yani çoğunlukla konuşmamayı, yani konuşmayıp geri çekilmeyi tercih ediyorum. Çok da yüzleşmek istemiyorum bu sefer. Çünkü, iyice benden sınıftakiler uzaklaşacaklar. Öyle olunca, daha çok yalnız kalacağım. Bir daha olaylar öğretmenlere falan giderse daha da böyle karışık bir hâl olacak. Böyle olunca daha çok yani kendi başıma şey yapmak istiyorum.

Ece, yaşadıklarını son iki senedir rehber öğretmeniyle paylaştığını, ancak diğer öğretmenler ya da ailesiyle paylaşmadığını, arkadaşlarına anlatmadığını, içine attığını, az konuşmaya çalıştığını, kendi içine çekildiğini, kişilerden kendini sakladığını, konuşmadığını, uzaklaştığını, iletişimi kestiğini, kişiyle arkadaşlığını kestiğini, kendi işlerine yöneldiğini ifade etmiştir. Ancak tüm bunları yapmış olsa da yeterli olmayacağını, ancak şu an büyümenin de etkisiyle ya da kişilerin kendi kişiliklerinin ve görevlerinin farkına varmasının da etkisiyle, zorbalıkla daha az karşılaştığını belirtmiştir.

Konuşmuyorum....Bunlar hakkında konuşmuyorum Çünkü işe yaramıyor. Deniyorum ama olmuyor. Bir keresinde dersin ortasında kalkıp, ‘Ben de deniyorum.’ diye bağırdım....

Sadece aşırı boyuta geldiğinde rehber öğretmenlerimle paylaşıyorum ve kesinlikle yarıyor. Çünkü 5 ve 6’ da rehber öğretmenimiz yoktu. Böylece kalıyordum ama geçen sene rehber öğretmenle çok şeyi çözdük yani...

5.sınıftaki arkadaşlarım, eminim ki 8. sınıfı birlikte okusaydık, öyle davranmayacaklardı. Evet ya da daha anlayışlı olurlardı. Yani inanıyorum ben. Biraz teorik bir inanç olsa bile. Şöyle tamamiyle kâğıt üzerinde olsa da...

Gökalp, zorbalık karşısında uyardığını, ancak devam ederse tepki verebileceğini, durumu öğretmenine şikâyet ettiğini ve yakın arkadaşlarıyla paylaştığını belirtmektedir. Bunlara ek olarak, kendisine yapılanın aynısını yaptığını, intikam aldığını, uzaklaştığını, durumu takmadığını, önemsemediğini ifade etmiştir. Ama genellikle oradan uzaklaştığını ya da durumu kendi içinde çözdüğünü eklemiştir. Fakat yaptıklarının da çok yeterli olmadığını, ama elinden geleni yaptığını, zaten herkes böyle yapsa, aslında zorbalığın önüne geçilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu davranışlar karşısında yaptıklarıyla bir süre “*kafasının rahat*” olduğunu, ancak bir süre sonra yeniden karşılaşabildiğini ifade etmiştir.

Yapma diyorum, rahatsız oluyorum diyorum. Sert tabii ki de. Çünkü yumuşak olacaksan zaten devam eder. Ama sözün bittiği yerde de fiziksel başlıyor yani. Ama yani uyardım hocam, ne yapabilirim yani... İçime atıyorum ben hocam. Ondan sonra içime attım ya mesela derste böyle şey dedi ya hocadan da intikam alırım ben.

Mehmet, zorbalıkla karşılaştığında ilk olarak zorbaca davranan kişiyi uyardığını, takmadığını, yapılan davranışın aynısıyla karşılık verdiğini, olay büyürse kavgaya gittiğini ifade etmiştir. Ayrıca durumu arkadaşlarıyla paylaştığını, ancak rehber öğretmenine ya da başkasına danışmadığını, genelde kendi içinde yaşadığını ve kin tuttuğunu belirtmiştir. Bu davranışlar karşısında, yaptıklarının durumla baş etmesinde yarı yarıya yeterli olduğunu, o an için davranışın kesildiğini ancak sonra devam ettiğini de eklemiştir.

Uyarıyorum. Bir kere uyardın insansa zaten özür diler....‘Yapma’ diyorum devam ederse kavga çıkarmak benim en büyük hakkım... Zaten sözelden anlamıyor. Sözel olarak ifade ettiğinde anlamıyor, fiziksel olarak onu susturmak zorunda kalıyorum....

Takmıyorum onları içimde yaşıyorum....Gerçekten takmıyorum değil. İçimde ona kin tutuyorum, hala unutmam. Çünkü hani, orada ben şimdi ona üzölmüş gibi davranırsam, o karşıdaki istediğini alacak. Ona istediğini vermem. O kimmiş gibi davranırım. İçimde üzüölürüm ama ona ben asla vermem ona.

Gamze, zorbalık karşısında karşısındakini uyardığını, durum devam ederse ağlayacak duruma geldiğini, tepkisiz kaldığını, moralinin bozulduğunu, çözümsüzlük hissi yaşadığını, kişilerden uzak durduğunu belirtmiştir. Bazen de kendisine yapılan hareketin aynısıyla cevap verdiğini, öğretmene şikâyet ettiğini ya da o kişiye bağırdığını ifade etmiştir. Yaşadıklarını kimseyle paylaşmadığını, kendi içinde yaşadığını ve ne yaparsa yapsın zorbaca davranışın, bir süre dursa da yeniden devam ettiğini eklemiştir.

Ya sinirlendiğim oluyor. Ya kendimi sakinleştirme... ben çünkü sinirlendiğim zaman genelde ağlayan birisiyim. Ya lavaboya gidiyorum hani, ya onlara karşı bir tepki gösteriyorum, büyük bir tepki gösteriyorum, hani yeter artık gibi bazen bağırdığım oluyor. Hani onlar bundan etkilendikten sonra baya bir süre yapmamaya başlıyorlar ama daha sonra tekrar hafiften başlamaya başlıyor.

Akın ise zorbalık karşısında ilk olarak nazıkçe uyardığını, devam ederse sert bir ifade ile baktığını, dalga geçtiklerinde aynı şekilde karşılık verdiğini, hâlâ devam ederse o kişilerden uzaklaştığını, onlarla konuşmadığını, konuşsa bile mesafeli davrandığını belirtmiştir. Bazen de kendi hakkından feragat ettiğini, bunu mutluluk için yaptığını dile

getirmiştir. Yaşadığı durumları güvendiği arkadaşlarıyla paylaştığını, rehber öğretmene anlatamadığını, öğretmeniyle paylaştığında arkadaşlarının anlamasından çekindiğini ve böyle durumları ailesiyle paylaşmadığını, çünkü paylaşırsa abartacaklarından korktuğunu ifade etmiştir. Zorbalıkla baş etmede yaptıklarının yeterli olduğunu düşündüğünü, ancak yine de belirli bir zaman sonra yeniden bu davranışlarla karşılaşabildiğini eklemiştir.

Uyardım, sonra bir daha yaptılar. Sonra ben de öğretmene söyledim. Sonra bana ispiyoncu dediler. Yok, ara sıra böyle bir kere yapıyorlar. 1-2 ay geçiyor, yaparlarsa o zaman yapıyorlar yine uyarıyorum. Yani aslında çok da olmuyor ama bazıları çok rahatsız edici oluyor.

Yani genelde böyle güvendiğim arkadaşlarımla söylüyorum. Onun haricinde hep içime atıyorum yani başka kimseye söylemiyorum. Aileme söylediğim zaman şey yapıyorlar. Öğretmene söyleyeyim mi, böyle yapayım mı diye şey yapıyorlar?

Ama şimdi birazcık da kendi hakkından şey vereceksin yani. Şöyle düşünelim böyle her zaman kendi maaşımızın birazını vergi olarak devlete ediyoruz. Yani biraz maaşımız kesiliyor yani öyle bile düşünebiliriz haklarımızı yani birazcık şey keseriz yani. Çünkü mutluluk her şeydir.

Selin de bu davranışlar karşısında, önce nazikçe zorbalık yapan kişiyi uyardığını, sonrasında davranış devam ederse bağırabildiğini ifade etmiştir. Ayrıca davranışlar devam ederse umursamadığını, bu konu üzerinde fazla uğraşmadığını, mükemmeli aramadığını böylelikle daha az hayal kırıklığına uğradığını, annesiyle paylaştığını, öğretmene söylediğini, ancak rehber öğretmeniyle paylaşmaya gerek duymadığını ve ona bu davranışları yapan kişiye kolay lokma olmadığını anlattığını ifade etmiştir.

Bazen biraz sesim yükseliyor ama mümkün oldukça sakın bir şekilde uarmaya çalışıyorum... Bana yapılan zorbalıklar karşısında öğretmene söylüyorum... Rehber öğretmenimle genel olarak paylaşma ihtiyacı tam olarak göremiyorum. Çünkü bazen sorunlar çözülmüş oluyor... Ben tek kişi olarak baş edemiyorum ama öğretmenlerimin, ailemin yardımını alabiliyorum... Nasıl desem, mesela zorbaca davranışlara uğramamak için kendimin kolay lokma olmadığımı kaba kuvvetle değil, kendimi anlatıyorum.

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Katılımcıların zorbalık tanımları, zorba ve zorbalığa maruz kalan bireylerin özellikleri hakkındaki görüşleri, alanda çalışma yapmış ve öncül isimlerin araştırma bulguları ile yüksek oranda benzerlik göstermektedir. Örneğin katılımcıların zorbalığa yönelik tanımlarına bakıldığında genellikle “rahatsız etme”, “sınırı geçme”, “kıskanma”, “bireysel özelliklerle dalga geçme”, “güç kullanma”, “kötü hareketler yapma”, “hak çiğneme”, “istenmeyen davranışı kasten yapma”, “istismar”, “psikolojik baskı” gibi ifadelerle açıkladıkları görülmektedir. Bu ifadeler, McCabe ve Martin (2005), Olweus (2004), Rigby (2011) gibi araştırmacıların tanımlarıyla benzerdir. Aynı zamanda katılımcıların, zorba bireylere ilişkin görüşleri, araştırmacı tarafından derlenen zorba bireylerin özellikleri ile de örtüşmektedir.

Katılımcılar zorbaları genellikle intikam, eğlence amacıyla bireylere zarar veren; popüler olma, arkadaş edinme amacıyla zorbaca davranan; kıskanç, kendini üstün gören, psikolojik problemler yaşamış ve daha önce zorbalığa maruz kaldıkları için zorbaca davranabilen bireyler olarak ifade etmektedirler. Bu ifadeler de araştırmacı tarafından derlenen zorba bireylerin özellikleri ile örtüşmektedir (Ayas, 2017; Kaufman-Goodstein, 2013; Olweus, 1995; Rigby 2007, 2011; Ural ve Özteke, 2010).

Katılımcılar, zorbalığa maruz kalan bireyleri ise “sessiz”, “güçsüz”, “tepki vermeyen”, “farklı özellikler sahibi”, “kendilerine ön yargı ile yaklaşılan” bireyler olarak tanımlamaktadırlar ki bu ifadeler Byers, McLaughlin ve Peppin- Vaughan, 2012, Fried ve Sosland (2012) ve Olweus (2004) gibi araştırmacıların açıklamalarıyla da örtüşmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkılarak katılımcıların zorbalık, mağdur ve zorba kavramlarına geniş ölçüde hâkim oldukları ifade edilebilir. Bu durum, özel yetenekli öğrencilerin akranlarıyla ilgili sorunları erken yaşlarda deneyimlemelerine sebep olabilecek özellik ve davranışlarının sonuçlarıyla ilgili olabilir (Robbins, 2012; Webb, Meckstroth and Tolan, 1982). İleri düzeyde bilişsel gelişim göstermeleri, yüksek motivasyon ve merak sahibi olmaları, akademik açıdan ve bir ya da daha fazla yetenek alanlarında üstün başarı sergilemeleri (Matthews and Foster, 2005, s.243-244) akranlarının onlara yönelik kıskançlık sergilemelerine ve özel yetenekli bireylerin hatalarına karşı duyarlılık geliştirmelerine neden olabilir. Aynı zamanda oyunlarda ya da sınıf içinde haksızlıklara aşırı tepki göstermeleri ve adalet kavramlarının gelişmiş olması (Leana, 2017, s.20) akran

kabulünü onlar için zorlaştırabilir. Bu özelliklerinden dolayı öğrenciler akranları tarafından açık hedef haline gelebilir, özgüven eksikliği yaşayan ve yardım istemekten çekinen özel yetenekli bireylerin zorbalığı erken yaşlarda deneyimlemesi söz konusu olabilir. Öyle ki mağdur deneyimlerini erken yaşlarda yaşayan özel yetenekli çocuklar, eğitim hayatları boyunca farklı türdeki zorbalık davranışlarıyla karşılaşma ihtimalleri ve zorbalığa ilişkin duyarlılıkları artabileceğinden, zorba ve mağdur kavramlarına hâkim olabilmeleri şaşırtıcı değildir. Nitekim katılımcılardan Ece henüz birinci sınıfta zorbalığa uğradığını belirtirken, Akın yaşadığı zorbalığın ilkokuldan itibaren süregeldiğini ifade etmektedir.

Çalışmaya katılan özel yetenekli öğrenciler, her ne kadar zorba ve mağdur kavramlarına ilişkin doğru tanımlamalarda bulunsalar da maruz kaldıklarını ifade ettikleri davranışlara yönelik açıklamalarında zorbalık olarak değerlendirilemeyecek davranışları da örnek olarak verdikleri görülmüştür. Bu noktada bireylerin kendilerine yönelik yapılan davranışlara daha duygusal yaklaştıkları, akran çatışmasını da zorbalık olarak değerlendirdikleri ifade edilebilir. Örneğin, katılımcılardan Serdar kendisine sadece bir kez iftira atıldığını ifade ederken Caner hakkında söylenti çıkarmanın nadiren olduğunu belirtmiştir. Ancak iftira ve dedikodunun zorbalık sayılabilmesi için bu davranışların birden fazla ve belirli aralıklarla gerçekleşiyor olması gerekmektedir (Olweus, 1994). Ayrıca öğrenciler kendilerine zorbaca davrandıklarını belirttikleri öğrencilerle aralarında fiziksel ya da duygusal açıdan herhangi bir güç eşitsizliğinin bulunduğunu ya da bu eylemlerin kasıtlı yapıldığına yönelik ifadelerde de bulunmamışlardır.

Çalışmada bazı katılımcıların zorbalığı yanlış yorumladıklarının bir diğer göstergesi, formda belirtmiş oldukları alt boyutta zorbalığa maruz kalmadıklarıdır. Ölçekte maruz kaldıklarını belirttiği alt boyutlarla ilgili olarak yapılan üç görüşme boyunca formda belirttikleri boyutların hepsine değinmedikleri görülmüştür. Örneğin Caner, uygulanan formda fiziksel, sözel ve izolasyon alt boyutlarında zorbalığa daha fazla uğradığını belirtse de görüşmelerde fiziksel alt boyuttaki zorbalıktan hiç bahsetmemiştir. Katılımcılardan bazılarının zorbalık olmayan bir davranışı zorbalık olarak değerlendirmeleri ya da uğradıklarını belirttikleri zorbalık türlerinden hiç bahsetmemeleri, akranlarıyla yaşadıkları sorunları normalden daha yoğun algıladıkları ve hassas davrandıklarını düşündürebilir. Örneğin Selin: *‘Ben zaten şakalara fazla alırım.*

Bir de şakalı... şaka yapıldığını anlamam. Çünkü anlayamıyorum. Bunu kasıtlı olarak yaptığını zannediyorum.’ diyerek kırılğan bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir.

Dabrowski’nin aşırı duyarlılık teorisine göre psikomotor, duyusal, bilişsel, düşünsel ve duygusal olmak üzere beş farklı alanda aşırı duyarlık gösteren özel yetenekli bireyler (Silverman, 1998, s.32), karşılaştıkları olay ya da durumlarda aşırı hassasiyet göstererek yoğun stres ve hayal kırıklığı yaşayabilirler (Webb, Gore and Amend, 2007, s.22). Bu durum, onların var olan gerçekliği daha yoğun yaşadıklarını, abartılı ve yanlış duygulara sahip olduklarını gösterebilir. Dolayısıyla doğru olmayan bu algı ve düşünceler, zorbalığa ilişkin hatalı yorumlar yapmalarına neden olmuş olabilir.

Katılımcıların aşırı duyarlılık alanlarına bağlı olarak göstermiş oldukları hassasiyet ve duygusallık, algıladıkları zorbaca davranışlar sonrasında da devam etmektedir. Nitekim elde edilen veriler, katılımcıların zorbalığa maruz kalmaları sonrasında yoğun duygusal etkiler yaşadığını göstermektedir. Bu etkiler dışlanmış hissetme, yalnız kalma, duygularını içine atma, hissettiklerini kimseyle paylaşmama gibi örneklerle dile getirmişlerdir. Hatta katılımcılardan Akın “*Yani çünkü onlar öyle olduktan sonra beni dışlamaya başladıkları zaman da böyle tek başına kalmışsın gibi hissediyorsun. Bi de yalnız hissediyorsun. Bi de hani ergenlikte senin ergenlik döneminde zaten alınmalar çok olduğu için böyle bazen ara sıra kendimi intihar edesim falan da geliyor.*” ifadesiyle yaşadığı duygunun derinliğini dile getirmiştir. Ece ise yaşadığı zorbalık sonrasında, sınıf içerisinde farklı anlaşıldığını, akranlarının istediği gibi davranmaya çalıştığını ama anlaşılmadığını belirterek ders sırasında “*ben de deniyorum*” diye bağırarak yaşadığı duruma isyan ettiğini ifade etmiştir. Bu ifadeler katılımcıların zorbalıktan sosyal ve duygusal açıdan etkilendiğini gösteren örneklerdir. Peterson ve Moon’un (2008, s.229) belirttiği üzere, duygusal ihtiyaçları karşılanmayan bireylerde stres, depresyon gibi psikolojik kökenli problemler yaşanabilmektedir. Bu nedenle katılımcılardaki sosyal-duygusal etkilerin uzun süreçte etkili olabileceği düşünülebilir. Nitekim zorbalığa maruz kalmanın özel yetenekli bireyde öfke, geri çekilme ve depresyon (Schuler, 2012, s.56) gibi etkilere yol açması da bu düşüncüyü destekleyici niteliktedir.

Katılımcıların bazıları, değinildiği gibi zorbalıkla baş etmede zorlansalar da birçoğu kendince bir baş etme yöntemi geliştirmeye çalışmaktadır. Örneğin bazı katılımcılar zorbalık sonrası çevresindeki bireylerle iletişimi azalttığını belirtmektedirler. Bunun bir baş etme yöntemi mi yoksa kaçış mı olduğu tartışılabilir ancak görüşmelerden

elde edildiği üzere zorbalıkla baş etmede geçerli bir strateji değildir. Çünkü bireyin çevresiyle iletişimi kesmesi, maruz kaldığı zorbalığı kimse ile paylaşmaması, sessizleşmesine, içe kapanmasını ve giderek yalnızlaşmasına neden olabilir. Uğradıkları mağduriyet, kendilerini savunmasız hissetmelerine ve buna bağlı olarak da yaşadıkları yoğun çaresizlik duygusu onları depresyon ve intihara sürükleyebilir (Van der Wal, Wit and Hirasing, 2003).

Katılımcıların geneli maruz kaldıkları zorbalığın bir diğer etkisini dersten uzaklaşma, derste dalgınlık yaşama, okulu sevmeme gibi ifadelerle belirtmektedirler. Örneğin Gökçe, “Okulu çok fazla sevmiyorum, arkadaşlarım arasında çok fazla problemlerim var” ifadesi, arkadaşlarıyla yaşadıkları problemin okula yansması olarak düşünülebilir. Barış ise okulu sorgulamaya başladığını, okulda kendisinden istenilenleri mantıklı bulmadığını belirtmektedir. Okula yönelik negatif tutumun akademik başarıyı etkileyebileceği düşünülse de katılımcıların geneli, zorbalığın akademik başarıyı etkilemediğini belirtmektedir. Bu nedenle katılımcıların maruz kaldıkları zorbalığın, onların okula yönelik tutumlarını etkilediği ifade edilebilir. Başarı anlamında olmasa da zorbalığın akademik açıdan problem yarattığı da eklenebilir. Tüm bunlar alan yazın tarafından da desteklenen bulgulardır. Örneğin Pişkin (2002, s.544) zorbalığın bireyleri akademik, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkileyebildiğini ve sağlık sorunlarına yol açabildiğini ifade etmektedir. Yine Guilbault (2008), Schuler, (2012), Davis (2006) gibi araştırmacıların zorbalığın duygusal ve akademik etkilerine değindikleri ve bu etkilerin katılımcıların ifadeleriyle örtüştüğü ve Kaufman-Goodstein (2013, s.49-51) tarafından da zorbalığın işaretleri olarak belirttiği görülmektedir. Dolayısıyla bu tür davranışların, zorbalığın anlaşılmasında kritik öneme sahip olduğu ifade edilebilir. Nitekim bu durumların, bireylerin ebeveyn ve rehber öğretmenleri tarafından bilinmesi, zorbalığı anlamada ve önlemede etkili rol oynayabilir. Bu noktada etkili bir diğer durum da zorbalığın nedenlerinin bilinmesidir.

Özel yeteneklilerin zorbalığa uğramalarına yönelik gösterilen nedenler arasında, onların diğer bireylere göre farklı özelliklere sahip olmaları (Byers, McLaughlin, Peppin-Vaughan, 2012, s.91), olaylardan daha fazla etkilenmeleri, aşırı duyarlılıkları (Matthews and Foster, 2005, s.244) ve bu duyarlılıklarının bir getirisi olarak sosyal ilişki kurmada problemler yaşamaları (Fonseca, 2015, s.139) üzerinde durulmuştur. Lim ve Low’a (2009, s.858) göre de bu bireyler, özel yeteneklerinden dolayı anlaşılamamakta, bunun

getirisi olarak da yalnız hissetmektedirler. Ayrıca mantıklı bulmadığı durumları ve otoriteye uymayı reddetmeleri, üst düzeydeki etik değerleri sebebiyle de akranları tarafından uyumsuz, antisosyal diye etiketlenebilirler (Yılmaz, 2015, s.225). Öğretmenleri ya da büyükleri tarafından başarılarının sıklıkla övülmesi gibi durumlar da akranları tarafından hoş karşılanmamakta ve kıskançlığa yol açabilmektedir (Robbins, 2012, s.50). Dolayısıyla bu bireyler, zekâları ve yetenekleri sebebiyle zorbalığa uğrayabilmekte ve bu da onların ortamdaki uzaklaşması, yalnız bırakılması ve umutsuzluğa kapılması gibi durumlara yol açabilmektedir (Klein, 2007, s.5). Zorbalığa uğrama nedenlerini, katılımcılar da benzer şekilde ifade etmişlerdir. Ancak hepsinin ortak kanısı kıskanılmalarından kaynaklı olarak zorbalığa uğradıklarıdır. Ayas (2017, s.28-29), tam bu noktaya değinerek, kıskanma ve başarısızlık kaygısı gibi sebeplerle bireylerin zorbalığa başvurabildiklerini belirtmektedir. Fonseca (2015, s.19-20) da kıskanmaya dikkat çekmiş ve akranları tarafından farklı algılanmak noktasına değinmiştir. Bu farklılık, dikkat çekici üstün başarı olduğu gibi özel yetenekli bireylerin sahip oldukları sosyal ve bireysel özellikler de olabilir (Rigby, 2011, s. 20-23). Örneğin yüksek düzeyde motivasyona sahip bir özel yetenekli öğrencinin sürekli öğrenme isteğinde olması ve ders çalışmaktan keyif alması, toplum içinde hiç çalışmayan ve pratik zekâsı sayesinde başarılı olan bir öğrenciye göre daha az istenebilir. Bu da akranlarının kıskançlığının bir yansıması olarak zorbaca davranışlarda bulunarak üstünlük taslamalarına da neden olabilir. Tüm bunlar ele alındığında, özel yeteneklilerin sahip olduğu özelliklerin, etkileşimde olduğu diğer bireyler tarafından bilinmesi gereklidir. Özellikle öğretmenlerin özel yeteneklileri daha iyi tanımasıyla, ortamda oluşabilecek istenmeyen durumlara karşı önlem alınabilir ya da ortam düzenlenebilir.

Özel yeteneklilerin yaşadıkları zorbalıkla baş etmelerine yönelik olarak, Peterson ve Ray (2006b) yaşları ilerledikçe özel yetenekli bireylerin daha başarılı olduklarını belirtmektedir. Fonseca (2015, s.143) da özel yeteneklilerin yaşadıkları aşırı duygusallığın, zorbalıkla baş etmelerini zorlaştırabileceğini öne sürmektedir. Katılımcılar ise genellikle kişiyi uyararak, durumu umursamayarak, ortamdaki uzaklaşarak, zorbalıkla baş etmeye çalıştıklarını ifade etmektedirler. Buna karşın kesin çözüm elde edemediklerini de eklemektedirler. Dolayısıyla katılımcıların zorbalıkla baş etmede yetersiz kaldıkları ifade edilebilir. Bu bilgiler ışığında, çalışmalardan elde edilen sonuçlarda özel yeteneklilerin zorbalıkla baş etmelerine yönelik tutarlı bilgilere

ulaşılamadığı görülmektedir. Bunun bir nedeni de konuya yönelik çalışmaların sınırlı sayıda olmasından kaynaklanabilir.

Alan yazın incelendiğinde, özel yetenekli bireylerin zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile diğer bireylerin zorbalığa maruz kalma düzeylerine yönelik sonuçların birbirleri ile çeliştiği görülmektedir (Jumper, 2009; Peterson and Ray, 2006a; Peters and Bain, 2011; Pelchar and Bain, 2014; Estel vd. 2009). Dolayısıyla normal gelişim gösteren ya da özel yetenekli bireylerin daha fazla zorbalığa uğradığını söylemek doğru olmayacaktır. Yapılan bu çalışmada da 142 özel yetenekli bireyin 12'si ciddi düzeyde zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum örneklemin yaklaşık %8,5'luk kısmını oluşturmaktadır. Ancak, katılımcılarla yapılan görüşmelerde de bu oranın değişebileceği fark edilmiştir. Nitekim Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu sonuçlarında benzer düzeyde zorbalığa maruz kaldıkları belirlense de görüşme sürecinde bu düzeylerin bireyin bakış açısı, maruz kaldığı ortam gibi nedenlerle değiştiği düşünülmektedir. Bu nedenle diğer araştırmalarda elde edilen bulguların farklılaşmış olabileceği düşünülebilir. Ayrıca bu araştırmaların sonuçlarına göre de özel yetenekli bireylerin en az normal gelişim gösteren bireyler kadar zorbalığa maruz kaldıkları ifade edilebilir.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu ise, homojen ortamlarda bireylerin zorbalığa maruz kalmadıklarını belirtmeleridir. Bu noktada homojen ortam ifadesi ile kastedilen, sadece özel yetenekli bireylerin bulunduğu eğitim ortamıdır. Homojen eğitim ortamlarında özel yetenekli öğrencilerin benzer yetenek ve ilgi alanlarına sahip olmaları, kendilerini daha rahat ve özgür ifade etmelerini kolaylaştırabilir. Bu durum birbirlerini daha iyi anlamalarını sebebiyet verebilir, böylelikle öğrenciler kaliteli ve keyifli vakit geçirebilirler. Homojen ortamlarda öğrenciler daha kolay sosyalleşebilir, seviyelerine uygun zorlayıcı bir eğitim almaları dasağlıklı rekabet ortamlarının oluşmasını da sağlayabilir. Hem akademik hem de sosyal açıdan ihtiyaçlarının karşılanabildiği bu ortamlar, özel yetenekli çocukların potansiyellerini açığa çıkarmak içinde elverişli olabilir.

Guilbault (2008, s.13) da ortamın etkisi olabileceğini ifade ederek, heterojen ortamda bireyin kendisi gibi birini aramak zorunda kalabileceğini ya da sosyal anlamda izole edilebileceklerini belirtmektedir. Ancak alan yazında heterojen ve homojen ortam farkına yönelik sonuçlara rastlanmamıştır. Bu nedenle detaylı değerlendirilmesi gereken

bir bulgudur. Yapılacak değerlendirmeler sonrası elde edilen bulgular bireylerin farklı ortamda eğitim alma ihtiyacını ya da ortama göre zorbalık durumunun farklılaşmasını ortaya koyabilir. Ayrıca  YEP ya da B LSEM gibi eğitim ortamlarının bireyler için daha uygun ortamlar oldukları ya da bireylerin bu ortamlarda kendilerini daha rahat hissettikleri ifade edilebilir. Bu durum aslında homojen ortam ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Nitekim her özel yetenekli birey kendileriyle aynı özellikler gösteren ya da kendi yetenek alanına uygun eğitim ortamına sahip olamayabilir. Bu bakımından yapılacak detaylı çalışmalarla homojen ortam ihtiyacını doğuran diğer nedenlerde ortaya konulabilir. Heterojen ortamda dahi olsa öğretmene, aileye ya da çevreye yönelik basit müdahalelerle bireye daha uygun ortam yaratmaları da benzer bir sonuç doğurabilir. Bu nedenle hem sosyal duygusal açıdan hem de akademik açıdan homojen ortam farkının incelenmesi gereklidir.

Araştırma bulguları ele alındığında özel yetenekli bireylerde zorbalığa maruz kalma durumunun kendilerinin anlaşılmadığı, tanınmadığı, özelliklerinin bilinmediği ortamlarda gerçekleştiği ifade edilebilir. Ayrıca bireylerin bulundukları ortamların zorbalıkta belirleyici rol aldıkları düşünülebilir. Nitekim sonuçlardan genel bir çıkarım yapılmak istendiğinde bireye uygun ortama, zorbalıkla baş etme becerisinin kazandırılmasında, müdahale y ntelerime ve bireylerin özelliklerinin daha fazla tanınmasına yönelik ihtiyaçların olduğu görülmektedir.

5.2.  neriler

Tüm sonuçlar değerlendirildiğinde özel yetenekli bireylerin zorbalıkla ilişkisini açıklayıcı çalışma sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Alana yönelik çalışmaların artması daha kapsamlı sonuçların elde edilmesini sağlayabilir. Bu çalışmadan elde edilen bulguların, bu ilişkiyi anlamada aydınlatıcı olabileceği düşünülmektedir. Aşağıda alana yönelik yapılabilecek çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

1. Özel yetenekli öğrencilerin zorbalığa maruz kalma durumlarının fark edilmesi ve gerekli müdahalelerin yapılabilmesi adına  ğrenci velileri, sınıf öğretmenleri,

rehber öğretmenler ve branş öğretmenlerine yönelik alan uzmanları tarafından seminerler düzenlenebilir.

2. Rehber öğretmenler tarafından özel yetenekli öğrencilere zorbalıkla baş etme becerisi kazandırmak amacıyla çeşitli programlar düzenlenebilir.
3. Rehber öğretmenler tarafından diğer sınıf ve branş öğretmenlerine zorbalıkla baş etmeye yönelik müdahale programları düzenlenebilir.
4. Okullarda özel yetenekli öğrencilerin velileri, rehber öğretmen, sınıf öğretmenleri ve okul yönetiminin yer aldığı bir ekip oluşturulabilir. Böylelikle özel yetenekli öğrencilerin karşılaştıkları problemlerin çözümü ya da akademik ihtiyaçları daha kolay sağlanabilir.

5.2.2. Araştırmalara yönelik öneriler

- 1) Araştırma kapsamında katılımcıların rehber öğretmenlerinden bazılarının, öğrencinin yaşadığı bu durumu fark etmediği görülmektedir. Bu durum, özel yetenekli bireylerin sorunlarına ilişkin farkındalığın artırılmasında ve zorbalıkla baş etme sürecinde etkili olabilir. Bu sebeple özel yetenekli bireylerin öğretmenlerinin özel yetenek ve zorbalık ilişkisine yönelik algılarının incelendiği bir araştırma yapılabilir.
- 2) Araştırma kapsamında katılımcıların genelde yaşadıkları zorbalığı, aileleriyle paylaşmadıkları görülmektedir. Bunun altındaki nedeni anlamak ve aile içi dinamikleri ortaya koymak için hem özel yetenekli öğrencilerin aile algıları hem de ailelerin özel yetenek ve zorbalık ilişkisine yönelik algılarının incelenmesine dair bir araştırma yapılabilir. Bu da özel yetenekli bireylerin zorbalıkla baş etmelerinde etkili olabilir.
- 3) Araştırmada katılımcıların homojen eğitim ortamlarında zorbalığa maruz kalmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Özel yetenekli bireylerin homojen ve heterojen eğitim ortamlarında zorbalığa maruz kalma düzeylerinin karşılaştırılacağı araştırmalar yapılabilir.
- 4) Özel yetenekli bireylerin zorbalığa maruz kaldıklarına yönelik yapılan araştırmalarda çoğunlukla istatistiksel sonuçlara yer verildiği görülmüştür. Var olan durumu betimlemekten ziyade özel yetenekli bireylerin zorbalığa maruz kalmasını önleyici çalışmalar gerçekleştirilebilir.

- 5) Araştırma kapsamında zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalığa yönelik algıları incelenmiştir. Ancak zorba özel yetenekli bireylere yer verilmemiştir. Bu nedenle zorba özel yetenekli bireylerin zorbalık algıları ve zorbalığa başvurma nedenleri incelenebilir.
- 6) Araştırma kapsamında yer almayan özel yetenekli zorba bireyler ile normal gelişim gösteren zorbaların zorbalık algılarının nasıl farklılaştığına ilişkin araştırmalar yapılabilir.
- 7) Zorbalıkta sosyo-kültürel farklılıkların etkileri görülebilir. Bu nedenle özel yeteneklilerin zorbalığa maruz kalmasında ya da zorbaca davranmasında etkili kültürel faktörler incelenebilir.
- 8) Özel yetenekli öğrencilerin sanal ortamda zorbalığa maruz kalma durumları ve nedenleri araştırabilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y., Şahin, Y.L. ve Erişti, B. (2010). Cyberbullying victimization among turkish online social utility members. *Journal of Educational Technology & Society*, 13 (4), 192-201.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Allen Jr, W.T. (2017). Bullying and the unique socioemotional needs of gifted and talented early adolescent: veteran teacher perspectives and practices. *Rooper Reviews*, 39, 269-283.
- Aronson, E., Wilson, T.D. and Akert, R.M. (2012). *Sosyal psikoloji*. (Çev: O. Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aslan, Ö. M. (2013). *Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayas, T. (2008). *Zorbalığı önlemede tüm okul yaklaşımına dayalı bir programın etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ayas, T. (2017). *Okullarda yaygın sorun olan zorbalığı önlemek* (2.Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10 (2), 550-568.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 316-324.
- Aydemir, A. (2014). *8. Sınıf öğrencilerinin zorba/kurban davranışları, benlik algıları ve rehberlik ihtiyaçlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Bal, H. (2016). *Nitel araştırma yöntem ve teknikleri (Uygulamalı- örnekli)*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Bal, P. N. ve Kahraman, S. (2015). The effect of cyber bullying sensibility improvement group training program on gifted students. *Journal of Gifted Education Research*, 3 (2), 48-57.
- Balcı, A. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*, (6.Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baron, R.A. and Branscombe, N. R. (2014). *Social psychology* (13th Ed.). Essex: Pearson Education Limited.
- Bartollas, C. ve Schmallegger. (2017). *Çocuk suçluluğu*. (Çev: Ed. D. Yücel ve B. Gönültaş). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baş, T. ve Akturan (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri örnek uygulamalı adım adım vaka analizi* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baykoç, N. (2014). *Üstün yeteneklilerin gelişim özellikleri*. N. Baykoç (Ed.), *Üstün: akıl, zekâ, deha, yetenek, dahiler-savantlar gelişimleri ve eğitimleri içinde* (s.27-45). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Benbenishty, R. and Astor, R.A. (2005). *School violence in context culture, neighborhood, family, school, and gender*. New York: Oxford University Press.
- Block, J. and Martin, B. (1955). Predicting the behaviour of children under frustration. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 51 (2), 281-285.
- Bogdan, R.C. and Biklen, S. (2007). *Qualitative research for education an introduction to theory and methods* (7th Ed.). Boston: Pearson Education, Inc.
- Boulton, M.J. and Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children, *European Education*, 25 (3).18-37.
- Byers, R. , McLaughlin C. ve Peppin-Vaughan, R. (2012). The research perspective: vulnerability and prevalence. C. McLaughlin, R. Byers, C. Oliver (Ed.), *Perspectives on bullying and difference supporting young people with special*

- educational needs and/or disabilities in schools* içinde (s.4-20). London: National Children's Bureau.
- Burnukara, P. ve Uçanok, Z. (2012). Okul ortamı ve sanal ortamda meydana gelen akran zorbalığı ne ölçüde örtüşüyor. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27 (69), 81-96.
- Callahan, C. M. (2009). Giftedness. B. Kerr (Ed.). *Encyclopedia of giftedness creativity and talent* içinde (s.386-390). California: SAGE Publications, Inc.
- Carbone-Lopez, K., Esbensen, F. A. ve Brick, B. T. (2010). Correlates and consequences of peer victimization: Gender differences in direct and indirect forms of bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 8 (4), 332-350.
- Christensen, L.B., Johnson, R.B. ve Turner, L.A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz*. (Çev. Ed: A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coleman, L.J. and Cross, T.L. (2000). Social emotional development and personal experience of giftedness. Heller, K.A., Mönks, F.J., Sternberg, R.J. and Subotnik R.F. (Eds.). *Handbook of giftedness and talent* (2nd Ed). içinde (s.203-212). Oxford: Elsevier Science.
- Coloroso, B. (2003). *The bully, the bullied, and the bystander: From preschool to high school*. New York: Harper Collins Publishing.
- Corbin, J. and Strauss, A. (2008). *Basics qualitative research* (3rd Ed.). California: Sage Publications.
- Craig, W. M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children. *Personality and Individual Differences*, 24 (1),123-130.
- Creswell, J. (2012). *Educational research planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research* (4th Ed.) Boston: Pearson Education.
- Creswell, J. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çalışgan, H. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimi ve zorbalıkla başetme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çivilidağ, A. (2013). *Gelişim süreci odağında ergenlik psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dake, J.A., Price J.H. and Telljohann, S.K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73 (5), 173-180.
- Davis, G. A. (2006). *Gifted children gifted education*. Arizona: Great Potential Press, Inc.
- Davis, G. A., Rimm, S. B. and Siegle, D. (2011). *Education of the gifted and talented* (6th Ed.). New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Demircan, B. (2017). *12-15 yaş arası ergenlerde istismar ve ihmal ile akran zorbalığı ve benlik algısı arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilber, Y. (2013). *Ergenlerde görülen siber zorba/mağdur yaşantılarının utanç/suçluluk ve intikam duyguları çerçevesinde incelenmesi: Bursa ili örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Distin, K. (2006). *Gifted children a guide for parents and professionals*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dursun-Balanuye, I. (2007). *Okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Duy, B. ve Yıldız, M. A. (2014). Farklı zorbalık statüsüne sahip erinlerde okula bağlanma ve yalnızlık. *Eğitim ve Bilim*, 39 (174), 173-188.

- Ersoy, F. (2016). Fenomenoloji. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.). *Eğitimde nitel araştırma desenleri içinde* (s. 51-110). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Estell, D.B., Farmer, T.W., Irvin, M.J., Crowther, A., Akos, P. and Boudah, D.J. (2009). Students with exceptionalities and peer group context of bullying and victimization in late elementary school. *Journal of Child and Family Studies*. 18, 136-150.
- Fertig, C. (2009). *Raising a gifted child a parenting success handbook*. Waco: Prufrock Press, Inc.
- Fonseca, C. (2015). *Emotional intensity in gifted students helping kids cope with explosive feelings*. Waco: Prufrock Press, Inc.
- Frazier, A.D. and Gillespie, P. (2009). Bullying. B. Kerr (Ed.). *Encyclopedia of giftedness, creativity and talent içinde* (s.111-1112). California: SAGE Publications, Inc.
- Fried, S. and Sosland, B. (2009). *Banishing bullying behaviour transformin the culture of pain, rage, and revenge*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- García, A. S. and Margallo, E. M. (2014). Bullying: what's going on? A bibliographic review of last twelve months. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 132, 269-276.
- Gardner, H. (2006). *The development and education of mind the selected work of Howard Gardner*. New York: Routledge.
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P.G. (2012). *Psikolojiye giriş psikoloji ve yaşam*. (Çev: G. Sart). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş*. (5. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Goldstein, S. and Brooks, R.B. (2005). Why study resilience. S. Goldstein and R. B. Brooks (Eds.). *Handbook of resilience in children içinde* (s. 3-14). New York: Springer.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 511-537.

- Guilbault, J.P. (2008). *Bullying and gifted learners*. Gifted Education Communicator, 39(2), 12-15.
- Guttman, M. (2009). Violence Prevention. In B.A. Mowder, F. Rubinsom, A.E. Yasik (Ed.), *Evidence-based practice in infant and early childhood psychology* (617-640). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M.B. ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma, teorik çerçeve-pratik öneriler-7 farklı nitel araştırma yaklaşımı kalite ve etik hususlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gür, Ç. (2017). *Eğitimsel ve sosyal duygusal bakış açılarıyla üstün yetenekli çocuklar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güvenir, T. (2006). *Okulda akran istismarı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Hanewinkel, R. (2004). Prevention of bullying in german schools: an evaluation of an anti-bullying approach. P.K. Smith, D. Pepler and K. Rigby (Eds.). *Bullying in schools how successful can interventions be* içinde (s. 81-97). New York: Cambridge University Press.
- Hebert, T.P. (2011). *Understanding the social and emotional lives of gifted students*. Texas: Prufrock Press, Inc.
- Hewitt, P.L. and Flett, G.L. (1991). Perfectionism in the self and social contexts: conceptualization, assessment, and association with psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 456-470.
- Jumper, R.L. (2009). *Gifted children's communication about bullying: Understanding the experience*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Texas: Texas A&M University.
- http1: <http://www.bullyingstatistics.org/content/bullying-statistics-2010.html> (Erişim Tarihi 22.03.2018)
- http2:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b1dabf4b18d47.99765839 (Erişim Tarihi, 22.03.2018).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b1dac48597c29.86781628 (Erişim tarihi, 22.03.2018).

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). *Günümüzde insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş* (16. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., Rantanen, P. and Rimpela, A. (2000). Bullying at school- an indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescence*, 23, 661-674.
- Karaman-Kepenekçi, Y. ve Çınkır, Ş. (2006). Bullying among turkish high school students. *Child Abuse & Neglect*, 30, 193-204.
- Karataş, H. (2011). *İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kartal, H. ve Bilgin A. (2009). Bullying school climate from the aspects of the students and teachers. *Eurasian Journal of Educational Research*, 36, 209-226.
- Kaufman- Goodstein, P. . (2013). *How to stop bullying in classrooms and schools: using social architecture to prevent, lessen and bullying*. New York: Routledge.
- Kılıç, N. (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması (Konya İli Cihanbeyli İlçesi Örneği). *Eğitim Yansımaları*, 1 (2), 37-59.
- Klein, B. (2007). *Raising gifted kids everything you need to know to help your exceptional child thrive*. New York: Amacom.
- Kutlu, F. (2005). *The effect of bullying managemet training on bullying behaviours of elementary school students*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Leana-Taşçılar, M.Z. (2017). Özel yetenekli öğrencilerin psikolojisine genel bakış. M.Z. Leana-Taşçılar (Ed.). *Özel yetenekli çocukların psikolojisi teoriden uygulamaya içinde* (s. 1-34). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Leary, M.R. (2005). Varieties of interpersonal rejection. K.D. Williams, J.P. Forgas and W. Hoppel (Eds). *The social outcast ostracism, social exclusion, rejection, and bullying içinde* (s. 35-52). New York: Psychology Press.
- Levent, F. (2014). *Üstün yetenekli çocukları anlamak üstün yetenekli çocuklar sarmalında aile, eğitim sistemi ve toplum*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Lim, K.K. and Low, A. (2009). Supporting emotional needs of gifted. B. Kerr (Ed.). *Encyclopedia of giftedness creativity and talent içinde* (s. 857-859). California: SAGE Publications, Inc.
- Marland, S.P. (1972). *Education of the gifted and talented*. Report to Congress by the U.S. Commissioner of Education, Washington, DC: Government Printing Office.
- Matthews, D. J. and Foster, J. F. (2005). *Being smart about gifted children a guidebook for parents and educators*. Scottsdale: Great Potential Press, Inc.
- Maxwell, J.A. (2018). *Nitel araştırma tasarımı etkileşimli bir yaklaşım*. (Çev. Ed: M. Çevikbaş). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. (Çev: A. Gümüş ve M.S. Durgun). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- McCabe, K.A. and Martin, G.M. (2005). *School violence the media, and criminal justice responses*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.
- McGrath, M. J. (2007). *School bullying tools for avoiding harm and liability*. California: Corwin Press.
- McLaughlin, C., Byers, R., Oliver, S. and Peplin-Vaughan, R. (2012). Looking back and looking forward: creating an agenda for the future. C. McLaughlin, R. Byers, C. Oliver (Ed.), *Perspectives on bullying and difference supporting young people with special educational needs and/or disabilities in schools içinde* (s. 90-112). London: National Children's Bureau.
- MEB (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı bilim ve sanat merkezleri yönergesi*. Ankara.

- Menesini, E., Eslea, M., Smith, P. K., Genta, M. L., Giannetti, E., Fonzi, A. and Costabile, A. (1997). Cross-national comparison of children's attitudes towards bully/victim problems in school. *Aggressive behavior*, 23 (4), 245-257.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Ed: S.Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miles, M. B., Huberman, A.M. and Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis a methods sourcebook* (3rd Ed.). California, Sage Publications, Inc.
- Milgram, R. (1991). *Counseling gifted and talented children a guide for teacher, counselor and parents*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. California, Sage Publications, Inc.
- Murray-Harvey, R., Slee, P.T. and Taki, M. (2010). Comparative and cross-cultural research on school bullying. S. R. Jimerson, S. M. Swearer and D. L. Espelage (Eds.). *Handbook of bullying in schools an international perspective* içinde (s. 35-47). New York: Routledge.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., and Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA: Journal of the American Medical Association*, 285 (16), 2094-2100.
- Neihart, M. and Huan, V.S. (2009). Adolescent, gifted. B. Kerr (Ed.). *Encyclopedia of giftedness, creativity and talent* içinde (s. 25-28). California: SAGE Publications, Inc.
- O'Connel, P., Pepler, D. and Craig, W. (1999). Peer involvement in bullying: insights and challenges for intervention. *Journal of Adolescence*, 22, 437-452.
- Oğurlu, U. ve Sarıçam, H. (2018). Bullying, Forgiveness and Submissive Behaviors in Gifted Students. *Journal of Child and Family Studies*, 1-11.
- Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and interventions. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 196-200.

- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: fact and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12 (4), 495-510.
- Olweus, D. (2004). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Massachusetts: Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (2010). Understanding and researching bullying some critical issues. S.R. Jimerson, S. M. Swearer and D.L Espelage (Eds.). *Handbook of bullying in schools an international perspective* içinde (s. 9-33). New York: Routledge.
- Pateraki, L., and Houndoumadi, A. (2001). Bullying among primary school children in Athens, Greece. *Educational Psychology*, 21(2), 167-175.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative resarch and evaluation methods* (3rd Ed.). California, Sage Publications, Inc.
- Peker, A. (2013). *İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Pelchar, T. K. and Bain, S. K. (2014). Bullying and victimization among gifted children in school-level transitions. *Journal for the Education of the Gifted*, 37 (4), 319-336.
- Peters, M. P. and Bain, S. K. (2011). Bullying and victimization rates among gifted and high-achieving students. *Journal for the Education of the Gifted*, 34 (4), 624-643.
- Peterson, J.S. and Moon, S.M. (2008). Counseling the gifted. Pfeiffer, S.I. (Ed.). *Handbook of giftedness in children psycho-educational theory, research, and best practices* içinde (s. 223-245).New York: Springer.
- Peterson, J. S. and Ray, K. E. (2006a). Bullying and the gifted: Victims, perpetrators, prevalence, and effects. *Gifted Child Quarterly*, 50 (2), 148-168.
- Peterson, J.S. and Ray, K.E. (2006b). Bullying among the gifted: the subjective experience. *Gifted Child Quartely*, 50 (3), 252-269.

- Phillips, N. and Lindsay, G. (2006). Motivation in gifted students. *High Ability Studies*, 17 (1), 57-73.
- Piechowski, M. M. (1999). Overexcitabilities. M. A. Runco and S. R. Pritzker (Eds.), *Encyclopedia of creativity* (Vol. 2, s. 325-334). San Diego, CA: Academic Press.
- Pişkin, M. (2002).Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/ Educational Sciences: Theory &Practice*, 2 (2), 531-562.
- Piskin, M. (2010). Examination of peer bullying among primary and middle school children in Ankara, Turkey. *Egitim ve Bilim*, 35 (156), 175.
- Rigby, K. (2000). Effects of peer victimization in schools and percieved social support on adolescent well being. *Journal of Adolescence*, 23, 57-68.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48 (9). 583-590.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in schools: and what to do about it*. Victoria: Australia.
- Rigby, K. (2011). *The method of shared concern a positive approach to bullying in schools*. Victoria: Australia.
- Rigby, K., Smith, P.K. and Pepler, D. (2004). Working to prevent school bullying: key issues. P.K. Smith, D. Pepler and K. Rigby (Eds.). *Bullying in schools how successful can interventions be içinde* (s. 1-12). New York: Cambridge University Press.
- Rivers, I. ve Smith, P. K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive behavior*, 20 (5), 359-368.
- Robbins, S. H. (2012). *The everything parents guide to raising a gifted child all you need to know to meet your child's emotional, social, and academic needs*. Massachusetts: Adams Media.
- Ryoo, H.J., Wang, C., Swearer, S.M. and Park, S. (2017). Investigation of transition in bullying/victimization statuses of gifted and general education students. *Exeptional Children*, 83 (4), 396-411.

- Sabuncuoğlu, O., Ekinci, Ö., Bahadır, T., Akyuva, Y. Altınöz, E. Ve Berkem, M. (2006). Ergen öğrenciler arasında akran örselemesi ve depresyon belirtileriyle ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 9 (27), 27-35.
- Sak, U. (2009). *Üstün yetenekliler eğitim programları, üstün zekâlı ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitimlerinde model bir program*. Ankara: Maya Akademi.
- Sak, U. (2012). *Üstün zekâlılar özellikleri tanınmaları eğitimleri*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Santrock, J.W. (2012). *Ergenlik*. (Çev. Ed: A. D. M. Siyez). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarıçam, H. ve Çetinkaya, Ç. (2017). Exploring revenge as a mediator between bullying and victimisation in gifted and talented students. *Current Issues in Personality Psychology*, 3 (1), 1-10.
- Sarıtaş, M. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde zorba davranışların aile sorunlarına göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sart, G. (2015). Fenomenoloji ve yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz. F.N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde* (s. 70-81). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Satan, A. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyo demografik değişkenler ile ilişkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schuler, P.A. (2012). Teasing and gifted children. SENG (Ed.). *Supporting emotional needs of the gifted 30 essay on giftedness 30 years of SENG içinde* (s. 53-58). New York: SENG.
- Shariff, S. (2009). *Confronting Cyber-Bullying: What Schools Need to Know to Control Misconduct and Avoid Legal Consequences*. New York: Cambridge University Press.

- Smith, P.K. and Ananiadou, K. (2003). The nature of school bullying and effectiveness of school-based interventions. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 5 (2), 189-209.
- Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya* (19. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Scheithauer, H., Hayer, T., Petermann, F. and Jugert, G. (2006). Physical, verbal, and relational forms of bullying among German students: age trends, gender differences, correlates. *Aggressiver behaviour*. 32, 261-275.
- Schultz, D.P ve Schultz, S.E. (2007). *Modern psikoloji tarihi* (Çev: Y. Aslay). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Silverman, L.K. (1998). Personality and learning styles of gifted children. J. Vantassel-Baska (Ed.). *Excellende in educating gifted and talented learners* (3th Ed.) içinde (s. 29-65). Denver: Love Publishing Company.
- Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Shanette, R. and Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), 376-385
- Smith, P.K. (2010). Bullying in primary and secondary school psychological and organizational comparison. S. R. Jimerson, S. M. Swearer and D. L. Espelage (Eds.). *Handbook of bullying in schools an international perspective* içinde (s. 137-150). New York: Routledge.
- Sousa, D. A. (2009). *How the gifted brain learners* (2nd Ed.). California, SAGE Company.
- Sönmezay, H. (2010). *Lise öğrencilerinde zorbalığın iletişim becerileri ve algılanan sosyal destek ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sternberg, R.J., Jarvin, L. and Grigorenko, E.L. (2011). *Explorations in giftedness*. New York: Cambridge University Press.
- Sullivan, K. (2011). *The anti-bullying handbook* (2nd Ed.). California: SAGE Publication Ltd.

- Sullivan K., Cleary M. And Sullivan G. (2005) *Bullying in secondary schools what it looks like and how to manage it* (2nd Ed.). California: Corwin Press Inc.
- Swearer, S.M., Wang, C., Wang, J.W., Siebecker A.B. and Frerichs, L.J. (2012). Understanding the bullying dynamic among students in special and general education.
- Şahin, M. (2007). *İlköğretim okullarında zorbacı davranışların azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2017). *Okulda ve sanal ortamda zorbalık ve empati*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tannenbaum, A.J. (2003). Nature and nurture of gifted. N. Colangelo and G.A. Davis (Eds.) *Handbook of gifted education* (3rd Ed.) içinde (s. 45-59). Boston: Allyn and Bacon.
- Takış, Ö. (2007). *Ortaöğretim kurumları için geliştirilen zorbaca davranışlarla baş edebilme programının etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tomlinson, C.A. (2002). Lessons from bright learners about affect. *Gifted Education Communicator*, 33 (1), 40.41.
- Turgut, A. (2005). *The relationship, between bullying tendency, parental acceptance-rejection, and self concept among seventh grade students*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türker, G. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin akran zorbalığına yönelik tutumlarını etkileyen faktörler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türktaş, Ş. (2013). *Zorbalıkla baş etmeye yönelik akran destek programının ortaokul 6. ve 7. Sınıf öğrencilerinin zorbalıkla baş etme becerilerine etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ural, B. ve Özteke, N. (2010). *Okulda zorbalık*. (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

- Ünalnış, M. (2010). *Lise 1. Sınıf öğrencilerinin zorba/kurban davranışları ile sosyal beceri ve şiddete yönelik tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Van der Wal M.F., de Wit C.A. and Hirasing R.A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, 111, 1312–1317
- Vaillancourt, T., Brittain, H., Bennett, L., Arnocky, S., McDougall, P., Hymel, S., ... and Cunningham, L. (2010). Places to avoid: Population-based study of student reports of unsafe and high bullying areas at school. *Canadian Journal of School Psychology*, 25 (1), 40-54.
- Volk, A.A., Dane, A.V. and Marini, Z.A. (2014). What is bullying a theoretical redefinition. *Developmental Review*, 34 (4). 327-343.
- Wang, J., Iannotti, R. J., and Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent health*, 45 (4), 368-375.
- Webb, J. T., Gore, J. L., and Amend, E. R. (2007). *A parent's guide to gifted children*. Scottsdale: Great Potential Press, Inc.
- Webb, J.T., Meckstroth, E.A., and Tolan, S.S. (1982). *Guiding the gifted child*. Columbus, OH: Ohio Psychology Publishing Company.
- Willard, N. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Illinois: Research Press.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileri ile okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk psikolojisi* (16. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, S. (2001). *The relationship of bullying family environment and popularity*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Enstitüsü.
- Yılmaz, D. (2015). *Üstün yetenekliler için psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları gereksinimler, sorunlar ve müdahaleler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (2007). İlköğretim okullarında zorbalığın yaygınlığı ve doğası. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 1-13.

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

Sayın Katılımcı,

Aşağıda yalnızca araştırma amacı ile size ve ailenize yönelik sorular bazı sorulara yer verilmiştir. İfadelerin yanındaki boşluklara cevaplarını yazmanız beklenmektedir. Verdiğiniz cevaplar tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma tarafından görülecektir. Soruların tamamını cevaplandırmanız beklenmektedir. Lütfen soruları içtenlikle cevaplayınız. Katılım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

SAADET BAYAR

Cinsiyetiniz:

Doğum Tarihiniz:

Okula Başlama Yaşınız:.....

Sınıfınız:

Kardeş Sayınız:.....

Annenizin Eğitim Düzeyi:.....

Babanızın Eğitim Düzeyi:.....

Aile Gelir Düzeyi: () 1500 TL ve altı () 1500-3000 TL

() 3000-5000 TL () 5000 ve üzeri

Ek 2: Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri **rahatsız** ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlere ne sıklıkla **uğradığınızı** ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir. Sorulara lütfen **dürüstçe** cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar **gizli tutulacak** ve hiç kimseye gösterilmeyecektir. Hepinize şimdiden teşekkürler.

Sınıfınız :

Cinsiyetiniz :

		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
1	El-kol şakası yaparak rahatsız etme					
2	Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama					
3	Saç ve kulak çekme					
4	Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma					
5	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme					
6	Oyun oynarken sahayı ya da bir mekânı güç kullanarak terk etmeye zorlama					
7	Çimdik atma, ısırma					
8	Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma					
9	İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme					
10	Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma					
11	Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma					
12	Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma					
13	Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma					
14	Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma					
15	Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma					
16	Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özrüyle alay etme					
17	Aksanı, şivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme					
18	Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoşla gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma					
19	Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme					
20	Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme					
21	Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.					
22	Tehdit etme					

		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
23	Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama					
24	Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme					
25	Görmezden gelme, yok sayma					
26	Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme					
27	Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme					
28	Arkadaşlarını kendisine karşı kışkırtarak aralarının bozulmasına çalışma					
29	Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma					
30	Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme					
31	Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma					
32	Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikâyet etme					
33	Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme					
34	Para ya da okul harçlığını zorla alma					
35	Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma					
36	Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma					
37	Para ya da eşyalarını çalma					
38	Kalem, kitap, defter vb. eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma					
39	Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma					
40	Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme					
41	Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme					
42	Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma					

Ek 3: Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu Kullanım İzni

 [Birini Bul](#)

 [Seçenekler](#)

 [?](#)

Tuncay Ayas [tayas@sakarya.edu.tr]

05 Ekim 2017 Perşembe 10:18

merhabalar, hazırlamış olduğumuz Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen formunu kullanmanızda herhangi bir sakınca yoktur. kolaylıklar dilerim

Doç. Dr. Tuncay AYAS
Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD

Saadet BAYAR

[Eylemler](#)

Kime: [tayas@sakarya.edu.tr](#)

Gönderilmiş Öğeler

04 Ekim 2017 Çarşamba 16:04

Merhaba Hocam;

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Üstün Zekalıların Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim. Hazırlayacağım tez çalışması kapsamında, eğer izniniz olursa "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu"nu kullanmak istiyorum. Teşekkür ederim. İyi çalışmalar dilerim.

Arş.Gör. Saadet BAYAR
Anadolu Üniversitesi
Üstün Zekalıların Eğitimi Anabilim Dalı

Ek 4: Öğrenci Gönüllü Katılım Formu

Öğrenci Gönüllü Katılım Formu

Sevgili Öğrenci,

Yapılacak olan çalışma kapsamında sizden gelecek bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle size verilecek iki formu içtenlikle doldurmanız beklenmektedir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmada elde edilen veriler yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır. Kişisel bilgileriniz ise gizli tutulacaktır. Katılım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Lütfen araştırmaya katılmak konusundaki tercihinize göre aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz ve ilgili alanlara adınız ve soyadınızla birlikte imzanızı atmayı unutmayınız.

- I.** Bu araştırmada yer almayı kabul **ediyorum** ☐ **kabul etmiyorum** ☐
- II.** Çalışmayı istediğim zaman yarıda kesip bırakabileceğimi biliyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını
- Kabul ediyorum.** ☐ **Kabul etmiyorum.** ☐

Ad/ Soyad:

İmza:

Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini veya telefon numarasını kullanarak yönltebilirsiniz.

Saygılarımla,

Araştırmacı: Saadet BAYAR

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fak.

Özel Yetenekliler Eğitimi ABD.

e-posta: saadetbayar@anadolu.edu.tr

Ek 5: Veli İzin Belgesi

VELİ İZİN BELGESİ

Sayın Veli,

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Üstün Zekâlıların Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim. Hazırlayacağım tez kapsamında velisi olduğunuz ile görüşme yapmak istiyorum. Yapılacak olan görüşme sırasında öğrencinizin katılım isteği göz önünde bulundurulacaktır. Öğrenciye ait hiçbir bilgi, araştırmacı dışında kimse ile paylaşılmayacaktır. Ailesinin rızası olsa dahi görüşme yapmak istemeyen hiçbir öğrenci ile görüşme yapılmayacaktır.

Yapılan görüşme yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır. Görüşme sırasında ses kaydı alınacaktır. Alınan ses kaydı yalnızca araştırmacı tarafından dinlenecektir. Öğrenciniz ile görüşme yapılmasına izin veriyorsanız lütfen aşağıdaki alanı imzalayınız. Katılım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Lütfen öğrencinizin araştırmaya katılması konusundaki tercihinize göre aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz ve ilgili alanlara adınız ve soyadınızla birlikte imzanızı atmayı unutmayınız.

III. Bu araştırmada çocuğum'nın da katılımcı olmasına

İzin veriyorum. ☐ **İzin vermiyorum.** ☐

IV. Çalışmayı çocuğumun istediği zaman yarıda kesip bırakabileceğini biliyorum ve çocuğumun verdiği bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını

Kabul ediyorum. ☐ **Kabul etmiyorum.** ☐

Baba Adı-Soyadı..... Anne Adı-Soyadı.....

İmza İmza

Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini veya telefon numarasını kullanarak yöneltebilirsiniz.

Saygılarımla,

Araştırmacı: Saadet BAYAR

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fak.

Özel Yetenekliler Eğitimi ABD.

e-posta: saadetbayar@anadolu.edu.tr

Ek 6: Öğretmen İzin Belgesi

Öğretmen İzin Belgesi

Sayın Öğretmen,

Yapılacak olan bu çalışmada zorbalığa maruz kalan özel yetenekli bireylerin zorbalık algıları ve zorbalığa maruz kalma nedenleri incelenecektir. Araştırma sürecinde katılımcı olarak belirlenen öğrencinize yönelik görüş ve düşünceleriniz bizim için aydınlatıcı olacaktır. Bu nedenle sizinle bir görüşme yapmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılacak olan görüşmeye katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmada elde edilen veriler yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır. Kişisel bilgileriniz ise gizli tutulacaktır.

Lütfen araştırmaya katılmak konusundaki tercihinize göre aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz ve ilgili alanlara adınız ve soyadınızla birlikte imzanızı atmayı unutmayınız.

V. Bu çalışmada yer almayı kabul **ediyorum** ☐ **kabul etmiyorum** ☐

VI. Çalışmayı istediğim zaman yarıda kesip bırakabileceğimi biliyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını

Kabul ediyorum. ☐ **Kabul etmiyorum** ☐

Ad/ Soyad:

İmza:

Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini veya telefon numarasını kullanarak yönltebilirsiniz.

Saygılarımla,

Araştırmacı: Saadet BAYAR

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fak.

Özel Yetenekliler Eğitimi ABD.

e-posta: saadetbayar@anadolu.edu.tr

Ek 7: Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 88074293/605.01/21349380
Konu: Araştırma Projesi

13.12.2017

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
(Genel Sekreterlik Yazı İşleri Müdürlüğü)

İlgi : a) 08/12/2017 tarih ve 21108250 sayılı olur.
b) 23/11/2017 tarih ve E.132064 sayılı yazınız.

İlgi (b) yazı ile istemiş olduğunuz "Araştırma Projesi" incelenmiş ve uygun görülmüş olup, ilgi (a) Olur ekte sunulmuştur.
Bilgilerinize rica ederim.

Necmi ÖZEN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

EKLER :
1-İlgi (a) Olur (1 sayfa)
2-Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Önder ÜLKE
Memur

ADRES:
Yunus Emre Kampüsü 26470
Tepebaşı/ESKİŞEHİR

Büyükdere Mah. Atatürk Blv. No:247 ESKİŞEHİR
Elektronik Ağ: www.eskisehir.meb.gov.tr
e-posta: strateji26@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: L.TOKAT
Tel : (0 222) 239 72 00/213-425
Faks: (0 222) 239 39 22

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden C27d-2226-3284-9d6b-a50a kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 88074293/605.01/21108250
Konu : Araştırma Projesi

08.12.2017

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Anadolu Üniversitesi Genel Sekreterlik Yazı İşleri Müdürlüğü' nün 23/11/2017 tarih ve E.132064 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile; Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Üstün Zekalılar Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Saadet BAYAR' ın "Zorbalığa Maruz Kalan Özel Yetenekli Bireylerin Zorbalık Algılarının ve Zorbalığa Maruz Kalma Nedenlerinin İncelenmesi" başlıklı uygulama çalışması Araştırma İzin Komisyonu tarafından incelenmiş ve komisyon tarafından sakınca görülmediği tespit edilmiş olup, komisyon tarafından belirtilen okullarda yukarıda adı geçen projenin gerçekleştirilmesi uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde takdirlerinize arz ederim.

Barış HANCI
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
.../12/2017

Necmi ÖZEN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

EK:
Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Büyükdere Mah.Atatürk Blv. No:247 ESKİŞEHİR
Elektronik Ağ: www.eskisehir.meb.gov.tr
e-posta: strateji26@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: L.TOKAT
Tel : (0 222) 239 72 00/213-425
Faks: (0 222) 239 39 22

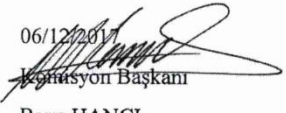
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3544-1a38-3635-8b0c-fa78 kodu ile teyit edilebilir.

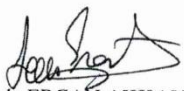
T.C
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Saadet BAYAR
Kurumu/Üniversitesi	Anadolu Üniversitesi
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi	Emine-Emir Şahbaz Bilim ve Sanat Merkezi, Tüm Ortaokullar
Araştırmanın Konusu	Zorbalığa Maruz Kalan Özel Yetenekli Bireylerin Zorbalık Algılarının ve Zorbalığa Maruz Kalma Nedenlerinin İncelenmesi
Üniversite / Kurum Onayı	Var
Araştırma/Proje/Ödev/ Tez Önerisi	Var
Veri Toplama Araçları	Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu
Görüş İstenecek Birimler	-
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2017/25sayılı genelgesi gereğince 2017-2018 öğretim yılında uygulanmasında sakınca yoktur.	
Komisyon Kararı	KABUL (Oybirliği ile)
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı	Gerekçesi :

KOMİSYON

06/12/2017

Komisyon Başkanı
Barış HANCI
Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

Üye
Dr. Seda ERCAN AKKAYA
Baş Öğretmen

Üye
Ömer GARAN
Öğretmen

Üye
E. Şenay DOĞANER
Öğretmen

Ek 8: Etik Kurul Araştırma İzni

Evrak Kayıt Tarihi: 13.10.2017

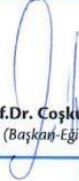
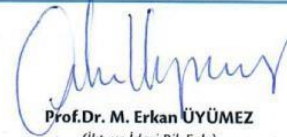
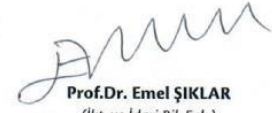
Protokol No: 113354

Tarih: 27.10.2017

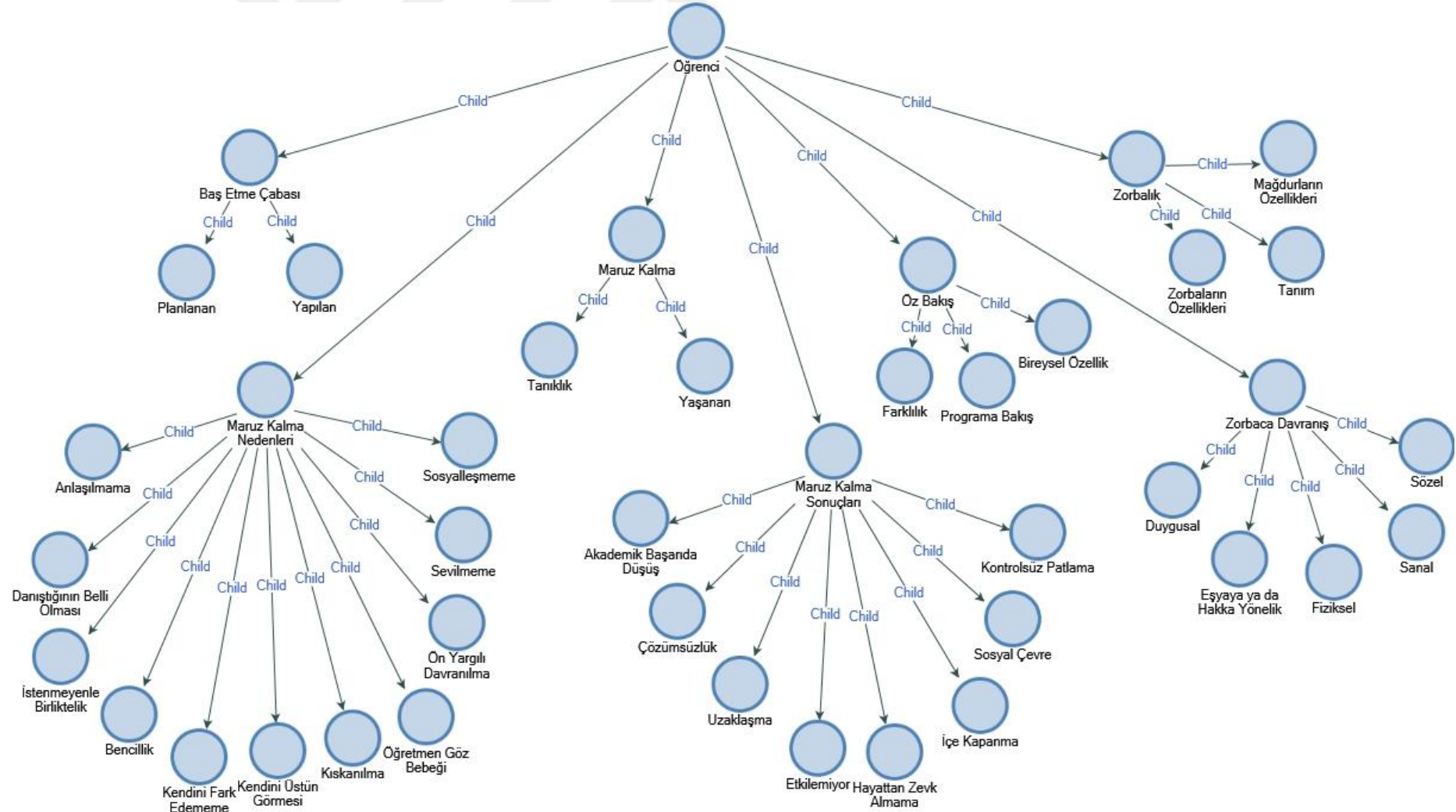

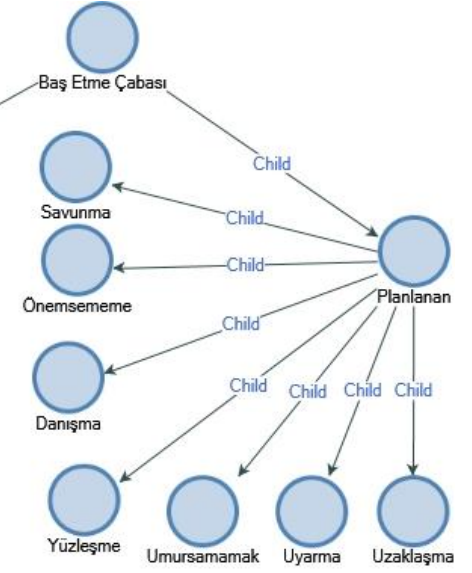
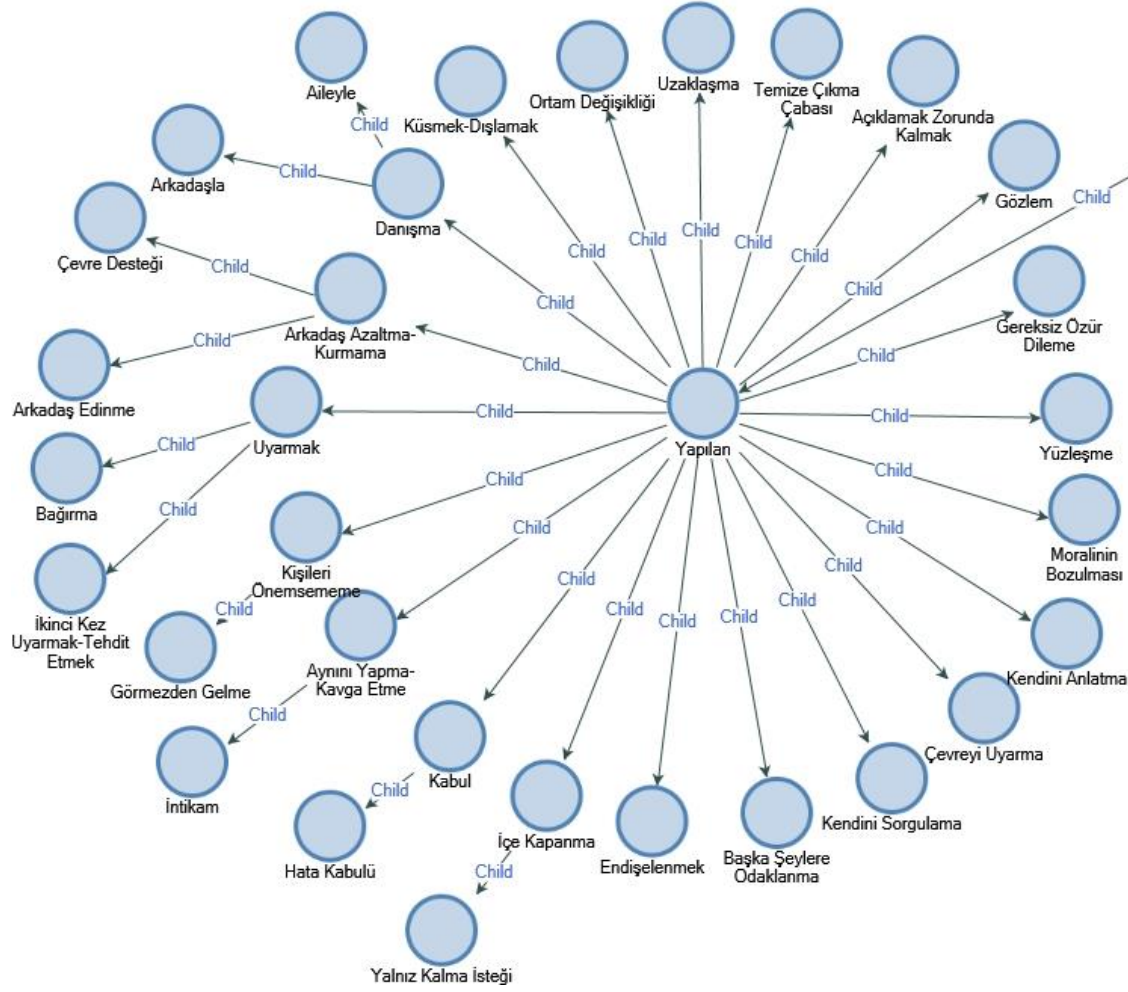
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

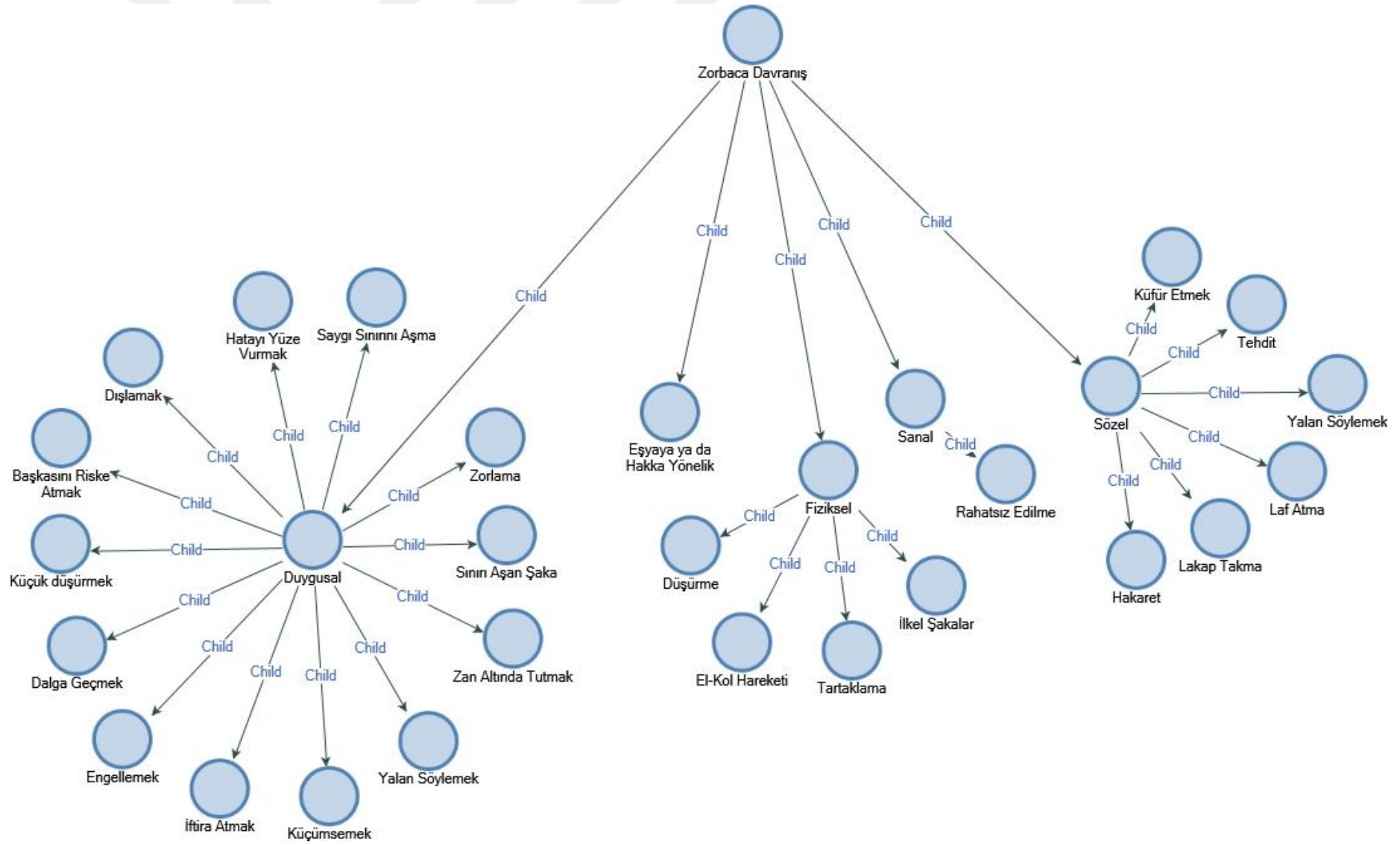
ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Zorbalığa Maruz Kalan Özel Yetenekli Bireylerin Zorbalık Algılarının ve Zorbalığa Maruz Kalma Nedenlerinin İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Dr. Abidin KILIÇ
TEZ YAZARI:	Saadet BAYAR
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

 Prof.Dr. Coşkun BAYRAK (Başkan Eğitim Fak.)	
 Prof.Dr. T. Yölkün YÜZER (Başkan Yardımcısı-Açıköğretim Fak.)	 Prof.Dr. Esra CEYHAN (Eğitim Fak.)
 Prof.Dr. Münevver ÇAKI (Güzel Sanatlar Fak.)	 Prof.Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (İkt. ve İdari Bil. Fak.)
 Prof.Dr. Handan DEVECİ (Eğitim Fak.)	 Prof.Dr. Emel ŞIKLAR (İkt. ve İdari Bil. Fak.)

Ek 9: NVivo Kod ve Tema Örnekleri

Ek 10: Birinci Görüşme Soruları

1. Sence zorbalık nedir?
2. Sence hangi davranışlar zorbaca davranışlardır?
3. Çevrende bunlara örnek verebileceğin olay ya da durumlarla karşılaştın mı?
Açıklar mısın?
4. Sence insanlar neden zorbaca davranışlara başvururlar?
5. Sence neden bazı insanlar zorbaca davranışlara maruz kalırlar?
6. Kendi okulunda seni rahatsız eden, yapılmasını istemediğin davranışlarla karşılaşılıyor musun?
 - a. Nasıl davranışlar açıklar mısın?
 - b. Ne kadar sıklıkla karşılaşıyorsun?
 - c. Kimler sana bu davranışları uyguluyor?
7. Bu kişiyi ya da kişileri davranışı yapmaması için kişiyi uyarıyor musun?
 - a. Davranışı istemediğini belli ediyor musun?
 - b. Nasıl belli ediyorsun?
 - c. Davranışa nasıl tepki veriyorsun?
8. Bu durumu başkalarıyla paylaşıyor musun?
 - a. Bu durum hakkında başkalarından yardım alıyor musun?
9. Bu durum hayatını etkiliyor mu? (arkadaş, okul, aile, akademik başarı, sosyal yaşam)
10. Davranışa uğramamak için neler yapıyorsun?
 - a. Bu duruma yönelik bir önlem alıyor musun?
11. Sence kişiler neden sana bu tür davranışlarda bulunuyorlar?

Ek 11: Rehber Öğretmenle Görüşme Soruları

1. Kısaca öğrencinizi tanıtır mısınız?
2. Öğrenciniz hakkında genel olarak neler düşünüyorsunuz? (Sosyal hayat, okul, aile, sınıf, arkadaş)
3. Öğrencinizle ne sıklıkla görüşüyorsunuz?
4. Öğrencinize yönelik herhangi bir şikâyetle karşılaştınız mı?
5. Öğrencinizin sınıf öğretmeni ya da branş öğretmenleri sizinle öğrenci hakkında görüşme yaptılar mı?
6. Öğrencinin ailesi ile görüşmeleriniz oldu mu?
7. Öğrenciniz size birebir danışma isteğinde bulundu mu?
8. Okul içerisinde öğrencinizin herhangi bir zorbalığa maruz kaldığını düşünüyor musunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Adı – Soyadı : Saadet BAYAR

Yabancı Dil : İngilizce

Doğum yeri ve Yılı: Ankara / 1992

E-Posta : saadetbayar@yandex.com / saadetbayar@anadolu.edu.tr

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2017-....., İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Sosyoloji
- 2015-....., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı
- 2012-2014, İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (Yandal)
- 2010-2014, İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Üstün Zekâlılar Öğretmenliği
- 2006-2010, Ordu Anadolu Öğretmen Lisesi
-

- 2015-..... Anadolu Üniversitesi –Araştırma Görevlisi
- 2014-.....Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi-Araştırma Görevlisi

Yayınları ve Bilimsel Faaliyetleri:

- 2017, Üstün yetenekliler ve zorbalık. IV. International Eurasian Education Research Congress’ de sunulan bildiri. Denizli, Pamukkale Üniversitesi.